

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı

**ANTHONY GİDDENS'TA KÜRESELLEŞME VE ULUS-DEVLET İLİŞKİSİ
ÜZERİNE BİR ANALİZ**

Şeyda KUTSİ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2018

ANTHONY GIDDENS'TA KÜRESELLEŞME VE ULUS DEVLET İLİŐKİŐİ
ÜZERİNE BİR ANALİZ

Şeyda Kutsi

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2018

KABUL VE ONAY

ŞEYDA KUTSİ tarafından hazırlanan “ANTHONY GIDDENS’TA KÜRESELLEŞME VE ULUS-DEVLET İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ANALİZ” başlıklı bu çalışma 12/06/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof.Dr.Feryal TURAN (Başkan)

Prof.Dr.Aylin GÖRGÜN BARAN

Doç.Dr.Aslıhan ÖĞÜN BOYACIOĞLU (Danışman)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☒ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

12/06/2018

ŞEYDA KUTSİ

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

☒ Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.

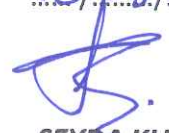
(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etmeniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)

☐ Tezimin/Raporumuntarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

☐ Tezimin/Raporumun.....tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.

☐ Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi

10.08.2018

ŞEYDA KUTSİ

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Tez Danışmanının **Doç.Dr. Aslıhan Öğün Boyacıoğlu** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

ŞEYDA KUTSİ

ÖZET

Kutsi, Şeyda. Anthony Giddens'ta Küreselleşme Ve Ulus-Devlet İlişkisi Üzerine Bir Analiz. Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2018

Tarihsel süreçte devletsiz kabile toplumlarından modern toplumların ulus devlet formuna geçiş aşamaları bir tarihsel gelişmeyi göstermektedir. Bununla birlikte bu süreç değişimin tarihi olarak tanımlanabilir. Anthony Giddens'ın sosyolojik perspektifinden bakıldığında bu değişimin geleneksel-modern dikotomisine dayandığı görülebilir.

Geleneksel ve modern birbiriinden ayıran kurumlar seti hem bir toplum sınıflandırmasını hem de toplumun oluşturduğu siyasal bir kurum olarak devlet sınıflandırmasını mümkün kılar. Bu kurumlar seti zaman ve mekânın organizasyonuna ve gücün kaynaklarına bağlıdır. Modern dönemin politik kurumu olarak ulus devlet tarih öncesi dönemden günümüz küresel dünyasında aldığı şekle kadar karmaşık ve çok boyutlu dönüşümler geçirerek ulus devlet sistemi içindeki şimdiki pozisyonunu almıştır.

Giddens teorisinde modernliğin dünya çapında genişlemesi olarak ifade edilen küreselleşme ile bir iktidar kabı olarak ulus-devlet ilişkisi reflektif bir karakter taşır. Ekonomik, siyasal ve sosyal boyutlara sahip küreselleşme olayı ulus devletin dünya sistemi içindeki rolüyle birlikte sosyal siyasal ve ekonomik ilişkilerin özelliğini uluslararası ve ulusal düzeyde belirler.

Bu çalışmada Giddens'ın yaklaşımında küreselleşme ve ulus devlet ilişkisi bir dönüşüm eylemi olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda küresel sorunlara dönük tespit ve önerileri ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler

Anthony Giddens, Ulus devlet, Küreselleşme, Dönüşüm, Zaman-Mekan Organizasyonu

ABSTRACT

KUTSİ, Şeyda. An Analysis On Globalization And Nation-State In Anthony Giddens' Theory. Master's Thesis. Ankara, 2018

In the historical process, the transitional stages of tribal societies without state formation to modern societies with nation state form refer a historical development. In addition this period can be identified as a history of change. It is apparent that this change is based on the traditional-modern dichotomy from Anthony Giddens' sociological perspective.

The set of institutions which distinguishes traditional and modern enable the classification of both society and state that society constitutes as a political institution. This set of institutions is related to the organization of time-space and the source of power. The nation state which is the political institution of the modern era had complicated and multidimensional transformations since ancient times till it took its current position in nation-state system.

In Giddens' theory, relation between globalization which is stated as the expanding of modernity across the world and nation state as a power container indicates a reflexive characteristic. Globalization which has economical, political and social aspects determines both the role of nation state in world system and the features of its social, political and economic relations internationally and nationally.

In this study, relation between globalization and nation state in Giddens' approach is addressed as a transformational act. Related designations and suggestions for global problems are submitted in this context.

Key Words

Anthony Giddens, Nation-State, Globalization, Transformation, Organization Of Time - Space.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET BEYANI.....	iii
ETİK BEYAN.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	x
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: ÇALIŞMANIN KAPSAMI VE METODU.....	6
1.1 ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ	6
1.2 ARAŞTIRMANIN AMACI	6
1.3 ARAŞTIRMANIN METODU	8
2. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TARİHSEL ARKAPLAN.....	9
2.1 ANTHONY GİDDENS SOSYOLOJİSİNDE TOPLUM VE DEVLET	9
2.1.1 Anthony Giddens Ve Yapılaşma Teorisi	9
2.1.2 Bir Sistem Ve Bütünlük Olarak Toplum	13
2.1.3 Toplumsal Bütünleşme Bağlamında Toplum Sınıflandırması	16
2.2 MODERN DEVLETİN DOĞUŞU	20

3.BÖLÜM: GELENEKSELDEN MODERNE; TOPLUM VE DEVLET.....	27
3.1 MODERNLİK, TOPLUM VE DEVLET.....	28
3.2 MODERNLİĞİN BOYUTLARI.....	34
3.3 ULUS-DEVLETİN NİTELİKLERİ.....	42
4.BÖLÜM: ULUS-DEVLET VE KÜRESELLEŞME	46
4.1 KÜRESELLEŞME SÜRECİ VE ETKİLERİ ÜZERİNE YAKLAŞIMLAR.....	46
4.2 MODERNLİĞİN KÜRESELLEŞMESİ	50
4.3 KÜRESELLEŞMENİN BOYUTLARI	54
4.3.1 Kapitalist Dünya Ekonomisi	58
4.3.2 Ulus-Devlet Sistemi	59
4.3.3 Askeri Dünya Düzeni.....	62
4.3.4 Uluslararası İşbölümü	64
5.BÖLÜM ULUS DEVLETİN DÖNÜŞÜMÜ	67
5.1 KÜRESEL EKONOMİ VE ULUS DEVLETİN DEĞİŞEN ROLÜ	67
5.2.ULUS DEVLET VE SİYASAL DÖNÜŞÜM	75
5.3 KÜLTÜREL DEĞİŞMELER VE ULUS DEVLET	81
6. BÖLÜM: DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	90
KAYNAKÇA	98
EKLER DİZİNİ	
EK 1: ORJİNALLİK FORMU.....	103
EK 2: ETİK KOMİSYON MUAFİYET FORMU.....	104

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
BM	Birleşmiş Milletler
NATO	Kuzey Atlantik İşbirliği Antlaşması

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Kurumlar Seti	18
Şekil 2. Zaman-Mekân Uzaklaşması	19
Şekil 3. Modernliğin Kurumsal Boyutları	35
Şekil 4. Küresel Sistemin Kurumlar Seti	56
Şekil 5. Küreselleşmenin Boyutları	57
Şekil 6. Postmodern Bir Düzenin Ana Hatları	74

GİRİŞ

Devlet meselesi siyaset ve sosyoloji alanında sayısız çalışmaya ve elbette tartışmaya sebep olmuş bir konudur. Devletin tarihi insanlık tarihi kadar eski değildir, arkeolog ve antropologların çalışmalarına göre devletin ortaya çıkması için toplumsal gelişmenin klan aşamasından kabile federasyonları veya daha ileri giderek konfederasyonları kurma aşamasına geçmesi gerekmektedir. Devletin ortaya çıkması için toplumsal farklılaşmaların meydana gelmesi lazımdır. Kabile yapısı içinde yaşayan klanların, toplulukların basit örgütlenmeye dayalı hayat tarzları içinde dayanışma zemininde toplumsal birliktelik üzerinden başka kabilelerle mücadele, dışardan gelen saldırılar veya tabiat şartlarına karşı daha geniş bir örgütlenme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu durum kabileler arasındaki ilişkilerin yoğunlaşmasına dolayısıyla işbirliğinin kurallarını düzenleyecek farklılaşmış rollerin, konumların örgütlü bir biçimde müeyyidesini oluşturacak daha büyük, geniş bir işbirliği türü olarak kabilelerin bir araya gelerek oluşturduğu yapılara zemin hazırlamıştır. Bu durum sadece bir araya toplanmayı değil yeni bir düzeni de ifade etmektedir. Kabileler arası işbirliği, mücadele ya da birleşmeyi zorunlu kılan şartların zorladığı bu yeni düzen; federasyon veya konfederasyonların oluşumunu zorunlu kılarken kabile şefinin şahsi varlığını aşarak bir askeri hiyerarşiye, bir idari bölünmeye ve bir dizi gelenek ve normun yerleşmesine yol açacaktır ki bu durumda devletin nüvesi teşkil edilmiş olmaktadır. (Vergin, 2003: 32-34)

Günümüzde artık devletsiz bir toplum arayışında olan anarşistler, bazı ütöpiist düşünce sahipleri bir yana bırakılırsa, devletin gerekliliğinin tartışılmasından çok devletin topluma nasıl hizmet edeceği, devletle toplum arasındaki sorunların nasıl aşılacağı, modern dönemden küresel döneme yaşanan değişimler tartışılmaktadır.

Bu sorun aynı zamanda demokrasi teorisinin merkezinde yer alan bir konudur. Çokça tartışıldığı gibi demokrasi teorisi devlet ve toplum arasındaki temel çelişki üzerine gelişmiş bir çalışmaya ve anlayışa dayanmaktadır. Bu çelişkiyi şöyle açıklamak mümkündür; Devlet kendiliğinden bir güç merkezidir. Devlet halinde örgütlenmiş siyasal yapılar elde ettikleri iktidarı topluma karşı kullanırlar. Dolayısıyla bu iktidarın önce

kontrol altına alınması sora doğrudan doğruya toplumun katılımıyla yeniden şekillendirilmesi gerekmektedir.(Nisbet, 2016: 43-58)

Devletin kendiliğinden bir iktidar merkezi olması durumu ise bazı varsayımlara dayanılarak açıklanmaktadır. İster antik dönem siyasi düşüncesinde ister klasik dönem devlet hakkında yazılanlarda, isterse modern dönem literatüründe olsun hepsinde tespit edilebilecek olan bu varsayımları şöyle belirlemek mümkün görünmektedir: 1) Devlet toplumsal ilişkiler içerisinde çıkmış onlara dayanan bir yapıdır. Toplumlar farklılaşp kurumsal mekanizmalar ortaya çıkarken erken dönemde siyaset kurumu gelişmiştir. Siyaset kurumunun odağında devlet vardır. 2) Devletin ortaya çıkardığı veya devletle birlikte varlık kazanan zümreler ise birincisi yöneticiler veya bürokrasi, ikincisi ise askerlerdir.

Bunun tersinin de doğru olduğu yani bazı tarihsel durumlarda öncelikle askeri unsurların birinci sırada bulunduğu sivil bürokrasinin sonradan teşekkül ettiği de belirtilmektedir. Bu bakımdan devlet deyince akla gelen olaylardan biri de siyaset üzerinden meydana gelen, kurumlaşan bir iktidar zümresi olarak bürokrasidir. O halde devletin beşeri varlığı örgütlü bürokrasidir. 3) Devlet aynı zamanda topluma karşı norm koyan ve bunu uygulama gücüne sahip olan bir mekanizmadır. O halde nerede devlet varsa, orada devlet içinde örgütlenmiş bir güç olarak bürokrasi, bu gücün fiziksel mekanizmalarını kullanma kabiliyetinde olan askerler, uyulması mecburi hale getirilmiş normatif düzen ve devletten topluma doğru farklılaşan örgütlü bir hiyerarşik yapı mevcuttur. Bu yapı içinde yer alan muhtelif düzeylerdeki memur ve askerler en üstte yönetici zümrenin siyasi kararlarını/gücünü topluma yansıtmak topluma karşı kullanmakla görevlidirler. (Şenel,1982:44-59)

Devlet ve toplum arasındaki ilişkilere çatışmacı bir tarzda bakıldığı gibi devleti toplumun uyumlu ya da fonksiyonel farklılaşmanın bir sonucu olarak gören bir anlayıştan da bahsetmek gerekir. Şüphesiz buradaki sorun toplumun öncelikli bir varlık/yapı olması ile ilgilidir. Toplumsal teoride toplumun tarihsel varlığı temel bir varsayımdır ki bu kaçınılmaz olarak bütün kurumların sonradan geliştiğini ortaya koyan bir varsayımdır. Devletin de bütün diğer sosyal kurumlar gibi toplum tarafından inşa edilmiş olması meselesi zorunlu olarak toplum hakkındaki kanaatle de ilgilidir. Toplumu herhangi bir topluluktan herhangi bir sosyaliteden ayıran şey onun özerk/kendine has bir kimliği yani

bir kültürü ve yapısı olmasıdır. Şüphesiz bu tarihsel inşa ile ilgilidir. Toplumu sınırlarını kültürün ve ilişkiler ağının oluşturduğu kurumsal yapılar içerisinde örgütlenmiş davranış biçimlerine sahip bir insanlar kümesi olarak tanımlamak mümkündür.

Giddens’a göre “toplumsal sistemler toplumsal pratikler olarak düzenlenmiş etkileşimlerden oluşurlar, bunlar çoğunlukla kurumlar olarak varlıklarını sürdürürler” (Giddens, 2000:46)

Pierson ise Anthony Giddens’in toplum tanımını şu şekilde özetler: (Pierson, 2000:108)

“1. Zaman ve yer boyunca belirlenebilen kurumlar kümeleşmesi; 2. Sosyal sistemle mekân yahut kaplanan alan arasındaki ilişki; 3. Yerin meşru olarak kaplandığı iddiasının desteklenmesiyle ilgili iç içe normatif öğelerin varlığı; 4. Toplumun mensupları arasında bir tür ortak kimliğe sahip oldukları duygusunun hâkim olması.”

Giddens’in ifade ettiği gibi toplumlar, toplumsal sistemler olmakla birlikte aynı zamanda zaman-mekânda yapılaşmış toplumsal sistemleri içerirler. Pierson’un özetlediği ölçütlerin iç içe geçmişliği söz konusu olduğu sürece bir toplum veya toplumsal bütünlükten bahsedilebilir. Toplumsal bütünlük/toplum toplumsal sistemin toplumsal alanla ilişkisinin varlığına, işgal edilen bu alan üzerinde meşru kılınmış bir hak iddiasına ve toplulukta paylaşılan özdeşim içeren bir aidiyet bilincine dayanmaktadır. (Giddens,2000:49-51)

Giddens toplumun dayandığı parametreleri ortaya koyarken toplumların sınırlarının geçirgenliğine vurgu yapar, özellikle devlet ve toplum arasında bu konuda kesin bir farktan bahsedildiği dikkate alınınca bu sınır meselesi önem kazanacaktır. Bu hususta Giddens modern coğrafi yaklaşımları yetersiz bularak geleneksel devletler ve ulus devletler arasındaki bölgeselliği (territoriality) birbirinden ayırmak amacıyla sınır boyları (frontier) ve sınırlar (border) kullanmayı tercih etmektedir. Geleneksel devletlerin “sınır boyları” ulus devletlerin ise sınırları olduğunu ve bu ikisinin birbirinden önemli biçimde farklı olduğunu vurgular. Sınır boyu merkezi siyasi otoritenin dağılık ve zayıf olduğu çeperdeki alanları ifade eder. Sınırlar ise iki ya da daha fazla devleti hem ayıran hem de birleştiren coğrafi olarak belirlenmiş bir hattır ve ancak ulus devletlerin tarih sahnesine çıkışıyla oluşmuştur. Gerek geleneksel devletin sınır boyları gerekse ulus devletlerin sınırlarının çizilmesinde fiziksel çevre, çöl-nehir-dağ ve deniz gibi jeolojik oluşumlar belirgin bir etkiye sahip olmuştur.(Giddens,2008a: 72-73)

Toplumla devlet arasındaki farklılaşma bir anlamda toplumun devleti üretecek tarihsel bir aşamaya gelmesi yahut da devlet kurumunu oluşturacak bir süreç girmesiyle ilgilidir. Devlet olgusunun farklı tarihlerde farklı bir biçimde ele alındığı görülmektedir. Klasik zamanlarda devlete kutsal bir varlık gibi bakıldığı bilinmektedir; modern zamanlarda ise devlete bakış tarzında birkaç noktanın ön plana çıkmaktadır.

Bunlardan biri, devletin fonksiyonları etrafında ele alınması veya değerlendirilmesi gerektiği yönündeki bakış açısıdır ki buna ‘analitik bakış’ diyebiliriz. Diğer, devlete eleştirel bakıştır. Bu anlayış içinde birçok düşüncenin izini bulmak mümkündür. Bunlar arasında devleti sınıf mücadelelerinin sonucu veya aracı olarak gören Marksizm’den, devleti bütün eşitsizliklerin ve baskının kaynağı olarak değerlendiren anarşizme kadar uzanan farklı bakış açıları bulunmaktadır. Anarşizmde birey özgürlüğü temel olduğu için devletin aşılması devletsiz bir toplum tasavvur edilmesi esastır. Bu bakış açısını ideolojik amaçlarına göre devleti ele aldığı için ideolojik bakış açısı olarak tanımlamak mümkündür.

Üçüncüsü ise, yorumcu bakış açısı diyebileceğimiz bakış açısıdır ki bu devletin tarihsellik içinde kazandığı misyonu ve anlam dünyasını ortaya koyan çalışmaları içerir. Başta Hegel, Weber olmak üzere bu tarz düşüncüyü günümüze kadar farklı şekillerde temsil eden birçok filozoflardan söz edilebilir. (Giddens,2009:235-245)

Devlet meselesi yeni bir konu olmadığı gibi düşünce tarihinde belki de üzerinde en çok konuşulmuş, yazılıp çalışılmış bir konudur. Günümüzde de devlet konusu çokça yazılmaya devam edilen bir konu olsa da, meseleye zamanın ruhu içinden bakan yeni görüşlerin ortaya çıkması kaçınılmazdır.

Bu bağlamda yaşadığımız dünyada devletin etkilediği ve etkilendiği en önemli sürecin küreselleşme olduğu rahatlıkla söylenebilir. Küreselleşme süreci olarak ifade edilen olay bilginin, insanların, ürünlerin, kültürlerin, teknolojilerin hızla dünya ölçeğinde dolaşıma girdiği ekonomileri, toplumları ve siyaseti şekillendirdiği kapsamlı bir değişmeyi ifade etmektedir. Şüphesiz burada küreselleşme sürecinin hem öznesi hem nesnesi olan bir politik kurum olarak devletin konumu oldukça önemlidir. Küreselleşmeyi hızlandıran bilişim, iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmeler kendiliğinden işlev üreten unsurlar olarak görülemezler. Onlar ancak var olan ulus devletlerin uluslararası siyasette, ekonomide hatta siyasal mücadelede ve diplomaside kullanıma soktukları politikaların

varlığıyla somutluk kazanırlar. Ulus devletler sisteminde ülkeler arasındaki ilişkilerin temel aktörü bu devlet biçimidir. Bu bakımdan küreselleşmenin aktörleri arasında sayılan ulusüstü ve uluslararası kuruluşlar da dahil olmak üzere çok uluslu şirketler, ekonomik organizasyonlar, sivil kuruluşları ve benzerlerinin tamamı uluslararası sistemin kurucu ögesi olan ulus devletlerin karşılıklı etkileşim süreçlerindeki irade ve siyasetleriyle biçimlenmektedir. Küresel sürecin devlet ve toplum arasındaki ilişkilere etki eden yönü ise demokratikleşmeden sosyal politikaya, düşünce hayatından bilimsel gelişmeye kadar toplumlar arasındaki ilişkilerin adeta devasa bir ağ içinde yaşandığı yeni bir hayat tarzının oluşmasına yol açmaktadır. Bunun en belirgin örneklerinden biri, daha önceki dönemlerde rastlanılmayan bir olay olarak sosyal medyanın güncel hayat içerisinde edindiği yerdir. Şüphesiz uluslararası kamuoyu, uluslararası medya, sivil toplum hareketlerinin devletle olan ilişkileri meselenin karmaşıklığını ortaya koyacak örneklerden bazılarıdır.

Giddens'ın küreselleşmenin dayandığı dinamikler olarak tanımladığı şey, modernitenin küreselleşmesini üreten dünya kapitalist ekonomisinin niteliği ile ulus devlet arasındaki ilişkiler çerçevesinde işleyen bir süreci ifade etmektedir; burada küresel bilişim sisteminin rolü de ele alınarak, ayrıca konunun ekonomik indirgemecilik üzerinden açıklanamayacağı eleştirisi yapılmakla birlikte küreselleşmenin modernitenin ileri bir aşamasında yaşanan kurumsal ilişkilerin dönüşümünü gösterdiği ileri sürülmektedir.

Netice itibarıyla küresel dünyada devlet hem uluslararası düzeyde hem de ulusal düzeyde küresel sürecin ortaya çıkardığı sorunlara cevap verecek bir aktördür. Öte yandan da sürecin daha ileriye taşınmasını sağlayacak modernliği dönüştürerek üretecek olan bir faildir.

1. BÖLÜM: ÇALIŞMANIN KAPSAMI VE METODU

1.1 ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ

Günümüz düşüncesinde devlet meselesini ele alanların arasında ‘post-modern’ durumla devletin konumunu yeniden değerlendirenler dikkat çekmekte iken, küreselleşme ile devlet arasındaki ilişkilere dair tartışmaların ön plana çıktığı görülmektedir. Bu çalışmada küresel döneme ilişkin devlet tartışmalarında devletin toplumla ilişkileri, devletin sınıfsal temellerindeki değişim, yeni toplumsal durumda devletin fonksiyonları üzerinde durulurken, küreselleşme tartışmalarında devletin mahiyetinde meydana gelen değişim küresel düzeydeki ilişkiler ve modern devletin bu bağlamda yeni konumu ele alınmaktadır.

1.2 ARAŞTIRMANIN AMACI

İnsanlık tarihi, insan topluluklarının günümüz dünyasının modern toplumuna ulaşana kadar yaşadığı binlerce yıl süren bir değişimin tarihidir. Bu değişimin yaşandığı alan toplumsal siyasal ve ekonomik tüm ilişkileri kapsar. Bu çalışmada esas olarak küreselleşme ve devlet sorununu ele alınmakla birlikte devletleri yaratan toplumların gelişimi ve devletin tarihsel seyrinin Anthony Giddens’in sosyolojik çerçevesinde ele alınması amaçlanmıştır. Çünkü küresel sürece kadar olan tarihsel dönemde devleti tanımlamadan yapılacak analizin eksik kalacağı açıktır; devletin tek bir formu olmadığı gibi küresel sürece kadar gelen devletin yapısının bu süreçteki değişiminin anlaşılması bakımından da bu gerekli görülmelidir. Küresel süreçte devletin yapısını ve konumunu belirlemek bu konuda Giddens’in ulus-devlet analizine geçmek için gerekli bir zemin oluşturacağı düşüncesiyle modern devletin/modern toplumun ortaya çıktığı zamana kadar ve ondan sonra kazandığı kurumsal özellikler hakkında ortaya konulacak verilerin analitik bir değerlendirmesi yapılmaya çalışılacaktır.

1.3 ARAŞTIRMANIN METODU

Bu çalışmada Anthony Giddens teorisi çerçevesinde ulus-devlet ve küreselleşme ilişkisi; toplum sınıflandırması, devletin oluşumu, modernite, ulus-devletin doğuşu ve

modernleşmenin küreselleşmesi kapsamında dönüşümün nitelikleri incelenmiştir. Bu durum aynı zamanda toplumsal, siyasal ve ekonomik değişimleri ele almayı zorunlu kılmaktadır. Kabile toplumlarından modern toplumlara; geleneksel devlet oluşumlarından ulus-devlete ulaşan değişim süreci Giddens'a göre zamanın ve mekânın toplumsal organizasyonuna onun yeniden yapılanışına bağlıdır. Avcı toplayıcı topluluklardan günümüzün küresel hayatına kadar insanlık tarihi zaman, mekân ve gücün niteliğine ve bunlar arasındaki bütünleşmeye dayanarak şekillenmiştir. Ulaşım ve iletişim teknolojileri bu yeniden inşada esaslı bir role sahiptir ve sonuç olarak güç ve egemenlik ilişkilerinin dönüşümü; devletsiz kabileleri ulus-devletin modern toplumuna ulaştırmıştır.

Bu çalışmanın konusu Anthony Giddens'in sosyolojik perspektifinden onun teorik düşüncesinin yazılı literatüre dayanarak incelenmesidir. Yapılaşma teorisinin esasları göz önüne alınarak ve toplumsal değişim meselesi temelinde; gelenekselden moderne toplum ile modern devleti kavramak, esas odak noktası olarak ulus-devlet ve küreselleşme ilişkilerinin incelenmesi ve değişimin boyutlarının ortaya konması amaçlanmıştır.

Bu bağlamda Anthony Giddens'in problematiği şu çerçevede ortaya konulmuştur;

- 1)Toplumun ve devletin yapılaşması ve bunun sınıflandırılması hangi esaslara göre yapılmaktadır; bu esaslar hangi teorik temellerde ve hangi kurumsal ilişkiler incelendiğinde ortaya çıkmaktadır?
- 2) Gelenekselden moderne dönüşümün; modernitenin dinamikleri, tarihsel olarak bu dinamiklerin meydana gelmesinin şartları nelerdir, farklı tarihsel ve toplumsal süreçlerde hangi yapılar oluşmaktadır?
- 3) Geleneksel- modern devlet karşılaştırmasında ön plana çıkan özellikler ve bu özelliklerin işaret ettiği değişkenler küresel süreçte nasıl rol oynamaktadır?
- 4) Modernitenin küreselleşmesi hangi araçlarla ve hangi boyutlarda gerçekleşmektedir? Anthony Giddens 'da modernleşmenin boyutlarının kalıp değişkenleri sosyolojik analize ne katmaktadır? Ancak bu yönüyle bakıldığında Giddens'ın teorisinin farklılığı sosyolojik analizdeki katkısı anlaşılabilir.

5) Küreselleşme sürecinde ulus-devletin konumu nedir sorusuna Giddens'in cevabı, ulus devletin bu süreçte fonksiyonlarını dönüştürerek önemini ve varlığı nasıl sürdürdüğünü açıklamaktadır.

6)Siyasal, toplumsal ve ekonomik alanlarda ulus-devletin değişen rolü nasıl tanımlanabilir?

7) Ulus devletin dönüşümü nasıl değerlendirilmelidir; bu dönüşüm modernitenin küreselleşmesi ile ilgili sorunlara cevap verecek gücü yeniden nasıl ürettiğiyle bağlantılıdır.

Bu problematik dahilinde Anthony Giddens'in çalışmaları incelenirken bir düşünce sistemine yönelik analitik yorumu yapılmaya çalışılacaktır. Bu yorumlamada düşüncenin dayandığı teorik yaklaşımla onun sistematik olarak ileri sürdüğü hipotezler arasındaki tutarlılık önemlidir. Bu bakımdan Giddens'in ulus devlet ve küreselleşme eksenindeki tartışması hem kendi iç tutarlılığı hem de bu konudaki farklı teorik yaklaşımların, tartışmaların ışığında değerlendirilecektir.

2. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TARİHSEL ARKAPLAN

2.1 GIDDENS SOSYOLOJİSİNDE TOPLUM VE DEVLET

2.1.1 Anthony Giddens Ve Yapılaşma Teorisi

21.yüzyılın önemli sosyal bilimcilerinden Anthony Giddens'in sosyal teorisi, yapı/sistem ayrımı ve bu kavramları yeniden açıklama çabası sosyal bilimler açısından büyük önem taşımaktadır. Yapılaşma teorisi Giddens'in modern toplumun doğuşunu ve gelişimini araştırma ve kavramsallaştırma çalışmasının zeminini oluşturur. O, bunu yaparken klasik sosyolojik yaklaşımların günümüz sosyolojik bakış açılarını etkileyen sınırlamaların aşılması ve modernliğin iki yönlü karakterinin kurumsal bir analizinin geliştirilmesinin gerektiğini düşünmüştür.(Giddens,2010a:17)

Giddens'in teorisiyle aşılması gerektiğini düşündüğü yaklaşımlardan kastı, yorumsamacı düşünce gelenekleri ile yapısalcı ve işlevselci yaklaşımlardır. Ona göre, yorumcu sosyolojide “ eylem ve anlam insan davranışının açıklanmasında öncelik taşırlar, yapısal kavramlar dikkate değer bir öncelik taşımazlar ve kısıtlardan pek söz edilmez.” Bu karşın işlevselcilik ve yapısalcılıkta yapı, eylemden önce gelmekte ve yapıların kısıtlayıcı yönleri önemli ölçüde vurgulanmaktadır. Bu sosyolojik bakış açıları arasındaki farklar çoğunlukla epistemolojik (bilgikuramsal) farklar olarak görülse de bunlar aynı zamanda da ontolojik(varlıkbilimsel) farklardır. Giddens buradaki sorunun eylem-anlam-öznellik kavramlarının nasıl tanımlanacağı ve bunların yapı-kısıt kavramlarıyla nasıl ilişkilendirileceği hususu olduğunu söyler. “Yorumcu gelenekler, diyelim ki, öznenin emperyalizmine dayanıyorsa, işlevselcilik ve yapısalcılık da toplumsal nesnenin emperyalizmini öne çıkarmaktadır.” Giddens ‘ın yapılaşma teorisini ortaya koymaktaki amacı bu iki geleneğin ‘imparatorluk kurma girişimlerine’ son vermektir. Yapılaşma teorisine göre sosyal bilimler araştırmalarının inceleme alanlarından biri ‘ne bireyin deneyimi ne de herhangi bir tür toplumsal bütünlüğün varlığı değil zaman ve mekânda düzenlilik kazanmış toplumsal pratiklerdir.’ (Giddens,1999a:41-42)

Giddens kuramının merkezinde ‘yapı’ ‘sistem’ ve ‘yapının ikiliği’ kavramları yer almaktadır. Yapı kavramı Giddens tarafından farklı bağlamlarda farklı anlamlarda kullanılır. Kuramının anlaşılması için öncelikle bu terime yüklediği anlamın anlaşılması önem taşımaktadır.

- a) Kısıtlayıcı ve mümkün kılıcı olarak yapı,
- b) Bellek izleri, ilişkilerin üretildiği anda fiili bir gerçekliğe dönüşen soyut bir oluşum olarak,
- c) An/ bütünlük ilişkisi olarak,
- d) Sosyal sistemlerin zaman-mekânda yeniden üretilen özellikleri, yapısal özellikler,
- e) Kurallar ve kaynaklar olarak,
- f) Dönüşüm/dolayım ilişkileri olarak yapı kavramı; Giddens'in kuramında hem yapının ne olduğu hem de karakteristiğinin anlaşılması bakımından geniş yer tutar. (Tatlıcan, 2011:269)

Giddens'in toplumsal ilişkiler analizi değerlendirilirken hem toplumsal pratiklerin yeniden üretimiyle zaman ve mekânda kalıplaşması olarak sistemsel boyutunun hem de bu yeniden üretimin çevrimsel olan yapılaşma biçimleri olarak paradigmatik boyutunun birlikte göz önüne alınması gerekmektedir. (Giddens,1999a:59)

Toplumsal sistemlerde zaman-mekânın birbirine bağlamasına imkân veren yapılaşmış pratiklerin zaman-mekân dilimlerinde varlığını mümkün kılan ve bunları sistemli hale getiren kurallar ve kaynaklar söz konusudur. Toplumsal ilişkiler bu kurallar ve kaynaklar üzerinden dönüşüm/dolayım ilişkileriyle yapılaşırlar. Zamansal mekânsal dolayımın ilişkilerin farklı yer ve zamanlara taşınması ve genişlemesi demektir ki bu ilişkiler belirli ilkeler üzerinde kurumlaşarak düzenli hale gelirler ve yapıları meydana getirirler. Bu dolayımın Giddens'in ifadesiyle güçle ilgilidir. Güç ilişkileri her zaman iki yönlüdür; Aktör bir toplumsal ilişkide tabi durumda olsa da, ilişkinin bu etkisi ona diğerleri üzerinde belirli bir güç sağlar. Sosyal sistemlerde tabi durumda olanlar, sahip oldukları kaynaklar ne olursa olsun, sistemin yeniden üretiminde kontrolü tersine çevirme konusunda bir imkâna sahiptirler.(Giddens,2005:127)

İlişkilerin farklı yer ve zamanlara taşınması belirli kaynakları kullanmayı ve belirli kuralları koymayı gerektirir. Zaman-mekânın birbirine bağlanması yani mesafelere ve zamansal farklılıklara rağmen ilişkilerin taşınması çeşitli araçlar vasıtasıyla gerçekleşir. Böylelikle toplumsal etkileşim farklı şekillerde dolayımlanır. Giddens'a göre yapı 'hem mümkün kılıcı hem kısıtlayıcıdır.' (Giddens,2005:123-220)

O Durkheimci yaklaşımın yapıyı bireyin dışında, 'kendini bireye zorla kabul ettiren davranma, düşünme, hissetme biçimleri' olarak gören anlayışına itiraz eder. (Durkheim,2010:31) Çünkü bu yaklaşım yapının mümkün kılıcı özelliklerinin

görülmelerini engellemektedir. Bununla birlikte aynı yapısal özellikler toplum kadar birey yani nesne kadar özne için de geçerlidir. Her ikisi de ‘eylemin niyetlenilmemiş sonuçları ve ifade edilmemiş koşulların’ önemi nedeniyle tek başlarına her şeyi açıklayamazlar. Diğer bir deyişle, her yeni eylem süreci geçmişle süreklilik arz etmektedir. Bu nedenle Giddens, yapı “eyleme bir engel olarak değil, aslında onun üretimiyle ilişkili bir şey olarak kavramsallaştırılabilir” demektedir. Yapının ikiliği (duality of structure) kavramına göre etkileşim sırasında aktörler kural ve kaynaklardan tekraren yararlanırlar böylelikle onlar bu etkileşim sayesinde yeniden inşa edilirler. Yapı, bu süreçle “an/bütünlük ilişkisinin bizzat toplumsal yeniden üretim esnasında ifade edilme biçimidir.” (Giddens, 2005:213-214)

Bellek izleri ise bireysel ve kolektif hafızada yer alan ortak değer ve normalar içeren bütün bilgiyi anlatır. Bu soyut anlamlar etkileşim süreçleriyle somutlaşırlar ve yapılara dönüşürler.(age:62) Bellek birey aktörün eylemlerinde önemli bir yer tutar. Giddens’ın ifadesiyle “bellek geçmiş yaşantıları göstermiyorsa, bilinç şimdiyi dile getiremez.” (1999a:96) Birey aktörün/failin yapıyla arasındaki iki yönlü ilişkideki rolünü Giddens refleksivite kavramıyla açıklar. Refleksivite (düşünümsellik) bireyin eylemlerini, kendi düşünce ve duyguları üzerinde düşünebilmesi, bunları değerlendirebilmesini, bu yolla nasıl davranacağını bilmesi ve davranışlarını belirli durumların gerektirdiği şekilde yönlendirebilmesi imkânını ifade eder. İnsanın anlam ve eylem dünyasında bu düşünme sürecine etki eden yönü, onun parçası olduğu toplum hakkında bilgisi olması durumudur. Düşünümsellik biri oldukça genel anlamda insan aktörün bilinçli veya pratik bilinç düzeyinde, eylem üzerinde düşünmenin onu gerçekleştirmenin bir parçası olması yönünden düşünümsel bir karaktere bağlı olmasını, diğeri sabit davranış kalıplarından öteye gitgide daha fazla bilgiyle oluşan dünyayla etkileşimi açısından toplumsal düşünümselliği ifade eder. (Giddens,2001a:107)

Bu bilme yeteneği Giddens’ın özne teorisinde bilinçdışı, pratik bilinç ve sözel bilinç temeline oturmuştur ve pratik bilinç yapılaşma teorisinin esas unsurlarından biridir. “Her toplumsal aktör eylemleriyle inşa ettiği ve yeniden ürettiği sistemler hakkında bilgi sahibidir” önermesi yapının ikiliği anlayışının mantıksal bir sonucu olarak ortaya çıkar. (Giddens,2005:123-129)

Kısaca ifade etmek gerekirse yapı; toplumsal pratiklerin hem aracı hem sonucudur, hem faillerin oluşumuna hem de toplumsal pratiklerin oluşumuna etki eder ve bu süreç esnasında var olmayı sürdürür. Yapının ikiliği bu sürecin doğasını anlatır.

Bir toplumsal sistemin nasıl yapılaştığının anlaşılması için, onun üretici kurallar ve kaynakları - niyetlenilmemiş sonuçların etkisini de göz önüne alarak- ile toplumsal etkileşim sürecinde üretilme ve yeniden üretilme mekanizmaları birlikte değerlendirilmelidir. Bu çerçevede ele alındığında ‘yapı; kurallar veya kaynaklar ya da toplumsal sistemlerin özellikleri olarak düzenlenmiş dönüşüm ilişkileri, toplumsal sistem; aktörler ya da kolektiviteler arasındaki düzenli pratikler halini alan yeniden üretilmiş ilişkiler, yapılaşma ise yapıların süreklilik ve değişimini ve dolayısıyla toplumsal sistemlerin yeniden üretilmesini düzenleyen koşullar’ olarak anlaşılmalıdır.(Giddens,1999a:69)

Anthony Giddens’in sosyolojik araştırmanın nesnesinin ne olduğu ve bunun nasıl incelenmesi gerektiğine dair ortaya koyduğu yöntem ve yapılaşma kuramı ile onun kavramlarını açıklama metodu; yorumcu, yapısalcı ve işlevselci yaklaşımlara karşı geliştirdiği eleştiriler, onun bilim felsefesi açısından eleştirel realist tutumunu görünür kılmaktadır.

Kaspersen’in ifadesiyle (Kaspersen,2000:3-4) Anthony Giddens sosyal bilimlerin önde gelen isimlerinden Marks, Weber, Durkheim ve Simmel’in çalışmalarına yönelttiği eleştirilerine, sonrasında sosyoloji, antropoloji ve felsefenin önemli isimlerini- “Talcott Parsons, Robert Merton, Alfred Schutz, Erwing Goffmann, Martin Heidegger, Jürgen Habermas, Claude Levi-Strauss, Ferdinand de Saussure, Louis Althusser, Michel Foucault, Herbert Marcuse ve Ludwig Wittgenstein’ı”- da dâhil etmiştir. Giddens kendinden önceki kuramcıların klasik sorularına; Sosyal bilimlerin araştırma konusunun ne olduğu, bunun araştırılması sırasında hangi metodun kullanılacağı, toplumun insan eylemlerinin bir toplamı mı olduğu, toplumun insan eylemini sınırlayan bağımsız bir varlık mı olduğu gibi hususlara tüm çalışmalarında cevaplar aramış olmakla birlikte Giddens’in en önemli problemi birey-toplum arasındaki gerilime odaklanmıştır. Yapılaşma teorisi bu problemin çözümüne dair bir cevap niteliğindedir. Realistler bizim bilgilerimiz ve inançlarımızdan bağımsız olarak var olan gerçek bir dünyaya ve bunun bilgimiz doğrultusunda değiştirilmeye açık olduğuna inanırlar. Giddens işte bu felsefeyle birey-toplum ilişkileri temelinde toplumun özelliklerine ve değişim süreçlerine bakar.

Kaspersen'e göre Giddens'in sosyal teoride epistemolojik ve metodolojik soruların ağırlığının ontoloji lehine azaltılması girişimleri ve ontolojiyi merkeze koyma eğilimi Roy Bhaskar'ın kritik realizmiyle birçok noktada kesişmektedir.(age:12)

Tatlıcan'ın özetlediği şekliyle eleştirel realist felsefe; bilimin nesnesinin gözlemin esas aldığı olay olmadığını, gözleme tabi olmasalar da var olan ve olayları ortaya çıkaran 'açıklayıcı yapılar' veya 'üretken mekanizmalar' olduğunu ileri sürerek, bilimsel faaliyete yön veren felsefenin odak noktasının olaylar ya da gözlemler yani epistemoloji değil, bu gözlemleri ortaya koyan gerçek varlıkları ele alan ontoloji olması gerektiğine dikkat çeker. Böylelikle "ontolojik açıdan olaylardan mekanizmalara, felsefi açıdan epistemolojiden ontolojiye doğru" bir yön değişiminin ana hatları belirlenir. (Tatlıcan,2011:340)

2.1.2 Bir Sistem Ve Bütünlük Olarak Toplum

Akademik alanda toplum üzerine yapılan çalışmalar sosyolojiden, siyasete, felsefeye, antropolojiye kadar uzanan ve birçok alt çalışma alanına dağılan bir zeminde yer alır. Dolayısıyla topluma dair tanımlamalar, akademik çalışmalar söz konusu olduğunda yer yer farklı ağırlıktaki unsurların ön plana çıkarılmasını mümkün kılar. Her teori onu ortaya koyan bilim adamının kendine has metot ve yaklaşımını da gösterir. Kavramsal açıklamalar bu metot ve bilimsel felsefe çerçevesinde oluşmak durumundadırlar.

Giddens, toplum bilimleri alanındaki çalışmaların birbirinden ayrılması gerektiğini ve 'sosyolojiyi modernliğin düşünümsel bir analizi' olarak anlamanın onu antropolojiden ayırma konusunda yararlı olduğu ileri sürer. Bu bakımdan sosyoloji ve toplum teorisi arasında bir ayırım yaparak, sosyolojinin genelleştirilmeye dayalı bir şekilde toplumdan bahsetmek yerine belirli bir toplum tipinin incelemesi gerektiğini düşünür. "Sosyolojiyi her zaman modernliğin ortaya çıkışı üzerine bir düşünüm olarak anlamışımıdır." ifadesinin açıkladığı üzere onun toplumu modern toplumdur. (Giddens, 2001a48-51)

Zira Giddens'in çalışmalarında kabile toplumuna dair bilgiler temel düzeyde yer alırken geleneksel toplumlara dair çalışma modern dönemin kaynaklarını taşıdığından daha geniş yer tutar ancak çalışmaların odağı ve gerçek ağırlığı modern toplumların doğuşundan günümüze kadar uzanan dönemi kapsamaktadır. Tarihsel olarak modern toplum önceki dönemlerden açıkça ayrılan toplumsal ilişkilerin kurulduğu, etkileşim hızının ve

yoğunluğunun giderek yükseldiği bir dönemdir ki Giddens yapılaşma (structuration) kavramını, modern toplumsal hayatta gördüğü ‘aktif devingenliğe’ vurgu yapmak üzere seçtiğini söyler. Onun bakış açısından toplumsal hayat ne sadece orada duran toplumun ne de bireyin eseridir; toplumsal hayat kurumları yeniden üreten, çeşitli uygulamalar ve insanların süreklilik taşıyan faaliyetleri olarak değerlendirilir ki buradan hareketle öznellik ve yapı üzerinden temel terimler geliştirilir. Bu nedenle konuya birey ve toplumla başlamak yerine, teorisinin merkezine tekrarlanan toplumsal uygulamaları koymayı seçmiştir. Aslında onun bu tutumu C. Levi Strauss’un tanım ve yöntem sorunları üzerine ileri sürdüğü birbiriyle sıkça karıştırılan toplumsal yapı-toplumsal ilişkiler arasındaki farkın altını çizdiği açıklamaların etkisini açığa çıkarır: “Toplumsal ilişkiler, bizzat toplumsal yapıyı belirgin kılan modellerin yapısında kullanılan bir hammadDEDİR. Toplumsal yapı, hiçbir durumda, belli bir toplumda gözlemlenebilen toplumsal ilişkilerin bütününe indirgenemez.”(Levi-Strauss,2012:394)

Giddens bir toplum tanımı yapmadan önce ‘toplumsal sistem’ terimini ‘grup’ ya da ‘topluluk’ ile aynı anlamda kullandığını vurgulayarak kendisinin toplumsal sistem terimini tercih ettiğini belirtmektedir. Giddens’a göre “toplumsal sistemler toplumsal pratikler olarak düzenlenmiş etkileşimlerden oluşurlar ve bunlar çoğunlukla kurumlar olarak varlıklarını sürdürdüler.” Giddens bu açıklamayı ortaya koyduktan sonra ‘bir toplumu nasıl kavramsallaştırmamız gerektiği’ sorusuna odaklanır. Bu soruyla hem ‘toplum’ kavramının sosyolojide reddetmek istediği biçimlerdeki kullanımını eleştirmeyi hem de yetersiz bulduğu üç toplum anlayışı üzerinden kendi toplum tanımını netleştirmeyi amaçlamaktadır. Bu terminolojik itiraz yetersiz bulduğu üç genel toplum anlayışına dayanmaktadır: (Giddens,2000:46)

1. Toplumu ‘işlevsel olarak ilişkili parçalar’ sistemi olarak açıklayan özellikle akademik sosyolojide ve Marksist yazılarda rastlanılan yaklaşım
2. Toplumu ‘bir anlamlı bütünlük’ (expressive totality) olarak gören esasen Hegel’den etkilenenlerin benimsedikleri görüş
3. Özellikle Althusser ve izleyenlerinde görülen, toplumu ekonomik, siyasal, ideolojik düzeyler olarak ele alan anlayış

Giddens bu yaklaşımlara eleştiri ve itirazlarını üç soru etrafında sınırlandırır. (age 48-49)

1. Toplulukların yapılaşmasında ‘bütün/parça ilişkisi nasıl anlamlandırılabilir?
2. Bir topluma birlik kazandıran ve onu diğerlerinden ayıran şey nedir?

3. Toplumun temel kurumları nasıl sınıflandırılması gerekir?

Giddens bu üç toplum anlayışının da bütünlüğün kurulması açısından yapıyı sistemden ayırma konusunda başarısız olduğunu ifade eder. Ona göre işlevselci teoriler toplumu organik sistemin parçalarına benzer bir hâlihazır parçalar sistemi olarak algırlar ve bu yaklaşım toplumun bir bütünsellik olarak nasıl kavramsallaşacağı sorusunu cevaplamaz.

Giddens'in toplumu anlamlı bir bütünlük olarak ele alan, bütünü bir anlamda parçaların içinde mevcut olan, bütün ve parçaları ise aralarında diyalektik bir ilişki bulunan bir şey gibi görenlere dair eleştirisi de oldukça nettir "... parça hiçbir anlamda bütünü içermeyen ve hatta bütünü ifade etmez" ayrıca parça ile bütün arasındaki ilişki Althusser'in iddia ettiği gibi bir nedensellik ilişkisi de değildir. (age 47-49)

Toplumun temel kurumsal düzenlerinin ekonomik, siyasal ve ideolojik oldukları tezine itirazı bunların arasında nedensel bir ilişkisinin yeterince net olmadığı hususundadır. Giddens Marksist yazarların toplum yerine toplumsal formasyon ifadesini kullanmayı tercih ettiklerini söyleyerek toplumu üç temel düzey ve bunlar arasındaki ilişkilere göre yapılanmış bir olgu olarak ele alan yaklaşımı bu noktada Althusser üzerinden eleştirir. Giddens Althusser'in Marksist teorinin alt yapı/ üst yapı sorunu çözmek amacıyla ortaya attığı 'metonimik' nedenselliğin diğer iki yaklaşımda olmayan sorunlara yol açtığını söylemektedir. Bir toplumsal formasyonun kendi düzeyleri arasındaki ilişki Althusser'in çalışmasında 'yapının kendi sonuçlarını kendi içinde taşıması' anlamında kullandığı yapısal/metonimik nedensellikle ifade edilir. Althusser için toplumsal formasyonlar üç düzeyin eklemlenmesiyle ortaya konulan kuvvetle belirlenmiş bütünlükler olarak nitelendirilse de ekonomik düzey onun düşüncesinde toplumun tüm düzeylerinde anlam bulan bir öz olmamakla birlikte ekonomik alt yapı – ekonomik Marksist anlayışın aksine-basitçe yapıyı belirlemez. Anlaşılacağı üzere Althusser'in Marksist teorinin toplum anlayışına yapılan itirazları aşmak üzere geliştirdiği üst-belirlenim fikri/metonomik nedensellik açıklamaları Giddens tarafından yeterli bulunmadığı gibi başka sorunlara da yol açacak niteliktedir. (Giddens,2000:48)

Giddens'in bu genel üç yaklaşıma dair eleştirileri ve üç soru üzerinden toplumsal bütünlüğü tanımlama çabası onun toplum tanımını ortaya koyacağı gibi topluma bütünlük kazandırdığını ileri sürdüğü parametrelerini belirginleştirerek toplumların nasıl sınıflandırılacağı hususunu da açıklığa kavuşturmaktadır.

2.1.3 Toplumsal Bütünleşme Bağlamında Toplum Sınıflandırması

Giddens tüm toplumların toplumsal sistemler olmakla beraber aynı zamanda da (zaman-mekânda yapılaşmış) toplumsal sistemleri içerdikleri söyler. Giddens’a göre toplum terimi hem küçük ve ilkel toplulukları hem de büyük ölçekteki sistemleri kapsayacak şekilde tanımlanmakla birlikte bunlar arasındaki benzerlikler ya da farklılıklar aşağıda ortaya konacak ilişkilerin özellikleri ve bunların birbirleriyle olan iç içeliği çerçevesinde belirlenebilmektedir. Buradan hareketle bir toplumsal sistemin bir toplum ya da toplumsal bütünlük olduğunu söyleyebilmek için asgari olarak şu ölçütlerin iç içe geçmişliği bulunmak durumundadır: (age 49-50)

- “1)Sistemin bir toplumsal alan ya da uğraşı alanını kapsayan bir mekânla ilişkisinin varlığı
- 2)İşgal edilmiş bu toplumsal alan üzerinde bir dizi meşru kılınmış hak iddiasında bulunmak
- 3)Toplumsal sistemde yer alanların kendi aralarındaki uygulamaların toplumsal/sistemsel bütünleşme mekanizmaları aracılığıyla sürdürüldüğü kurumsal öbek
- 4) Toplulukla belli bir özdeşim içeren sözel ya da pratik bir aidiyet bilinci”

Giddens’a göre antropolojik çalışmaların alanı olan ilkel topluluklardan sosyolojinin konusu olan modern ulus devletlere hatta ikili ilişkilerden büyük organizasyonlara örneğin ulus-aşırı şirketler ve ulus-üstü organizasyonlara kadar birçok yapılaşmış bütünlük yukarıda belirtilen ölçütleri içermelidir. Toplumsal sistemleri toplumlar olarak ele almayı olanaklı kılan bu parametreler aynı zamanda toplumun var olmasıyla ilişkili kurumlar/kurum biçimlerinin belirlenmesi için de büyük öneme sahiptir. (Giddens,2000:51-52)

Giddens’ın “ kurumu ‘sosyal sistem’ veya kolektiviten ayırdığını” burada vurgulamak önemlidir. O kurumların, sosyal sistemlerin zamansal-mekânsal inşasında temel rol oynayan “ standart davranış biçimleri”¹ olarak düşünebileceğini söyler. Kurum tanımının

¹ A.Giddens bu kavramı Raddcliffe Brown’dan aktarmaktadır.

Bkz.A.R Raddcliffe Brown,’On Social Structure’, Journal of the Royal Antropological Institite,vol.70(1940),s:9

üzerine temellendiği bu davranışların zaman-mekânda standartlaşması Giddens’in ifade ettiği gibi bu sürecin olumsal yapıdaki gündelik toplumsal etkinlik koşullarında sürekli yeniden inşasını gerektirmektedir ve zamansallık sosyal sistemlerin inşasında şu şekilde alır: (Giddens,2005:247-248)

“1)Yakın etkileşim ekseninde, toplumsal yeniden üretim –en temel anlamında- aktörler tarafından koşullara bağlı olarak başarılı ve gerçekleştirilirken.

2) Sosyal sistemlerin elemanlarının –biyolojik yeniden üretimin akışı içinde kök salmış sonlu bir ömre sahip varlıklar, ölümlü varlıklar olarak- yeniden üretiminde

3) Tarihsel zamanın uzun süresi (longue durée”) içinde çökelmiş kurumların yeniden üretiminde”

Giddens kurumlar sınıflandırmasında Althusser’in ekonomik, siyasal ve ideolojik üçlü şemasından farklı olarak düzeyler yerine her tip topluma uygulanabilecek bir kurumlar sınıflandırması önermektedir. Çünkü ona göre Althusser’in düzey teriminden neyi kastettiği ve bu düzeylerin nasıl her toplum biçiminin temel kurucu ögesi olduğu hususu açık değildir. Giddens’in bunu yapmadaki amacının aralarındaki ilişkiler üzerinden kurumsal sınıflandırmayı netleştirmek olduğu söylenebilir. “ Her tipten topluma uygulanabilecek bu kurumlar sınıflaması evrensel düzeyde insan etkileşiminde yer alan yapısal karakteristiklerin incelenmesinden çıkarsanabilir. Her tür insani etkileşim ‘anlamın iletilmesini, güç etkinliğini ve normatif yaptırım biçimlerini kapsamaktadır ve bunlar etkileşimin kurucu öğeleridir.

Egemenlik yapılarını meydana getiren kaynaklar otorite kurucu ve tahsis edici olmak üzere iki türdür. Otorite kurucu kaynaklar insanlara egemen olma gücüne; tahsis edici kaynaklar ise nesneler ya da maddi olgulara işaret ederler. Bu yapısal özellikler; aktörlerin içinde bulunduğu bir etkileşim sürecinin varlığı, anlamlandırma, egemenlik ve meşrulaştırma düzeyleri Giddens’in toplumsal sınıflandırmasının temel mantığını oluşturmaktadır. Aynı zamanda bunlar tüm toplumsal sistemlerin yeniden-üretiminde yer alırlar.

Giddens oluşturduğu bu mantığın somut toplumsal sistemler/toplumlar içindeki yapısal bileşenlerin karşılıklı ilişkilerinin varlığını kabule dayanan temel bir kurumsal

sınıflamaya imkân veren an/bütünlük ilişkisini ifade ettiğini de eklemektedir.(Giddens,2000: 51)

Bu kurumsal sınıflama şemasını Giddens şu şekilde sunmaktadır. (2000:52)

S --- D ---L	Sembolik düzenler/ söylem biçimleri
D(otorite) --- S--- L	Siyasal kurumlar
D(Tahsis) --- S--- L	Ekonomik kurumlar
L --- D --- S	Hukuk / yaptırım biçimleri
*S=Anlamlandırma D= Egemenlik L=Meşrulaştırma	

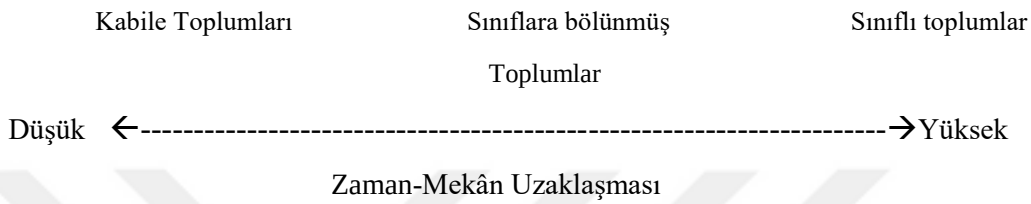
Şekil 1.Kurumlar Seti

Giddens teorisinde tüm insan etkileşimi anlam iletişimi, kaynakların kullanımı bakımından iktidarın işleyişini, fiziksel şiddet kullanımı ya da bunu kullanma tehdidini de içeren normatif yaptırım tarzlarını içermektedir.

Giddens’a göre anlamlandırma araştırmasının odağı sosyal sistemlerin yapısal özelliği olan kurallar ve onların tezahürlerine karşılık gelen kodlar ve kodlama biçimleridir. Egemenlik biçimlerinin incelenmesi otorite kurma ve tahsis süreçleri arasındaki ilişkilerin analizinin, meşrulaştırma araştırması da meşru düzen sağlama aracı olarak normatif düzen biçimleri kavramayı gerektirir. (Giddens,2005:248)

Yukarıdaki tablo tüm toplumlarda sembolik, siyasal, ekonomik ve hukuki/ baskı kurucu kurumsal unsurların mevcut olduğunu gösterir. Bu durum kurumsallaşma açısından farklı toplum biçimlerinde bütünlüklerin (collectivities) birbirlerine eklemlenmelerinde büyük bir çeşitliliğe yol açar. Bu eklemlenme iki boyut üzerinden bir toplumun niteliğini ortaya koymaktadır. Bu boyutlar; 1) Bir toplumun politik, ekonomik ve hukuki/baskı kurucu aygıtlarının ne derece özgün olduğudur.2) Anlamlandırma, egemenlik ve meşrulaştırma bağlamında bu kurumsal eklemlenme tarzlarının toplumsal yeniden üretimin yapısal özelliklerine göre nasıl düzenlendiğidir. (2000:52) Tarihsel süreçte yer alan tüm toplumlar bu ilişkilerin incelenmesiyle sınıflandırılabilirler.

Giddens kabile toplumları (tribal society), sınıflara bölünmüş toplumlar (class-divided societies) ve sınıflı toplumlar (class-society) olmak üzere üç temel tarihsel toplum tipi belirlemektedir. Bu ayrım onun toplumsal bütünleşme anlayışına dayanmaktadır. Burada insanları belirli bir zaman diliminde ve belirli bir mekânda bir arada tutan yapısal özellikler ve zamansal-alansal uzaklaşmanın etkileri söz konusudur. Giddens'in belirttiği üzere zamansal-alansal uzaklaşmanın aracı aynı zamanda toplumsal bütünleşmenin aracıdır.(Giddens,2000:171)

Şekil 2.

Temel olarak bir yerde dolaysız bulunma üzerine kurulu kabile toplumları ve sınıflara bölünmüş toplumlarda toplumsal organizasyon üst düzeyde hazır bulunuşluk gerektirir. Hazır bulunuşluk kavramı aktörlerin toplumsal ilişki anında orada bulunup bulunmamlarıyla alakalıdır. Giddens yüz yüze ilişkileri üst düzeyde hazır bulunuşluk gerektiren ilişkiler olarak tanımlar. Dolayısıyla yüz yüze ilişkilerin etkin olduğu etkileşimlerde ve bu tür etkileşimlerin egemen olduğu toplumlarda dolayımın fiziksel olarak orada bulunmayı gerektirir. Toplumsal ilişki anında orada bulunmayanlarla etkileşim imkânı uzak mesafelerin birbirine bağlanması yazı ile birlikte iletişim araçlarının yarattığı imkânlarla dolayımın gerçekleşir. Günümüzün iletişim ve ulaşım olanakları zaman uzam uzaklaşmasının yüksek olduğu bir dünyayı yaratmıştır. Kabile toplumlarında zaman-uzam uzaklaşması düşük modern kapitalist toplumlarda yüksektir.

Modern çağda zaman ve uzamın bu yeni ilişki biçimini bir uzaklaşma, ayrılma değil yakınlaşma hatta sıkışma bağlamı üzerinden ele alan David Harvey, bunu *Postmodernliğin Durumu* (2010) adlı eserinde “zaman-mekân sıkışması” olarak kullanacağını söyler. Harvey bu terimle zaman ve mekânın nesnel niteliklerindeki değişimleri ifade ettiğini belirtirken hem hayatın hızındaki artışa hem de mekânsal engellerin neredeyse aşılmış olduğuna vurgu yapar. Ona göre bugün mekân telekomünikasyon ve ulaşım sayesinde bir “küresel köye” dönüşmüş, dünya ekonomik ve ekolojik karşılıklı bağımlılıklardan oluşan bir yeni durum içinde küçülmüştür. (s,270)

Sonuç olarak zamansal ve mekânsal dolayımın, ilişkilerin farklı yer ve zamanlara taşınması ve gelişmesiyle, ilişkiler yapısal ilkeler üzerinde kurumlaşarak düzenlilik kazanır ve bu şekilde yapılar oluşur. Bu dolayımın Giddens'in tabiriyle dönüştürme kapasitesi olarak güçle ilgilidir.(Giddens,2005:91) Toplamları birbirinden ayıran esaslar, bir anlamda gücün kaynağı, idari alanının genişliği ve etkisi bakımından değerlendirilir. Bu esaslar bağlamında kabile toplumu, geleneksel toplum ve modern toplum birbirinden meşruiyetin kaynağı ve egemenlik bağlamında ayırt edilebilir nitelikler ortaya koyarlar.

2.2 MODERN DEVLETİN DOĞUŞU

Modern devletin doğuşu ve gelişimi üzerine yapılan çalışmalar aslında Avrupa devletlerinin oluşumunu açıklamaya dönük çalışmalardır. Bu eğilimin arkasında modern devletin ilk olarak Avrupa'da ortaya çıktığı fikri yatmaktadır. Bu nedenle Avrupa'da doğan ve sonra dünyanın başka yerlerinde de tarih sahnesine çıkacak olan modern devletlerin de anlaşılması için, Avrupa'nın siyasal tarihine bakmak ve modern devletin arka planına gitmek gerekmektedir.

Avrupa modernleşmesini ele alan tarih, sosyoloji, siyaset veya iktisat gibi alanlarda çalışan birçok araştırmacı modern devletin arka planında neler olduğunu ortaya koymaya çalışırken Batı'nın feodal geçmişine farklı bağlamlarda müracaat etmektedirler.

Feodal toplumdan modern devlete geçiş sorunu ele alınırken, en çok tartışılan meselelerden biri feodalite ve modern devlet arasındaki ilişkidir. Bu çerçevede ortaya konulan muhtelif görüşler bulunmaktadır. Feodalitenin Batı tarihine ait bir toplumsal formasyon olduğu görüşü, bu tarihsel yapının kaçınılmaz bir biçimde birçok kurum gibi modern devleti de meydana getirdiğini söylemektedirler. Buradaki diğer bir anlayış ise daha çok Marksist tarihçiler tarafından savunulmaktadır ve onlara göre feodalizm sadece Batıya ait bir tarihsel formasyon değil, bütün toplumların kapitalizm öncesi geçtiği yaşadığı bir tarihsel aşamadır ve üretim tarzlarına bağlı olarak değişirler. Feodalitenin oluşumunu tarihsel olarak açıklayanların üzerinde durduğu en önemli iki husustan biri, Roma İmparatorluğunun çöküş süreci; diğeri ise, Germen klan ve kabilelerinin Roma'nın çöküşünden sonra meydana gelen boşlukta siyasal kargaşa döneminde yarattığı yağma soygun ve katliamlara karşı verilen cevaptır. O coğrafyada yaşayan köylüler, şehirlerdeki meslek grupları güvenlik ve istikrar için yeni bir örgütlenmeye ihtiyaç duymuşlardır. (Berktaş,1983:40-42,322-328)

Feodalizmin bir toplumsal örgütlenme biçimi haline gelmesini açıklama biçimlerini arasında önemli bir yer tutan bir anlayış ise daha çok sosyolojik bir izah olarak kabile yapılarının evrimi sonucu olduğunu açıklayan görüşlerle ilgilidir. Buna göre kabile yapılarında meydana gelen değişmelerin sonucu olarak; topluluğun üretiminin mutlak fazla veren bir düzeye ulaşması, zanaatkârların mübadele için üretim yapan ve üretimi üzerinde mülkiyeti bulunan bir konuma gelmesi, toprak üzerindeki mülkiyetin ailelerin özel mülkiyetine bölünmesiyle köylü durumuna gelen kabile halklarının ürettikleri artı-ürün nedeniyle şeflerine vergi vermeye başlamaları ve bu yolla kan bağı ilişkilerinden öteye geçen farklı ekonomik ilişkilerin ortaya çıkmasıyla kabile toplumları büyük bir değişime uğramıştır.(Berktaş, 1983:134)

Bu dönüşüm sürecinde topraklar üzerinde kontrol sağlayan, kendilerine bağlı insanların tarımsal alanlarda çalışmasını organize eden imtiyazlı eski kabile şeflerinden oluşan aristokratik bir zümrenin belli bölgelerde siyasi hükümlanlıkalarının sürdüğü bir düzene geçilmiş olmaktadır. Feodal zümreler ise zaman içerisinde kendi bölgeleri arasında güçlerine, hâkim oldukları coğrafyaya, toprak miktarı, nüfus, savaşçı (şövalye sayısı dâhil) ekonomik durum gibi faktörler bağılı olarak farklılaşıp kendi aralarında bir hiyerarşiye sahip olmuşlardır.

Feodal düzenin oluşmasını sosyolojik gelişmenin bir evresi olarak kabileden feodaliteye geçiş olarak izah etmek aynı zamanda kabileler konfederasyonları içinde ilk nüvesi ortaya çıkmış bulunan siyasi organizasyonun devletleşme sürecine dönüşümünü ifade ettiği kadar, kabileler federasyonu içindeki klan ve kabile şeflerinin de aristokratlaşma sürecine girmesini ve bu kandaş topluluktan çıkarak yine kan bağına vurgu yapan asiller zümresine geçişini ifade etmektedir. Feodalite tanımlanırken bu hususa vurgu yapılması önemlidir.

Baykan Sezer'in feodalite ile ilgili değerlendirmeleri feodalizmin evrensel tarihsel bir kurala dayanmadığı Batı toplumsal tarihinin ürünü olduğunu ifade eden yaklaşım içinde ele alınabilir. Sezer özetle şunları söylemektedir: Feodalizm serf emeğine dayanan büyük toprak mülkiyeti üzerine kurulu bir sistemdir; toprağın sahibi olan senyör toprak üstünde yaşayan köylülere işletme hakkını verir. Serfler kendi, geçimlik ürünlerinin dışında senyörün toprağını onun için işlemek zorundadırlar. Feodalitede serf-senyör (segineur) ilişkisi soyut bir üretim ilişkisine dönüşmemiş, şahsi bağımlılık ilişkisidir ve özel bir sözleşmeyle yapılır.

Sezer'e göre feodalitenin diğ er önemli bir özelliği her bir feodal unsurun köylere dağılmış bir bölge ve bu bölgedeki kilise-okul-pazarın geleneksel mesleki artizanal üretim toplandığı kasaba ve şehirlerden oluşan birimin aynı zamanda siyasi bir ünite olmasıdır. Bu feodal üniteler kendi aralarında bir sözleşmeyle feodal krala karşı bağımlıdırlar ve karşılıklı yükümlülükler taşıyan bir anlaşmaya sahiptirler. Kısaca feodal toplumda tek bir merkezi ünite yokken bunun yerine siyaseten devlet fonksiyonlarını üstlenmiş farklı feodal siyasi kurumlar bulunmaktadır. Bu siyasi yapı içinde kendine yeten iktisadi ünitelerden oluşan bir ekonomi söz konusudur. (Sezer, 1979:53) Sezer feodalizmin özelliklerini vurguladıktan sonra feodalitenin doğuşunu Avrupa tarihine ait bir olay olarak açıklarken şunları söylemektedir: “Feodalizm, batı Avrupa’da Roma İmparatorluğu’nun yıkıntısı üzerine kurulmuştur. Kuruluşu konusunda yaptığımız yalnızca bir gözlem bile feodalizmin tarihte yayılış alanının önemli ölçüde sınırlanmış” olduğunu ortaya koymaktadır. (age,54)

Feodalizmin, Batı tarihinin akışı içinde köleciliğin evrimi sonrası ortaya çıktığı görüşünü kapitalizmin ancak feodalizmden doğan bir zorunlu sonuç olduğuna kanıt olarak sunan yaklaşımın problemlerine işaret eden Sezer, Roma’nın yıkılışı köleciliğin ekonomik, politik çelişkilerin sonucu değil, Batılıların barbar akınları dediği dışardan gelen tazyik ve müdahalelerin sonucu ortaya çıktığını vurgular. Germen kavimleri veya Asyatik kabile saldırılarının sonucunda yıkılan Roma’nın   k ş , Batının dünya üzerinde kurduğu egemenliğin sonunu getirdiği gibi, batı toplumsal örgütlenmesini feodalite altında merkeziyetçilikten uzaklaşıp parçalı yapıya yöneltirken askeri bakımdan da savunma düzenine sokmuş, ekonomik olarak da içine kapanmasına yol açmıştır. (Sezer, 1978:57-58)

Kısaca özetlemek gerekirse feodalite, Batı Avrupa’da ortaya  ıkmuş Roma’nın çöküşünün arkasından siyasetin parçalı olduğu bir yapıya sahip olmuştur. Teschke’nin vurguladığı gibi bu yapıda “yurtluk sahibi devletin sıradan memuru veya görevlisi değil, tam yetkili bir siyasal beydi. ‘Devlet’i temsil etmezdi ve statüsü biri tarafından verilmiş bir yetki değildi ya da (devletten) kaynaklanmazdı. Devlet beyler sınıfının bir toplamı yönetici soyluların  rg tlenmesiydi” (Teschke,2017:107)

Siyasi zümresini aristokratların oluşturduğu feodalitede devletin bütün üst görevleri bütünüyle soylular tarafından paylaşılmaktadır. Feodalitenin örgütsel temellerini ise şöyle belirlemek mümkündür: (Berktaş,1983:301)

- 1)Toprağın mülkiyetinin bireysel olarak aristokratlarda toplandığı bir sistem olması;
- 2)Aristokratlar köyleri, toprakları üzerinde hem siyasi hem hukuki hem de askeri bakımdan yetki sahipleridir;
- 3)Fief diye adlandırılan toplumsal ve ekonomik ünite üzerinde aristokratlar başka aristokratlara devir yapma, fief verme hakkına sahiptirler;
- 4)Feodal merkezlerdeki kamu gücünün, miras yoluyla babadan oğula geçmesi ve siyasetin sadece bu zümreye ait bir hak olması.

Üretimin toprağa bağımlılıktan yavaş yavaş uzaklaşması, feodal örgütlenmeyi giderek siyasal, ekonomik değişmelere maruz bırakarak, yeni bir ekonomik organizasyon ve bunun sonucu olarak siyasi yeniden yapılanmaları sahneye çıkarmaya başlar. Berberoğlu 16.yüzyıldan itibaren feodal üretim sisteminin yerini merkantilizme terk etmeye başladığını, 18.yüzyılda ise merkantilizmin yerini kapitalizmin aldığını söylerken, merkantilist dönemde ticaretin gelişmesi ekonomik ve ticari gücün devlet eline geçmesini sağladığını, böylelikle devlet otoritesinin güçlendirerek kapitalizme zemin hazırladığını ileri sürer.

Feodalizmden kapitalizme geçişle devlet, geniş tarımsal üretim faaliyetlerinin düzenleyicisi olmaktan çıkarak, tüccar sınıfını temsil eden ticaret şehirlerine, liman şehirlerine ağırlıkla önem veren, üretime odaklı endüstriyel kapitalist sınıfın temsilcisi olan merkezi güç haline gelmiştir. Üretim ilişkilerinin ve sömürü ilişkilerinin değişiminden siyasi iktidarın merkezinin değişmesi ortaya çıkar. Başlangıçta merkantilist sonrasında kapitalist devlet tarafından tüccarlara sağlanan koruma, ekonomik alandaki nüfuz ve etkilerin siyasette de belirginleşmesi sonucunu yarattığından, tüccarlar ve kapitalistler özellikle Avrupa’da zaman içinde yeni yönetici sınıfı oluşturmuşlardır. Merkezi devletlerin gücünün yükselişi feodal üretimin çökmesi ve ticari, endüstriyel kapitalist sınıfın önem kazanmasıyla aynı döneme denk gelmiştir. Ticaretin deniz aşan bir şekle dönüşmesi tüccarların konumunu artırırken toprak sahiplerinin rolünü azaltmıştır. Kapitalizmin temelleri bu değişimin üzerinde yükselmiştir. Coğrafi keşifler

ve dünya üzerinde gelişen ticaret yolları sayesinde sömürge ve kolonilerin kurulması, ticari malların artışı ve çeşitliliği özellikle denizciliğe ve sanayiye büyük bir ivme kazandırarak, ticaret sermayesinin birikimine ve bu birikimin imalat ve sanayi gelişimine kaynak yaratmasıyla ekonomik alanda gücün burjuva elinde toplanmasına neden olur. Burjuvanın büyüyen serveti ve sermayesinin dönüştüğü güç, onu devletin doğası ve faaliyetlerinde burjuva çıkarlarına adına yeni bir konuma taşır. Önceki dönemlerde Avrupa devletlerinin birçoğunda merkantilizm üzerinden güçlenen mutlak monarşiler iktidarlarını toprak sahipleri karşısında burjuvazi lehine kullanmayı tercih ederler. Dolayısıyla devletin hem ekonomik hem idari alanındaki iktidar sahibi sınıfları değişime uğrar. Zamanla burjuvazi mutlakiyetçi devletleri, cumhuriyete ve meşrutiyetlere dönüştürerek kendi devletlerini kurmayı başarmışlardır. Böylece dünya tarihi kapitalizmin, kapitalist sınıfların ve kapitalist yayılmacılığın yüceltiildiği bir dönüşüme tanık olacaktır. (Berberoğlu,2014:99-102)

Feodalizmin bu parçalı siyasal yapısının nasıl olup modern merkezi devletlere dönüştüğü meselesi oldukça önemli tartışmalara sebep olmuştur. Avrupa tarihinde şehir devletlerinden imparatorluklara kadar uzanan sermaye ve şiddetin farklı şekillerde oluşturduğu güce dayanan birçok siyasi form bulunmasına karşın tüm bu yapılar dönüşerek ulus-devlete ulaşmıştır. Bu devlet biçimlerinin çeşitliliğinin açıklanması ve ulus-devlete doğru farklı yollardan nasıl evrildiği hususları üzerine Tilly bu konuya bir açıklama zemini oluşturmak için iki soru üzerine odaklanır. Bunlardan ilki “devlet oluşumu ne dereceye kadar ve ne kadar yakından belirli ekonomik değişime dayanmaktadır? İkincisi, belli bir devlet için dış etkenlerin onun kendi dönüşümünde ne kadar etkili olabildiğidir.” (Tilly,2001:24-25)

Bu soruların cevaplarını vermek üzere yapılmış çalışmalar; siyasi yapılardaki değişimi kısmen ekonomik süreçlerden soyutlayarak iktidar yapılarının arasındaki ilişkilere özellikle askeri güce dayalı, devletlerarası etkileşim üzerinden açıklayan devletçi analizlerden, uluslararası sisteme uzlaşma ya da çatışmalar aracılığıyla devletlerarası mücadeleleri içeren analizler olarak jeopolitik analizlere -ki bunlar hem savaşları hem de uluslararası ilişkilerin birbirine bağlandığı yorumları içerirler-, ekonomik örgütlenmelerin ve üretim ilişkilerini ön plana alarak devleti ve değişimi açıklayan üretim biçimi analizlerine ve hatta devlet oluşumunu dünya ekonomik sistemi içinde ele alan dünya sistemi çözümlemelerine kadar geniş bir alanda yer almaktadırlar.(age,26-35)

Giddens tüm bu analizlere karşı kendi amacının, bir sürecin doğasını açıklamaktan çok geleneksel-modern ayrımında belirleyici olarak ortaya koymak istediği bir kurumlar setini belirlemek, kümesel bir karşılaştırmayla geleneksel devlet-modern devletin kıyaslanabileceğini göstermek olduğunu söyler. Tilly'nin yukarıda belirtilen iki sorusu ve devletin oluşumu üzerine yapılan analizler dikkate alındığında Giddens'in kurumlar seti; sembolik söylem düzenleri, politik kurumlar, ekonomik kurumlar ve yaptırım usulleri üzerinden yaptığı sınıflandırma neredeyse tüm analizleri kapsayacak şekilde modern ve modern öncesinin mukayesesini yapmakla birlikte modernitenin doğuşunu da açıklamaya yönelmektedir.

Giddens geleneksel devlet biçimleri içinde feodal devlet yapısının önemli bir aşama olduğu kanısındadır. Modern devletlerin feodal toplumsal yapıların yaşadığı siyasal dönüşümü anlaşılmadan kavranmasının zor olduğunu düşünen Giddens, Avrupa feodalizminin diğer feodal yapılı toplumlardan farklı olduğu kanaatinde ki bu farklı özelliklerden bazılarının modern devletin oluşumuna sebep olma konusunda hayati öneme sahip olduğunu söylemektedir. Bu yaklaşımın yani Avrupa'daki feodalitenin değişiminin modernleşmeye yol açtığı şeklindeki evrimsel açıklamanın tarihsel materyalizm tarafından 'ilerlemeci' bir tarih yorumuna yol açması konusuna ise mesafeli durmaktadır; bu bakımdan Avrupa feodalizminin bazı özellikleriyle modern devlet arasındaki ilişkilerin aydınlatılmasının üzerinde durmayı önemli bulmaktadır. (Giddens,2008a:119-120)

Ona göre Avrupa'nın oluşumu modern öncesi bir kimlik oluşumu olarak ele alınabilir ki bu daha sonra mutlakiyetçi devlet sisteminin meydana gelmesinin üzerinde de tesir edecektir. Giddens'in da katıldığı bir görüşe göre Roma İmparatorluğunun merkezi Akdeniz'dedir ve Avrupa fikri Latin dili, klasik kültür ve Hristiyanlığın sentezinden çok Bizans'ın tarihsel mirası etrafında şekillenmiştir. (age, s.121) Mutlakiyetçi devlet yapıları bu mirastan doğmuş fakat Avrupa'yı birleştirmeyip ayırmıştı, daha sonra gelecek olan 'ulus-devlet' yapıları ise ülkeler arasındaki sınırları belirginleştirecektir.

Mutlakiyetçi devlet biçimleri Avrupa feodalitesinin siyasi olarak sahip olduğu küçük egemenlik alanlarının üzerindeki güçlerinin önce sınırlandırılması, prenslik ve benzeri siyasi birimler üzerinde hükümdarların mutlak iktidar sahibi olmasını sağlamaya dönük bir yolu inşa etmekle kalmamış, bu mutlakiyet alanında yaşayan insanların hepsini

kapsayan siyasi karar ve ilkeler etrafında siyasetten ekonomiye uzanan geniş bir zeminin oluşmasına da imkân hazırlamıştır. Bu sürecin içinde ülkeler arasında ortaya çıkan kongrelerin önemli bir rolünden bahsedilebilir ki Giddens, Westphalia Kongresinin bunlar içinde siyasi tesirleri bakımından en önemlisi olduğunu düşünmektedir. Başta Westphalia (1648) olmak üzere bu kongreler Avrupa’da devletlerarası ilişkilerin kurulmasında dengelerin oluşumunda ve elbette daha sonra ulus-devlet yapılarının hazırlanmasında tesirli olacaklardır. (age,125)

Giddens esas olarak modernitenin dinamikleri olarak iki mesele üzerinde durmaktadır bunlardan birincisi kapitalizm ikincisi ise endüstriyalizmdir ve kapitalizm endüstriyalizmden önce gelişen bir süreci ifade etmektedir. 16. yüzyıldan 18.yüzyılın sonuna dek yaşanan mutlakıyet ve kapitalist girişimin işbirliği sonraki aşamada ulus-devlet ve endüstriyel kapitalizmi birbirine bağlar. Ona göre kapitalizmin bu gelişimi için bir yandan toprağın ve tarımsal ürünlerin metalaşması diğer yandan da işgücünün metalaşması gerekmektedir. Ekonomik alanın bu denli genişlemesi mutlak devleti de somutlaştıran bazı unsurları meydana getirmiştir. Bunlardan ilki “taahhüt edilmiş hakların genişleyen sahasına izin veren ve koruyan garantilenmiş, merkezileşmiş bir yasal düzenin ortaya çıkması, bir başkası devlet gücüyle koordine edilen ve yaptırımı sağlanan parasal sistemin gelişmesi ve merkezi olarak örgütlenen vergilendirme sisteminin oluşmasıdır.” (age s.199-200) Ulus-devlet bu üç unsurun gelişmesiyle endüstriyel kapitalizmin desteğini arkasına alarak güçlenecektir.

Ayrıca Sanayi devrimi ve Fransız ihtilalinin dönüştürücü etkileri, hız verdiği siyasal-ekonomik- toplumsal değişimler Giddens’ın belirttiği gibi toplumun derin ve köklü yeniden organizasyonunun bir göstergesidir. Bu durum yalnızca bir sanayi toplumuna dönüşmeyi değil, özgürlük ve adalet ilkelerine dayanan yeni bir toplum tasavvuru yaratıp aristokratik düzeni sarsarak modern ulus-devlete ulaşmanın yolunu açacaktır.(Giddens,2009:18)

3.BÖLÜM: GELENEKSELDEN MODERNE: TOPLUM VE DEVLET

Sosyoloji teorisinde ulus-devletin gelenekselden moderne geçiş aşamasında ortaya çıkışı üzerine bir fikir birliği vardır. Bu anlayışa göre geleneksel toplumsal siyasal örgütlenme biçimleri olan devlet biçimleri (state-form) ulus devletle bir alakası olan yapılar değildirler. Bunlar şehir devletlerinin, feodal devletlerin, mutlakiyetçi devletlerin ve tarımsal imparatorlukların dâhil olduğu geleneksel devlet biçimleridir.

İnsan toplulukların tarihsel sürecine bakıldığında, tarihin uzun bir döneminde kabile toplumlarının siyasal bir örgütlenme olarak bir devlet formu oluşturamadığı görülür. Giddens'in kategorizasyonunda sınıflara bölünmüş toplumlar olarak ifade edilen toplumlar yöneten/yönetilenler ve halk/seçkinler arasındaki ilişkilere dayalı sınıflar bağlamında geleneksel devlet formlarını oluşturmuşlardır. Modern dönemin sınıflı toplumu ise kapitalizmle birlikte tarih sahnesine çıkmış ve ulus devletin kuruluşunda vazgeçilmez bir yere sahip olmuştur. Giddens'a göre "kabile toplumu sınıfsızdır zira bir sınıf üstünlüğü sisteminin temel olarak hizmet görmek üzere üretilen artık üretimi yoktur." (Giddens,1999b:168) Burada onun sınıflara bölünmüş toplumlar ile sınıflı toplumlar ayrımının anlaşılması bakımından sınıf toplumunun basitçe sınıfların olduğu toplumları değil sınıf ilişkilerinin yaşadığı sosyal düzenin açıklanması açısından birincil öneme sahip toplumları kastettiği belirtilmelidir. Dolayısıyla bu bakış açısından kapitalist pazarın belirleyiciliği söz konusu olduğunda toplum bir sınıf toplumu olur. Bu durumun öncesindeki toplumlar bu anlamda sınıf öncesi toplumlar olarak anılabilir ki sınıf öncesi toplumlarda mesleki işbölümü başarı ve performanstan çok geleneksel olarak yapılanmış adetler ve normlarla düzenlenir. Bu geleneksel temel modern toplumda görülen ekonomik politik iktidar alanlarının ayrımını göstermez.(age:169)

Kaspersen'in de belirttiği üzere (Kaspersen,2000:70) devletlerin oluşum süreçleri tahsis edici ve otorite kurucu olmak üzere iki tip kaynağın varlığıyla ilişkilidir ve her devlet oluşumu bu iki tip kaynağın organizasyonuna ve gelişimine bağlıdır. Bu iki tür kaynağın ele geçirilmesi ile elde tutulması ve kullanılması hem insanlara egemen olma ve hem de maddi unsurlara egemen olma gücünün kaynaklarının göstermesi üzerinden egemenliği de tanımlamaktadır. Giddens da toplumlarla birlikte devletlerin oluşum sürecini, ağırlıklı olarak egemenliğin temel parametrelerini olarak güç ilişkilerinde kullanılan bu iki kaynak

tipi üzerinden açıklar. Toplumsal sistemlerin yapısal bir özelliği olarak egemenlik her zaman anlamlandırma ve meşrulaştırma ile ilişkili olarak üretilir.

Esas olarak tahsis etme biçimleri ‘1) Hammadde ve güç kaynakları olarak çevrenin maddi özelliklerini 2) Üretim araçları ve teknolojiyi kapsayarak maddi üretim/yeniden –üretim araçlarını 3) İlk iki unsurun bir araya gelmesiyle oluşan üretilmiş nesneleri anlatır. Otorite kurma biçimleri ise; 1) Toplumun zamansal mekânsal inşası bağlamında toplumsal zaman-mekân organizasyonunu, 2) İnsanların toplumla ilişkileri ve organizasyonu olarak insan bedeninin üretimi ve yeniden –üretimini 3) İnsanların kendini ifade etme ve geliştirme fırsatlarının sağlanması şeklindeki yaşam fırsatlarının organizasyonunu’ olarak anlaşılmalıdır. Bu kaynaklar tüm toplum tiplerinde farklılık taşırlar. Giddens bu egemenlik ve güç kavramsallaştırmasıyla teorisinin genel hatlarını ortaya koymuş olmaktadır. Bu iki egemenlik biçimi aynı zamanda mülkiyet ve otorite ilişkilerini açığa çıkarır. Bununla birlikte her iki kaynak da toplumsal örgütlenme içinde ‘bilişsel olarak kabul gören ve normatif olarak yaptırım altına alınmış’ kaynakların harekete geçirilmesini gerekli kılar. (Giddens,2000:56-57)

Kısaca paralel bir değerlendirmeye toplum/devlet analizinde otorite o toplumun siyasal kurumlarını, mülkiyet ise ekonomik kurumlarını gösterir. Giddens teorisinde geleneksel toplum/devletlerden modern toplum/devletlere giden analiz anlamlandırma ve meşrulaştırma ilişkileri de dâhil olmak üzere bu kurumların niteliklerinin açıklanmasıyla bir ayrımı açığa çıkarır.

3.1 MODERNLİK, TOPLUM VE DEVLET

Ulus devlet örgütlenmesinin ortaya çıkabilmesi için toplumsal bakımdan modernleşmeyi zorunlu gören yaklaşım sosyal bilim teorisinde ‘ilerlemeci tarih’ anlayışına dayanmaktadır. Aslında ilerlemeci yorumun pozitivism ile ilişkisi dikkate alındığında pozitivist anlayış farklılaşmamış olandan farklılaşmış olana, ilkelden moderne, homojenden çeşitliliğe doğru kaçınılmaz bir tarihsel durum olarak değişimi öngörmektedir.

Giddens ‘modern Batının dinamizmini eski dünya, feodalizm ve modern toplumları birleştiren bir silsile olarak’ ele alan bu anlayışın, modernitenin kökenlerini açıklamak için önemli olduğunu söylemekle birlikte kendi tutumunun modern devletlerin ‘kümesel

olarak' geleneksel devletlerle karşılaştırılabileceğini göstermek yönünde olduğunu belirtir.(Giddens,2008a:120)

Modernleşme süreci denildiğinde üzerinde durulan aşamaları şu şekilde ele almak mümkündür;

1)Mekân-insan arasındaki ilişkinin değişimi; İnsanların kentle tanışması yeni bir olay değildir. Klasik medeniyetin kent eksenli insan-mekân ilişkisi etrafında yükseldiği eski Yunan düşünürlerinden İbn-i Haldun'a kadar üzerinde durulmuş bir konudur. Modernleşmenin kenti tüm bu tarihsel örneklerden farklı özellikler gösteren bir insan-mekân ilişkisini ifade etmektedir. Giddens'ın ifade ettiği şekliyle “ kent bir din, ayin ve ticaret merkezi olarak kapsamlı zamansal-alansal uzaklaşmanın yer aldığı tüm toplumlara özgü bir kurumdur.”(Giddens,2000:103)

Tarımsal toplumlarda kentlerin, pazarın, paranın ve üretimin birbiriyle kurduğu ilişki üretim yapısının, siyasal örgütlenmenin tarımsal karakterini değiştirmeye yetmemektedir. Nüfus, çalışma ilişkileri, işbölümü, meslekleşme tarıma dayanan örgütlenme tarzlarının belirleyiciliğini ortadan kaldırmamaktadır. (Giddens,2000:151-164)

Modernleşme sürecinde kentin değişen yapısının dayandığı dinamizm tam da kent ve kır arasındaki dengenin bozulmasıyla ortaya çıkmaktadır. Modern toplumda toplumsal üretim şüphesiz bütün zamanların tarımsal çağın toplam üretiminden daha fazladır. Burada değişen özellik kentin kurumlarının toplumsal üretim de dâhil bütün toplumsal boyutları belirleyecek duruma gelmesidir. Üretimden tüketime pazarlara, meslek yapılarına, aileden yaşam tarzlarına, idari düzenlemelerden sosyal hayata geniş bir alanda değişimlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Kent hayatının değişmesi modernleşme sürecinin merkezi hale gelmesi insan-mekân ilişkisinin büyük bir hızla değişmesine yol açmaktadır.

2) Toplumsal kurumların değişimi; Toplumsal kurumların modernleşme sürecinde yaşadığı değişimin en önemli göstergesi sadece yeni toplumsal kurumların ortaya çıkması değil var olan kurumlar arası ilişkilerin ve içsel değişimlerinde yaşanmasıdır. Örnek vermek gerekirse; modern öncesi toplumlarda başat kurum dindir. Din hem toplumsal ilişkileri rasyonalize eden hem de sembolik düzeyde toplumsal üretimi gerçekleştiren bir

fonksiyona sahiptir. Siyaset kurumu toplumsal örgütlenmenin üzerinde bir baskı ve denetim mekanizması olarak dinle iç içeleşmiştir. Siyasetin askeri nitelikleriyle, hukuki nitelikleri dinsel meşruiyetten üretilmiş bir biçimde bir kişinin, bir kastın iktidar alanı haline gelmiştir. Modernleşme süreci bütün bu toplumsal kurumları bir otorite ağırlığına sahip olan siyasetten ve dinden alarak yeniden toplumsallaştırır.(Giddens2008a:131-159)

3) Modernleşmenin bir diğer göstergesi toplumsal farklılaşmadır. Başta Saint Simon olmak üzere düşünce tarihinde sanayileşme ile sınıflaşma arasındaki ilişkinin sıkça ele alınması tesadüf değil doğrudan doğruya geleneksel toplumun zümreler düzeninden farklı bir yapıya, sınıflaşmaya geçişle açıklanır. Dolayısıyla sınıflar modern toplumun toplumsal aktörleri olarak dünya sahnesindeki yerlerini alırlar. (Giddens,1999:25-38)

4) Modernleşme sürecinin nihai toplumsal aktörü bireydir. Modern öncesi toplumlarda birey için özel alan ve bireysel haklar diye bir şey söz konusu değildir. Bunlar komunitenin/cemaatin içinde düzenlenmişlerdir. Cemaat bağımlı insandan birey-sınıf eksenli yapıya geçişin en önemli değişim kaynağıdır.

Best ve Kellner'in tanımı tüm bu özellikleri de içerecek biçimde modernleşmeyi şöyle özetler; “Modernleşme, hepsi bir arada modern dünyayı oluşturan bireyselleşme, sekülerleşme, endüstrileşme, kültürel farklılaşma, metalaşma, kentleşme, bürokratikleşme ve rasyonelleşme süreçlerini anlatan bir terimdir.”(Best ve Kellner,1998:15)

Anthony Giddens modernliği ‘modern toplumu ve endüstriyel uygarlığı aynı anda anlatan temsili bir kavram’ olarak tanımlayarak, ayrıntılı olarak bakıldığında bu kavramın; “1) Dünyaya karşı belirli yerleşik tutumları, insanın müdahalesiyle şekil almaya açık bir dünya fikrini; 2) Ekonomik kurumların karmaşık bir bileşimini, özellikle endüstriyel üretim ve pazar ekonomisini; 3) Ulus-devlet ve kitle demokrasisi dâhil olmak üzere, belirli siyasal kurumları” gösterdiğini ileri sürmektedir. Bu özelliklerin neticesi olarak modernlik önceki herhangi bir toplum tipine göre çok daha dinamik bir yapıya sahiptir, önceki kültürlerden farklı olarak geçmişte yaşamaktan ziyade gelecekte yaşayan bir toplum, bir kurumlar bütünüdür. (Giddens ve Pierson,2001a:83)

Giddens’a göre modernlik bir başka deyişle “17.yüzyılda Avrupa’da başlayan ve sonra neredeyse bütün dünyayı etkisi altına alan toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimine işaret

eder.” (Giddens,2010a:9) Giddens’in sözünü ettiği modernlik/modernite önceki dönemden ayrılan, yeni farklılaşmış toplumsal, ekonomik, siyasal ilişkileri kapsamakla birlikte bu ilişkilerin çeşitli düzeylerde bir bütünüdür. Bu yeni durum birey-toplum-devlet arasındaki ilişkilerde gelenekselden farklı örgütlenme biçimlerine, yeni toplumsal kurum ve yapılara tekabül etmektedir. Giddens’a göre modern kurumlar 18.yüzyıl sonlarında yerleşmiştir ancak ileriye ve geriye uzanan çok daha geniş bir değişme süreci yaşanmıştır. (Giddens ve Pierson,2001a:87)

Giddens’in geleneksel toplumdan modern topluma ulaşan yorumu ‘süreksizliğe dayalı modern tarih yorumu’/ ‘modern toplumsal gelişimin süreksizlikçi (discontinuist) yorumu’ ile ifade ettiği bakış açısına dayanmaktadır. Bu ifadeyle Giddens’in vurgulamak istediği husus “modern toplumsal kurumların bazı açılardan benzersiz (unique) ve her türlü geleneksel düzenden biçim açısından farklı olduğu iddiasıdır. Bu süreksizliklerin doğasını anlamak hem bir modernlik analizi yapmak hem de modernliğin ortaya çıkardığı sonuçları anlamak için gereklidir. Ona göre modernlik sonucu ortaya çıkan yaşam tarzları geleneksel toplumsal düzenlerden tamamen farklıdır ve bu dönüşümler önceki dönemlere ait değişim biçimlerinden hem yaygınlık hem yoğunluk bakımından daha etkilidirler. Modern toplumsal kurumları geleneksel toplumsal düzenlerden ayıran süreksizliklerin tespiti önemlidir. Bu süreksizlikler; 1) Değişim hızı 2) Değişim alanı 3) Modern kurumların doğasında; ulus-devlet sistemiyle onun kapitalist/endüstriyalist ekonomik sistemle ilişkilerinde açıkça görülebilir. (Giddens,2010a:11-14)

Ayrıca bu yaklaşıma göre modern kapitalizmin doğuşu, ilerici bir toplumsal gelişim şemasının üst noktasını değil (şu ana kadar) daha ziyade önceki tüm toplumsal düzen biçimlerinden kökten farklı bir toplum türünün gelişimini ifade eder. Bu ifadesinden anlaşılacağı üzere o, Marks’ın tarihsel materyalizmini olduğu gibi, tarihi toplumsal gelişim aşamaları olarak ele alan Durkheim ve Comte’tan bu yana ileri sürülen evrimci yorumları da eleştirmektedir. Tarih, toplumsal değişimle denk tutulmamalıdır çünkü bu ‘mantıksal olarak hatalı ampirik olarak yetersiz’ bir tutum olacaktır. Tarih toplumsal olayların zamansal kuruluşu anlamında zamansallıksa bunu değişim ile özdeşleştirmek de açıkça yanlıştır. İnsanlık tarihi dünyanın gelişim hikâyesi değildir. Avcı toplayıcı toplumların yaşadığı tarihin son derece uzun bir döneminde değişimden çok durağanlık söz konusudur. Burada ortaya çıkan gelişim kalıpları toplumsal biçimlerin sürekliliğine kıyasla yüzeyseldir. Sınıflara bölünmüş toplumların, tarım devletleri ya da uygarlıkların

ortaya çıkışı ise daha önce olup bitenlerle kıyaslandığında açık bir kopuşa işaret eder. Bu dönemde tarih hem yazılı bir biçim alır hem de daha makul biçimde toplumsal değişim anlamına gelir. Yine de sınıflara bölünmüş toplumlarda ekonomik ya da teknolojik değişimin temposu sınıflı toplumlara (modern sanayi toplumu) göre çok daha yavaştır.(Giddens,2008a:48-49)

Giddens'in vurguladığı üzere toplumsal değişimin boyutu ancak kapitalizmin doğuşu ile çarpıcı bir hal almış, son üç yüz yılda yaşanan değişim hızı önceki tarihi geçişlerle kıyaslanamayacak derecede büyük olmuştur. “ Modern dünyada yaşayanları önceki tüm toplum türlerinden ve tarihin önceki devirlerinden ayıran şey; bunları çok daha uzun geçmiş aralıklarına bağlayan sürekliliklerden daha derindir.”(age 50)

Sonuç olarak, her biri diğeriyle bağlantılı olmak üzere modernliğin dinamizminin üç temel kaynağını Giddens şöyle belirlemektedir: (2010b, 31-36)

- 1)Zaman ve mekânın ayrılması
- 2)Yerinden çıkarıcı mekanizmalar
- 3) Kurumsal refleksivite

Zaman ve mekânın kullanımı toplumsal etkileşim süreçlerin ve toplumsal hayatın zaman ve mekânın farklı düzeylerinde oluşmasına imkân verir. Zaman ve mekânının ayrılması terimi ise modernitenin dinamik karakterinin esaslarından biri olarak zaman mekân uzaklaşmasının bir koşuludur ve bunların kesin şekilde dilimlenmesini sağlar. Her ne kadar modern öncesi toplumlar bugün için ilkel görünen takvim, harita ve saatler kullanarak mekân düzenleme teknikleri geliştirmiş olsalar da bunlar modern toplumların düzenlemeleriyle kıyaslanamazlar. Çünkü modern çağ öncesi zaman ve mekân temelde belirli bir yerle bağlantılı olmuştur ve bu sebeple zaman-mekân uzaklaşması seviyesi düşüktür. Zaman ve mekânın ayrılması öncelikle mekânın belli bir yerden koparılmasını anlatır.

Yerinden çıkarıcı mekanizmalar, toplumsal etkinliğin yerellikten çıkarılıp toplumsal ilişkileri geniş zaman-mekân uzaklıklarında yeniden düzenlenmesini sağlayan soyut sistemler olarak terimleştirilen sembolik işaretler ve uzmanlık sistemlerinden oluşurlar. Bu mekanizmalar güvenle yakından ilişkilidir. Güven tehlikelere karşı korunma anlamında güvenlik olarak değişen düzeylerde risk ortamlarında işlev görür. Giddens

sembolik işaretleri “standart değerlere sahip ve böylece birçok farklı ortamda karşılıklı olarak değiştirilebilen mübadele araçları” olarak tanımlar. En bilinen örneği paradır. Modern dünyada para farklı zaman ve yerlerde engellerle karşılaşmadan kullanılır ve bir arada olmayı gerektirmeden alışverişleri mümkün kılar. Uzmanlık sistemleri, zaman ve mekânı kullanan uzmanlar ve müşteriler bağımsız geçerliliği olan teknik bilgi biçimleri oluştururlar. Bu sistemler modern hayatın içinde toplumsal hayatın her yönüne, gıdalardan ilaçlara, konutlardan ulaşım araçlarına, etki ederler. Uzmanlık sistemlerine soyut sistemler gibi güvene dayalıdırlar.

Giddens’in ifade ettiği şekliyle kurumsal refleksivite “bilginin toplumsal hayat koşullarının organizasyonu ve dönüşümünün kurucu unsuru olarak düzenli şekilde kullanılması” anlamına gelir. Fakat belirtmek gerekir ki modernlik koşullarında bilgi eski anlamındaki ‘bilmenin emin olmak demek olduğu’ bilgi değildir. Toplumsal bilgi üretimi, toplumsal hayatı geleneğin değişmezliklerinden uzaklaştırıp, toplumsal sistemin yeniden üretiminin tamamlayıcı bir parçası olur. Ancak toplumsal etkinliğe düşünümsel olarak uygulanan bilginin şu dört etken kümesinden süzülür: (Giddens,2010a:42-54)

- a) Ayrımsal Güç: Bilgi edinimi homojen bir şekilde olmaz, onu kendi çıkarlarına hizmet etmek için kullanan güç sahiplerine ayrımsal olarak açıktır.
- b) Değerlerin rolü: Değerler ve bilgi birbirlerine bir etkileşim ağıyla bağlıdırlar. Bilgi girdilerinin neden olduğu değişiklikler değer yönelimlerindeki değişikliklerle dinamik bir ilişkiye sahiptir.
- c) Amaçlanmamış sonuçların etkisi: Toplumsal hayata dair bilgi bu bilgiyi toplumsal dönüşüm amacıyla kullananların niyetlerini aşar.
- d) Toplumsal bilginin çifte yorumsama yoluyla dolaşımı: Toplumsal sistemin yeniden üretimi için ihtiyaç duyulan şartlara bilginin düşünümsel olarak nüfuz etmesi, bu şartları yapısal olarak değiştirir.

Giddens bilginin toplumsal hayatın dönüşümünde kullanılması sürecinde ortaya çıkan bu etkilerin onu ‘Aydınlanma mirasının amaç olarak yücelttiği bütünleştirici etkinin uzağına ittiğini’ söyler. Bu durum toplumsal dünyayla ilgili bilginin onun istikrarsız ve değişken karakterine katkıda bulunduğu anlamına gelir. Bilginin bu yeni doğası bireyin düşünümsel karakterine ve birey-toplum etkileşimin niteliğine etki etmektedir.

3.2 MODERNLİĞİN BOYUTLARI

Anthony Giddens modernleşme sürecinin merkezine kapitalizm ve endüstriyalizmi koymakla birlikte modernliği dört kurumsal boyutta ele almaktadır. Bunlar: Enformasyon ve toplumsal denetlemenin kontrolü bağlamında gözetleme sistemlerinin gelişimi, rekabetçi emek ve ürün piyasaları bağlamında sermaye piyasasının değişen doğası ve doğanın dönüştürülmesi ile yapay çevrenin gelişimi süreçleri üzerinden endüstriyalizmin gelişimi ve savaşın endüstrileşmesiyle, şiddet araçlarının kontrolü anlamında askeri iktidarın nitelikleriyle ilgilidir. Tüm bu değişimler birbirleriyle yeni düzeylerde ilişkiler kurmakla birlikte devlet-toplum-birey düzeyinde ortaya çıkan yeni durumlara işaret etmektedir. Bu ilişkilerin ortaya çıkarılması bakımından öncelikle modern kapitalizmin içeriğinin kısaca altının çizilmesi gerekmektedir. Giddens bunları şöyle belirler;(2008a:173-175)

- 1) Sabit sermayeli rasyonel kapitalist girişimlerin varlığı sonucu karlı ekonomik faaliyetin gerçekleşmesi
- 2) Özgür ücretli işçi kitlesinin mevcudiyeti
- 3) İş organizasyonunun belirlenmiş ve koordine bir süreçte gerçekleşmesi
- 4) Pazar ekonomisi ve bireysel kapitalist girişimin birleşimi
- 5) İhtiyaç ve isteklerin büyük ölçüde kapitalist üretimle sağlanması

Kapitalizm Avrupa tarihinde dört yüzyıl geriye giden bir ekonomik girişim olarak belirlenirken Giddens modern kapitalizm ve kapitalist toplum ortaya çıkışı 19.yüzyılın başlarına tarihler. Bu tarih aynı zamanda ulus-devletlerin oluşumunu gösterir. Modern kapitalizmi önceki dönemlerdeki örneklerden ayıran iki husus söz konusudur. Bunlar kısaca metalaşma sürecinin kapsamının genişlemesi ve meta üretiminin büyümesiyle emek gücünün metalaştırılmasıdır. Ayrıca Giddens kapitalist toplum kavramını kapitalist devlet ile eşanlamlı kullanımını, kapitalist devletin ulus-devletin sınırlarını koruma özelliğiyle bütünleşmiş olması kabulüyle açıklar. Diğer yandan kapitalizm bu sınırların çok ötesine uzanan ekonomik faaliyetler geliştirir.

Giddens endüstriyel toplum ifadesini kullanmayı tercih etmese de onun mekanize teknolojiye fazlası olduğunu da eklemeyi ihmal etmez. Endüstriyalizm malların üretimi

anlamında endüstriyel iş yerini işaret etse de bununla sınırlı değildir. Çünkü mekanize taşımacılık ve haberleşme şekillerinin gelişmesi endüstriyalizmin işyeri dışına taşınan önemli özellikleridir. Üretimin modernizasyonu modern ekonomik yaşamda malların dolaşımını etkileyen belirgin dönüşümler üretmiştir. Bu nedenle o endüstriyalizmi şu özellikler üzerinden yorumlar. (age181-196)

1)Hem malların üretiminde hem de dolaşımında maddi gücün cansız kaynaklarının kullanılması

2) Üretimde dâhil tüm ekonomik süreçlerin mekanizasyonu

3) Endüstriyalizm imalat üretimi ve imal edilmiş malların akışını oluşturan süreçlerin rutin şekilde birleşmesini birlikte içermesi

4) Üretimin merkezi işyerinin ötesine geçerek geniş bir sistemsel organizasyona ulaşması.

Bu açıklamalar ışığında Avrupa toplumlarında endüstriyalizm, kapitalizm ve ulus-devletin birleşiminden aşağıda gösterilen modernliğin dört kurumsal boyutunun oluştuğu görülür.

Şekil 3. Modernliğin Kurumsal Boyutları

(Giddens,2010a:58)

Giddens modernliğin bu dört boyutunun tümüyle birbirinden bağımsız olmamakla birlikte eşit değere de sahip olmadıklarını, bu boyutlar içinde kapitalizmin genişlemesinin değişimi en çok motive eden güç olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre ekonomi modern toplumlarda daha öncesi toplumlarda olduğundan daha ayırt edilebilir ve derin etkilere sahiptir. Modernliğin tarih sahnesine çıkışı öncelikle modern ekonomik düzenin yani kapitalist düzenin ortaya çıkışıdır. Bununla birlikte modern toplum aynı zamanda farklı bir devlet oluşumu ve genel anlamda farklı örgütlenme türleri içermektedir. Bunlar bilginin yapılanmasına bağlıdır. Bir modern devlet formu olarak ulus-devlet gözetim sürecinin ilk örneğidir. Gözetim (surveillance) yönetsel iktidarın yeni aygıtlarını oluşturmak için kurulmuş enformasyon sistemlerinin biçimini anlatır.

Modern dönemde kitle imha silahlarının geliştirilmesiyle savaşın doğasında ve orduda büyük değişimler yaşanmış, kitle imha silahlarının üretimi önceki dönemlerden tümüyle farklı bir askeri güç yaratmıştır. Endüstriyalizm ise modern toplumun teknolojik temellerine işaret etmesi noktasında kapitalizmden ve modernliğin diğer boyutlarından ayrıdır. Bu kavram bilimin ve teknolojinin ilerlemesine bağlı makinaya dayalı bir uygarlığın gelişmesine zemin hazırlamıştır. (Giddens ve Pierson,2001a:84-86) Endüstriyalizmle bağlantılı bir diğer ilişkiler boyutu, doğanın dönüştürülmesi ile yapay çevrenin gelişimi ve bunların sonucu olarak insan-mekân ilişkilerinin değişimiyle ilgilidir. Kabile toplumları ve geleneksel toplumlarda insanların doğayla ilişkisi sürekli ve bütünlüklü görülürken, modernliğin gelişmesiyle bu ilişki kopmuş, daha çok doğa insan amaçları doğrultusunda kullanılan pasif bir araç olarak görülmeye başlanmıştır. Giddens'in deyişiyle bu durumun sonucu doğal çevrede meydana gelen 'sonsuz sayıda teknolojik temelli mutasyonlar serisidir.' Diğer sonuç inşa edilmiş çevre olarak geleneksel şehirlerden farklı, modern şehirciliktir. Modern şehirciliğin anlamı inşa edilmiş insan ortamlarıyla sınırlı olmadığı gibi bu alanların büyümesiyle ve yayılmasıyla da sınırlı değildir. Toplumsal yaşam ve bunların içinde ve aracılığıyla düzenlenen çevreler arasındaki ilişkileri de kapsar ki bu eylem çevresi doğal değil fizikseldir. Üstelik bu çevre sadece şehirlerin kurulmuş çevresini anlatmaz, birçok uzak alanda da insan eşgüdümünü ve kontrolünü mümkün kılar.(2008a:404-405,2010a:59-60)

Giddens yaklaşımında bunun anlamı hem ulus-devletin iktidar alanı olarak sınırları belirli bir egemenlik alanının her köşesine uzanan bir mekânsal ilişkinin mevcudiyeti, hem de kapitalist üretim ve tüketim şartlarının birbirine bağlandığı yakın ya da uzak alanların

pazara ulaşmasıdır. Toplumsal denetleme egemenlik alanının tümüne yayıldığı gibi kapitalist ilişkiler de fiziki alanın her noktasına ulaşır.

Modern toplumlarının kapitalist mi yoksa endüstriyel mi olduğu konusundaki tartışmalara, birini diğzerinin bir alt türü olarak gören yaklaşımlara karşı Giddens, kapitalizm ve endüstriyalizmi iki ayrı örgütsel küme ya da modernlik kurumlarıyla ilişkili boyutlar olarak görmek gerektiğini söyler.

“Kapitalizm özel sermaye mülkiyeti ile mülksüz ücretli emek arasındaki ilişki merkezinde yoğunlaşmış bir meta üretim sistemidir ki bu ilişki bir sınıf sisteminin ana eksenini oluşturur. Endüstriyalizmin ana karakteristiği ise cansız maddi güç kaynaklarının mal üretiminde kullanımıdır; makineler bu üretim sürecinde merkezi rol oynar.” (Giddens,2010a:56)

Hans Freyer’in sözleri bu ilişkinin özelliğini göstermesi bakımından önemlidir; James Watt’ın 1768’de icat ettiği 19.yüzyılın simgesi olan buhar makinası ile birlikte üretim tekniği değişmiştir. Sanayi devrimiyle “teknik eylemin özünü oluşturan manevi formül değişmiştir.” (Freyer,2014:37) Yorumlamak gerekirse endüstriyalizm kapitalizmin bedeni, kapitalizm onun ruhudur. Birlikte gelişen ve birbirini destekleyen bu ikili Giddens’in vurguladığı üzere birbirine indirgenemeyecek bir ilişkiler bütünü oluşturmuşlardır.

Kapitalizm ve endüstriyalizm tek başına bu süreci açıklayan bağımsız sistemler değildir. Kapitalizm emeğin sermayenin yeni bir ilişki biçimi olarak ortaya çıktığı gibi bütün üretim sistemini değiştirecek daha önceki hiçbir sistemle mukayese edilmeyecek bir güce sahiptir. Bu gücün kullandığı kaynaklar öncekilerden niteliksel olarak da farklıdır.

Giddens’in sınıflı bir toplum olarak kapitalist toplumu, onun sınıf meselesini ele almayı zorunlu kılar. ‘Sınıflı toplumun kaynakları kapitalist toplumların yapısal özellikleri dâhilinde; ekonomik faaliyetin doğrudan siyasal kontrolden yalıtıldığı ve bağımsız ekonomi ve siyaset alanlarının varlığı üzerinden ortaya konabilir.’ Dolayısıyla kapitalist devlet ve sınıflı toplum arasındaki durum tamamlayıcı bir niteliktedir. Giddens’in sınıfsal yapılaşma anlayışı ve sınıflı toplum teorisi sınıfsal ilişkilerin grup oluşumları ve bilinç tipleri açısından nasıl açıklanabileceği üzerine kuruludur.(2005:263-264)

Sınıf yalnızca ekonomik bir kategoriye göstermez daha doğru bir ifadeyle Weber'in 'sosyal sınıf' teriminin karşılığı olarak da Giddens'in çalışmasında yer alır. Bir sınıf belirli ve sınırlı bir varlık olmamakla birlikte aynı zamanda kamusal alanda onaylanmış bir kimliğe de sahip değildir. Bu açıdan bakıldığında Giddens'in sınıflı toplumunda sınıf ve katman ayrımı ön plana çıkarken sınıf ilişkilerinin yapılaşması söze konu olur. Giddens sınıf ilişkilerinin yapılaşmasını ara yapılaşma ve iç yapılaşma olarak iki yapılaşma biçimiyle açıklar. Ara yapılaşma 'pazar ve diğer yanda yapılanmış sınıf ilişkileri sistemi arasında bağlantıları birleştirme işlevi gören faktörleri', iç yapılaşma ile 'sınıf oluşumunu şartlandıran ve biçimlendiren yerel etkenleri' kast etmektedir. Sınıfların yapılaşması hareketlilik ve pazar kapasitesi arasındaki ilişkinin ölçüsüne göre belirlenir. Bu bağlamda "üretim araçlarının mülkiyet sahipliği, eğitimsel ve teknik vasıflara uygunluk, el emeği kapasitesi sahipliği" olmak üzere üç tür pazar kapasitesi vardır. Buradan hareketle kapitalist toplumda üst-orta-alt olmak üzere üç sınıf sisteminin temelleri ortaya çıkar ve durum kapitalist pazarın gelişmesinin içsel bir niteliğidir. Öte yandan sınıf ilişkilerinin iç yapılaşmasının birbirleriyle ilişkili olmak üzere üç kaynağını Giddens şöyle ortaya koyar; "üretici girişimde iş bölümü, girişimde otorite ilişkileri ve dağıtıcı grupların etkisi." Kısaca üzerinde durmak gerekirse, yapılaşma bakımından işbölümü bir ayrışma zemini olmakla birlikte aynı zamanda bir dayanışma zemini de olabilmektedir. Üretim tekniklerindeki gelişme el-emeği ile bundan farklı türde emeğin ortaya çıktığı bir çalışma çevresi yaratır. El emeği ile idareci işçiler ayrımı emeğin otorite ilişkileri çerçevesinde ortaya çıkar. Sınıf ilişkilerinin iç yapılaşmasının son kaynağı olarak dağıtıcı gruplar ise üretimden çok tüketimle ilişkilidir. Sınıfın bir üretim olgusu olduğuna dair Marks ve Weber'in geleneksel yorumların aksine Giddens sınıf olgusunun tüketimle kurulan ilişkilerine de dikkat çeker. Ona göre tüketim ilişkilerinin de sınıf yapılaşması üzerinde önemli bir etkisi mevcuttur, insanların ekonomik mal tüketimlerinin ortak kalıplarını Giddens 'paylaşım gruplaşmaları' olarak adlandırır. Özetle iç ve ara yapılaşmanın örtüştüğü oranda sınıflar ayrışabilirler ve sınıf yapısı kapitalist toplum türüne özgüdür.(Giddens,1999b:113-139)

Modern toplumda üretimde kullanılan faktörler enerji, hammadde, emeğin organizasyonu ve bunun pazara sunulması ile tüketimde karşılık bulması tamamen farklı bir yapıda gerçekleşmektedir.

Giddens'a göre kapitalist toplum kendine has kurumsal özelliklere sahip bir sistemdir. Bu özellikler kısaca şu şekilde sıralanabilir:

- 1) Kapitalist toplumun ekonomik düzeni kapitalist ve endüstriyalisttir. Kapitalist girişimcinin rekabetçi doğası, teknolojik yeniliklerin sürekliliğini beslerken endüstrileşmeyi geliştirir.
- 2) Ekonomi özellikle siyasal kurumlar olmak üzere diğer toplumsal alanlardan ayrı ve yalıtılmıştır.
- 3) Ekonomi ve siyaset arasındaki bu yalıtılmışlık özel mülkiyetin üretim araçları içindeki başat yeri üzerine kuruludur. Burada özel mülkiyet yatırımlar üzerinde hâkim olan özel sahipliği ifade etmektedir.
- 4) Devletin özerkliği, üzerinde tam denetimi olmadığından sermaye birikimine olan ihtiyacı nedeniyle koşullanır. (Giddens,2010a:56-57)

Modern devletlerin yönetsel sistemlerinin anlamının, sahip oldukları alanlar üzerinde yani egemenlik sahalarındaki eşgüdömlü kontrol olduğu dikkate alındığında gözetim faaliyetlerinin modern dönemdeki önemi daha iyi anlaşılabilir. Giddens'ın ifadesiyle (2010a:57) hiçbir modern öncesi devlet, ulus-devlette geliştirilmiş yönetsel eşgüdüm seviyesine yaklaşmamıştır. Bu yönetsel yoğunlaşma geleneksele özgü olanın ötesinde gözetim kapasitesinin gelişimine dayanır. Gözetim aygıtlarının modernliğin yükselişindeki rolü kapitalizm ve endüstriyalizmle güçlü biçimde ilişkilidir. “Gözetim, gözetime konu olan toplulukların siyasal alandaki etkinliklerinin denetimine işaret eder; ama bir yönetsel güç temeli olarak önemi hiçbir biçimde yalnızca bu alanla ilgili değildir.” Giddens'ın bu tanımı gözetimin doğrudan olabileceği gibi dolaylı olabileceğini de gösterir. Denetimin doğrudan olan yönü cezaevi, okul, çalışma alanları gibi yerlerde görülebilenken, dolaylı gözetim belirgin olarak enformasyon kontrolü üzerine kuruludur. Enformasyon kontrolünde teknolojik gelişmenin rolü tartışılmazdır. Giddens'ın belirttiği gibi (Giddens,2000:191-192) bilgisayarın icadı

bilgi denetimi açısından gözetimin genişlemesindeki en önemli gelişme olarak görülebilir. Bilgisayar ve ilişkili teknolojilerin giderek hem toplumun hem idari yönetimin her seviyesinde yaygın olarak kullanılmaya başlanması gözetim için vazgeçilmez bir katkı sağlamaktadır. Ancak diğer yandan Giddens, bu durumun günümüz insanının özgürlüklerine temel bir tehdit yönelttiğini, günlük yaşamın denetlenmesine üzerinde toplum ölçeğinde gözetim sistemleri vasıtasıyla totaliter bir siyasal denetimin mümkün olduğunu hatta bu konuda güçlü eğilimlerin bulunduğu hususuna dikkat çekmeyi ihmal etmez. Bu tespit Giddens'ın totaliter yönetimin unsurları olarak belirttiği dört özelliğin ilkinde dayanmaktadır. Bunlar;

- 1) İzlemeye odaklanması: Bilgi kodlanması ve halkın faaliyetlerinin belgelenmesi ile faaliyetlerin gözlemlenmesi ve yoğunlaşmış polislik
- 2)Töresel totalizm: Halkın tarihsel muhteviyatı içinde bulunan politik toplumun kaderidir ki ulusçu doktrinler ve toplumsal hareketlerin etkisiyle ilgilidir.
- 3)Terör: Polis gücünün maksimizasyonu ve endüstrileşmiş savaş ile tevkif araçlarının kullanımının yaygınlığı
- 4) Liderin öne çıkması: Askeri destek ile değil kitlesel destek ile lider tarafından iktidara el konulmasıdır. (2008a:393-401)

Giddens modern dönemde totaliterliği toplumlarda ortaya çıkacak bir potansiyel olarak görmeyen yaklaşıma karşın dünyada totaliter yönetime tabi olma potansiyeline az da olsa sahip olmayan bir ulus-devlet türü olmadığını söyler.(age,385-391)

Burada Louis Althusser'in baskıcı devlet aygıtları ile ideolojik devlet aygıtlarını kavramsallaştırdığı devlet kuramı akla gelebilir. Bu husus gözetleme bağlamında enformasyon ve toplumsal denetlemeyle olduğu gibi şiddet araçlarının kontrolü ile de yakından ilgilidir.

Poulantzas, devletin siyasi hâkimiyetini sadece baskı, güç ya da şiddet aracılığıyla yeniden-üretmediğini, bunu aynı zamanda ideolojiyle yaptığını söyler. İdeoloji sınıfsaldır ve egemen sınıfın başat gücünden ibarettir, egemen ideoloji devlet aygıtında cisimleşerek varlığını sürdürür. Bu durum toplumsal alanlardan; dinsel aygıt, eğitim aygıtı, kültürel aygıtlar ve resmi enformasyon aygıtına oradan şiddet

uygulama meşruiyetine sahip baskıcı aygıtlara (ordu, polis, ceza mekanizmaları) kadar uzanır. (Poulantzas,2004:31-32)

Althusser devletin hükümetten ayrı bir şey olduğunu vurgulayarak, devletin kendi siyasal aygıtı dışında kilise, eğitim kurumları, medya gibi birçok aygıtı olduğunu; tüm bunlara ek olarak bir de polis, uzmanlaşmış güvenlik kuruluşları ve ordudan oluşan baskı aygıtının bulunduğunu söyler. (Althusser,2010:17) O, devletin ideoloji aygıtlarının baskıcı aygıtıyla arasında bir ayrım yaparak ikisinin aynı şey olmadığını söyler. Devletin baskı aygıtını hükümet, idare, mahkemeler, hapishaneler, ordu vb. oluştururlar. Baskı ifadesi söz konusu devlet aygıtının gerektiğinde zor kullandığını belirtir. Devletin ideolojik aygıtları ise birbirinden ayrı ve özelleşmiş kurumlar şeklinde dolaysız olarak ortaya çıkan gerçekliğe tekabül eder. Bunlar Dinsel, Öğrenimsel, Aile, Hukuki, Siyasal, Sendikal (değişik partilerden oluşan sistem), Sendikal, Haberleşme (basın, radyo, tv), Kültürel (sanat, spor, edebiyat) olarak sıralanan devletin ideolojik aygıtlarıdır. Görüleceği üzere devletin baskı aygıtı birleşik yapıda olmakla birlikte tek ancak ideolojik aygıtları çok sayıdadır. Devletin birleşik baskı aygıtı tümüyle kamu alanındayken, ideolojik aygıtlarının büyük bölümü özel alanda bulunmaktadır. (age,168-169)

Bu açıdan bakıldığında modern devletin enformasyon teknolojilerinin gelişime dayalı bilgi toplama ve depolama işlevi ile bunları kullanma olanakları ve toplumsal denetleme imkânları; şiddet araçlarının kontrolü meselesi; devletin, Althusser'in baskı aygıtı tespitindekine benzer bir fonksiyonuna bir çeşit gönderme yapmaktadır.

Giddens modernliğin dördüncü boyutu olarak ortaya koyduğu şiddet araçlarının kontrol tekeli konusu, modern ulus-devletlerle söz konusu olmuştur. Askeri güç modern öncesi dönemlerin uygarlıklarında da merkezi bir özelliği olmuştur ancak siyasal merkez sürekli bir askeri destek sağlamayı mümkün kılammıştır ve kendi toprakları üzerinde şiddet araçlarının kontrolünü tek elde toplamının çok uzağında olmuştur. Modern öncesi siyasal formasyonların askeri gücü, her zaman yönetici unsurlara isyan etme eğilimi taşıyan prens ve komutanların ittifaklarına dayanmaktaydı. Ayrıca bu boyutun bir unsuru olarak savaşın endüstrileşmesi meselesi önce bütünsel savaş dönemini sonra nükleer çağla savaşın karakterini

kökten değiştirmiştir. Üstelik bilim ve endüstri işbirliğiyle şekillenen modern endüstri askeri güç ile birleşerek savaşın endüstrileşmesini sağlamıştır. (Giddens,2010a:57-59)

Sonuç olarak Giddens teorisinin modernleşme tezi bu birbiriyle ayrılmaz ve birbirinden soyutlamaz dört alanın çok katmanlı karmaşık ilişkilerine dayanmaktadır. Bu boyutların her biri, sebep sonuç ilişkileri bağlamında, bir diğerinin farklı süreçlerde etkileşimine sahiptir ve bu süreç oldukça dinamik bir karaktere sahiptir.

3.3 ULUS-DEVLET'İN NİTELİKLERİ

Francis Fukuyama *State Building* (2004) adlı kitabının önsözünde “devlet inşasının yeni yönetim kurumlarının oluşumu ve mevcut olanların güçlendirilmesi” olduğunu söyler. Bu anlamda ulus-devlet önceki devlet formlarından kesin biçimde ayrılan, farklı niteliklere sahiptir.

Giddens'ın ifade ettiği şekliyle sanayi toplumları ulus devletlerin ilk örnekleridir. Ulus-devletler, geleneksel devletlerin belirsiz/geçirgen sınır bölgeleri yerine birbirinden belirgin şekilde ayrılmış sınırları olan politik topluluklardır. (Giddens, 2008b:75)

Giddens ulus-devletten söz ettiğinde bundan Batılı ulus devleti ve hatta Avrupalı ulus-devletin anlaşılması gerektiğini ifade eder. Bu ifade aynı zamanda sınıflı kapitalist topluma ve onun kurumsal /yapısal bütünlüğüne işaret etmektedir. Uzun bir tarihsel süreci kapsayan toplumsal sistemler ve devlet formlarının Giddens teorisindeki ayırt edici özellikleri kısaca şöyle özetlenebilir; (Giddens,2008a:11-13)

- 1) Parçalı karakterde olmaları ve sınırlarının değil hudut bölgelerinin söz konusu olması nedeniyle geleneksel devletlerin siyasi merkezlerinin idari gücü ve bu gücün etki alanı ulus-devletlere kıyasla oldukça düşüktür. Bu nedenle modern anlamda bir yönetim söz konusu değildir.
- 2) Egemenlik, geleneksel devlet biçimlerinden olan mutlakiyetçi devlette ulus-devletin gelişiminin habercisi olan bir kopuş olarak açığa çıkmaktadır. İdari iktidarın kişisel

olmayan bir güce dayanması fikri ve bununla bağlantılı ilişkilerin ortaya çıkışı mutlakiyetçilikten modern devlete geçişin kurucu unsuru haline gelmektedir.

3) Geleneksel devletlerin temel ayırt edici unsuru olan kent/kır ilişkilerinin dönüşmesi ulus-devletin gelişimiyle bağlantılıdır ve bu durum yüksek yoğunluklu idari düzenlemeleri zorunlu kılmıştır.

4) Özünde ulus-devletler çok başlıdırlar (polyarchic).Ulus-devletin bu karakteri gözetleme ve denetim arasındaki diyalektiğin değişkenliğinden kaynaklanmaktadır.

5) Ulus- devletler diğer ulus-devletlerle birlikte oluşturdukları bir ulus-devlet sistemi içinde var olurlar.

6) Ulus-devletler içsel olarak pasifleştirilmiştir. Şiddet araçlarının tekeli, onun aracılığıyla hükmedenlerin yönetimlerini sürdürdükleri kaynak olarak düşünüldüğünde modern devletlerde askeri yönetimler geleneksel yönetim biçimlerinden farklıdır.

7) Kapitalizm, sanayicilik ve ulus-devlet sisteminin birlikte varlığı modern dünyayı şekillendirmiştir.

8) Kapitalizmin yayılması, sanayileşmenin ilerlemesiyle gelişen savaşın sanayileşmesi durumu hem ulus-devletin hem de ulus-devlet sisteminin konumunu belirleyen anahtar güçtür.

9) Küresel bağlantıların 20.yüzyılda devletlerin sınırlarını aşacak şekilde genişlemesi ulus-devlet sisteminin küresel düzeyde yayılmasının en önemli koşuludur.

10) Modernitenin kapitalist girişim, endüstriyel üretim, yoğun gözetleme ve şiddet araçlarının merkezi denetiminin pekiştirilmesi olarak ifade edilen dört “ kurumsal kümeleşme” düzeyi söz konusudur ve bunların hiçbirisi bir diğerine bütünüyle indirgenemez.

Giddens ulus-devletin hem bir siyasal organizasyon hem de askeri bir organizasyon olarak dünya üzerindeki yükselişi ile kapitalizmin 16.yüzyılda başlayan ve kapitalist dünya ekonomisine dönüşen zaferinin, aralarında kurulan ilişki çerçevesinde aynı dönemde yaşandığını söyler. Bu durum modernite bağlamında birbirini besleyen ve destekleyen bir süreç olmakla birlikte evrimci ilerlemenin bir sonucu değildir. Ona göre bu birlikte yükseliş Avrupa gücünün dünyanın kalanı üzerinde egemenlik kurmasıyla

ilgilidir. Avrupa gücünü kapitalizm ve ulus-devlet etkisiyle genişleterek geleneksel/sınıflara bölünmüş uygarlıkları yıkmıştır. Tüm ulus-devletler kapitalist olmasa da, tüm kapitalist devletler ulus-devletler olmuşlardır. (Giddens,2000:199)

Ulus devletin idari sahası, geleneksel devletlerin aksine, net olarak bölgesel sınırlarına denk gelen bir güç kabıdır. Bu güç sahası içinde idari yeteneklerin oluşması endüstrileşme ve şehirleşmenin etkileriyle doğrudan bağlantılıdır. Bununla birlikte ulus-devletin kapitalist toplum olarak sınıfsal yapısı hem egemenlik hem de demokrasiyle ilişkilidir. Haberleşme ve ulaşım teknolojilerinin gelişmesi ve yaygınlaşması devletin idari amaçlarla bilgi toplamasını ve tasnif etmesini kolaylaştırarak idari birliğin pekişmesini sağlamıştır. Bu yeniliklerin her biri zaman-mekân uzamının kapsamını sınıflara bölünmüş toplumlarda mevcut olan durumun çok ilerisine taşımıştır. Taşımacılık ister ticari olsun ister askeri, saat tarifesinin standartlaşmasıyla birlikte, ulus-devletin idari fonksiyonlarını/gücünü genişleten ve sağlamlaştıran bir unsur olarak işlev görmektedir. Bugün yalnızca ulus-devletler değil tüm dünya sistemi dâhilindeki organizasyonlar zaman-mekân içindeki faaliyetlerini 1912 yılında Paris’te toplanan Uluslararası Saat Konferansında belirlenen bu standartlaştırma sayesinde yürütmektedirler. 18.yüzyılda ulusal ve uluslararası düzeyde kullanılmaya başlayan posta hizmetleri, iletişim alanında telgrafla başlayan devamında telefonun (1915) kullanılmasıyla süren gelişme süreci televizyon, faks, video ve bilgisayar aktarımı sistemleriyle günümüz teknolojisinin ulaştığı gelişmişlik zaman –mekân uzaklaşmasını yüksek bir seviye taşımıştır. Giddens 19. yüzyıl sonunda bilgi iletişiminin taşımacılıktan ayrılmasının ulus-devletin pekişmesindeki rolüne dikkat çekerek, ulus-devletin oluşturduğu idari gücün ilk ileri sıçrayışının elektronik iletişimin gelişmesinden önce başarıldığını ifade eder. Ona göre modern toplumlar başlangıçtan itibaren ‘bilgi toplumları’ düşünüldüğünden daha uzun süredir ise ‘elektronik toplumlardır’ fakat özel derecede yüksek idari birliğe sahip olan ulus-devlette bu durum daha yüksek bir noktaya taşınmıştır. Bu durum geleneksel devletlerin taş, kil, parşömen üzerinde kayıt tuttıkları bilginin depolanmasına ne iletişimin mekanizasyonundaki ilk önemli adım olan matbaanın icadına benzemeyen bir değişimdir. Kayıtlar, raporlar ve veri toplanması devletin gündelik operasyonlarının bir parçasıdır. Mutlakiyetten ulus-devlete doğru resmi istatistiklerin gerek vergilendirme gerekse nüfus yapısının tespiti amacıyla kullanılması devletin iç işleri açısından bu iki alanda yoğunlaşmışsa da 18.yüzyıla kadar merkezi olmaktan çok yerel olmakla sınırlı

kalmıştır. Giddens'in değerlendirmesiyle ulus-devletin idari gücü onun tepkisel öz-düzenleme aracı olan bilgi olmadan var olamaz ve modern devletin hatta genel olarak modern örgütlerin özelliklerinden biri, kendi üretimleriyle alakalı veri ve malzemeyi sistematik olarak toplamak, incelemek ve ondan faydalanmaktır.(Giddens,2008a:230-240)

Modern dönemde idari gücün kullanılmasıyla ilgili bir diğer husus dâhili pasifleştirme. Dahili pasifleştirme, şiddet araçlarının ve onları kullanma imkânının zeminin modern öncesi döneme kıyasla değişmesidir. Böylece ekonomik olan politik olandan ayrılmaktadır. Dâhili pasifleştirmenin diğerleriyle alakalı bir başka yönü askeriyenin devletin iç işlerine doğrudan katılmaktan kaçınmasıdır. Devletin iç idari kaynaklarının pekişmesi yönetim gücünün silahlı kuvvetlerin zorlayıcı yaptırımlarının gerekliliğinden uzaklaştırır. Giddens bu hususu şöyle açıklamaktadır; devletin gücü için diğer devlet formlarında olduğu ulus-devlette de şiddet araçlarının etkin kontrolü hakkı temel önemdedir ancak gözetim imkânının ve dâhili pasifleştirmenin genişlemesiyle devlet aygıtının hükmetme aracı olarak askeri güce bağlılığı radikal biçimde azalmıştır. Asker ve polis arasındaki ayırım bu durumun maddi ifadesidir. (age 253)

4. BÖLÜM: ULUS-DEVLET VE KÜRESELLEŞME

4.1 KÜRESELLEŞME SÜRECİ VE ETKİLERİ ÜZERİNE YAKLAŞIMLAR

Küreselleşme (globalization) kavramının yaygın kullanımı, popülerleşmesi 20.yüzyılın sonlarına rastlamakla birlikte kavramın kökenleri “Saint Simon ve Karl Marks’tan, modernitenin dünyayı nasıl bütünleştirdiğini fark eden MacKinder gibi jeopolitik öğrencilerine kadar birçok 19.yüzyıl ve 20.yüzyıl başı entelektüellerinin çalışmalarına kadar uzanmaktadır.” (Held ve Mc Grew,2008:8)

Robertson’a göre küreselleşme ve onun tartışmalı bir değişkeni olarak uluslararasılaşma (internationalization) 1980’lerin ikinci yarısında, yaygın bir şekilde entelektüel alanda, iş, medya ve diğer alanlarda değerlendirmeye muhtaç ve farklı seviyelerde belirsiz anlamlarda kullanılmaya başlanmıştır.(Robertson, 1990:19)

20.yüzyılın başlarından itibaren ekonomik, siyasal ve toplumsal ilişkilerin karşılıklı olarak yoğunlaştığı, bağımlılığın arttığı; yerli ve uluslararası, yerel ve küresel arasındaki sınırların giderek belirsizleştiği bir süreç yaşanmaktadır. Modern çağın başlaması ve sonrasında modernitenin yeryüzünde yayılışıyla birlikte yaşanan değişimler küresel dönemde yeni bir seviyeye ulaşmıştır. Küreselleşmenin uluslararası ilişkilerden başlayarak bireyin günlük hayatına kadar inen iç içe geçmiş bir dönüşümü işaret ettiği söylenebilir. Siyaset, ekonomi, kültür, ekoloji ve sivil alanda kurulan yeni ilişkiler ve bunların birbirine indirgenemeyen etkileri göz önüne alındığında küreselleşme kavramına dair farklı tanım ve yaklaşımların varlığı oldukça anlaşılabilir. Küreselleşme tartışmaları esas olarak yaşanan bu değişimlerin boyutları ve sonuçları üzerine temellenmektedir. Konunun çok boyutluluğu ve çok yönlülüğü dikkate alındığında, küreselleşmenin tartışmasız olarak tüm yerküre üzerinde neden olduğu değişimlerin etkisi her an hissedilmekle birlikte onun politik, ekonomik ve teknolojik gelişmeye dayanan bir çekirdeği olduğu görülebilecektir.

Aynı zamanda küreselleşmenin ne olduğunu ortaya koyacak olan unsurların belirlenmesinde de etkili olan çalışmalara, küreselleşmenin ne zaman başladığı, ne zaman yaygınlaştığına dair tartışmalara bakıldığında bu süreci 19.yüzyıl sonlarından başladığını

ileri sürenler olduğu gibi, olayın başlangıcını 15.yüzyıl Coğrafi Keşiflerine kadar götürenlere de rastlamak mümkündür. Bu tarihsel saptamanın değişik dönemlere tarihlenmesinin nedeni bu tartışmaları yapanların küreselleşme açıklamaları çerçevesinde bulunabilir.

Örneğin Roland Robertson küreselleşmeyi beş evrede açıklamaktadır: (1990:26-27)

I.Evre: Oluşum evresi (germinal phase); Avrupa’da 15.yüzyıl başlarından 18.yüzyıl ortalarına kadar süren dönem; ulusal toplulukların/komünitelerin oluşumu ve ortaçağın ‘ulusötesi’ (transnational) sisteminin çöküşü, birey ve insanlığa dair vurguların ortaya çıkışı ve aynı zamanda güneş merkezli dünya anlayışı ve modern coğrafyanın gelişimi ile Gregoryen (Miladi) takvimin yayılışı

II.Evre: Başlangıç evresi (incipient phase):18.yüzyıl ortalarından 1870’lere kadar süren dönem; türdeş üniter devlet fikrine dair keskin değişikliklerin gündeme gelmesi, resmi uluslararası ilişkilerin, tek tip yurttaş bireylerin netleşmesi ve insanlığın çok daha somut şekilde kavramsallaşmasını ortaya çıkışı, uluslararası ve ulus-ötesi düzenleme ve iletişimle ilgili uzlaşma ve ajansların/kurumların hızla artışı, Avrupalı olmayan toplumların uluslararası topluma kabulüne dair sorunun ortaya çıkış ve ulusçuluk-uluslararasıılık meselerinin temalaşması.

III.Evre: Yükseliş evresi (take-off phase):1870 sonlarından 1920’lerin ortalarına kadar süren dönem; uluslararası toplumun kabul edilebilir bir taslağına dair küresel fikirlerin giderek artışı, ulusal ve bireysel kimliklerle ilgili fikirlerin temalaşması, Avrupalı olmayan bazı toplumların uluslararası topluma kabulü, insanlık hakkındaki düşüncelerin uluslararası düzeyde formüle edilmesi ve uygulamaya konulması girişimlerinin meydana gelmesi, küresel iletişim biçimlerin sayısının ve hızının keskin bir şekilde artışı, Hristiyan birliği (ecumenical) hareketinin yükselişi ve Olimpiyatlar, Nobel ödülleri gibi küresel yarışmaların gelişmesi, dünya saatinin uygulanması ve Gregoryan takvimin neredeyse küresel çapta benimsenmesi, Birinci Dünya Savaşı, Milletler Cemiyetinin kuruluşu.

IV.Evre: Hegemonya için mücadele evresi (struggle for hegemony phase): 1920’lerin başından 1960’ların ortalarına kadar sürdü. Yükseliş evresinin sonlarında ortaya çıkan küreselleşme sürecinin kırılğan şartlarına dair tartışma ve savaşlar, dünya çapındaki yaşam şekilleriyle ilişkili uluslararası çatışmaların ortaya çıkışı; soykırım ve atom

bombasının kullanılmasıyla insanlığın doğası ve arayışlarına ilişkin beklentilerin yoğunlaşması.

V.Evre: Belirsizlik evresi (uncertainty phase) 1960'larda başlayan ve 1990 başlarında kriz eğilimleri gösteren süreçte küresel bilincin yükselmesi, aya ayak basılması, post-materyalist değerlerin yükselişi, Soğuk Savaşın sonu ve nükleer silahların yayılışı, küresel kurum ve hareketlerin sayısının artışı, toplumların çok kültürlülük gibi sorunlarla yüz yüze gelmesi, toplumsal cinsiyet etnik ve ırksal özelliklere ait fikirlerin giderek karmaşık bir hale gelmesi, sivil haklar, iki kutupluluğun sonu ve uluslararası sitemin akışkan bir hale gelmesi, sivil dünya toplumuna ve dünya vatandaşlığına ilginin atması, küresel medya sisteminin güçlenmesi gibi konular gündemde olmuştur.

Robertson'ın küreselleşmeyi tarihsel evreler halinde ortaya koyma amacı taşıyan bu şeması incelendiğinde, bu evrelerin her birinin aynı zamanda ekonomik, siyasal ve ideolojik dönüşümlerin yaşandığı dönemleri gösterdiği ve bu bakımdan modernleşmenin ve kapitalizmin doğuş ve gelişim süreçlerini de işaret ettiği görülebilir. Oysa Giddens'in küreselleşme tanımı modernitenin küresel ölçekte yayılımı olduğu iddiası göz önüne alınırsa Robertson'ın yükseliş evresi olarak sınıflandırmasında belirlediği döneme denk geldiği görülebilir. Ayrıca Robertson ve Giddens yaklaşımları arasındaki farkın Robertson'ın küreselleşmeyi uluslararası ticaret ve uluslararası ilişkiler çerçevesinde ele alarak daha uzak bir geçmişe tarihlemesi olduğu söylenebilir.

Giddens küreselleşmenin öngörülemeyen ve çalkantılı bir süreç olduğunu söyleyerek küreselleşme tartışmalarını sınıflandıran ve David Held ile arkadaşların çalışmalarına (1999) dayanarak oluşturulan üç eğilimden bahseder. Bu eğilimler şu şekilde özetlenebilir; (Giddens, 2008b:93-104)

1) Kuşkucular: Bu eğilimin sahipleri, küreselleşme tartışmalarını yeni olmayan bir olay üzerinde gereğinden fazla konuşmak olarak değerlendirmekte ve durumun büyütüldüğünü, bugün yaşanan ekonomik karşılıklı bağımlılık düzeylerinin eşsiz olmadığını, sadece 19.yüzyılda yaşanandan daha yoğun olduğunu ileri sürmektedirler. Kuşkuculara göre ülkeler arasındaki ilişkiler eskiye göre daha yoğun olsa da dünya ekonomisi gerçek anlamda küresel bir ekonomi yaratacak kadar bütünleşmiş değildir. Bu iddia dünya ticaretinin büyük bölümünün Avrupa, Asya-Pasifik ve Kuzey Amerika arasındaki ticarete bağlı üç bölgesel gruba dayanmaktadır. Bu bölgeselleşme ekonominin

daha çok değil daha az bütünleşmesinin kanıtıdır. Ulusal hükümetler ise ekonomik faaliyetlerin düzenlenmesinde üstlendikleri rol nedeniyle esas oyuncular olmayı sürdürmektedirler. Ticari anlaşma ve ekonomik düzenlemelerin arkasındaki güç hükümetlerdir. Kuşkucular, aşırı küreselleşmeciler tarafından benimsenen; küreselleşmenin ulusal hükümetleri güçsüzleştirdiğine ve dünya düzeninde daha az merkezi bir role indirgediğine dair düşünceleri yadsımaktadırlar.

Bu eğilimde olan Paul Hirst ve Grahame Thompson, küreselleşme konusunda ortaya atılan üç olguya aşırı iddialar olarak yaklaşmaktadırlar. Bunların ilki küresel bir ekonominin ortaya çıktığı iddialarına karşı küresel ekonominin ve uluslararası ekonominin önceki durumlardan nasıl farklılaştığını açıklayan ve genel kabul gören bir modelinin olmaması, ikicisi böyle bir modelin yokluğunda rastgele seçilen uluslararasılaşan sektör ve süreç örneklerinin küresel piyasa güçlerinin hâkim olduğu bir ekonominin büyümesinin ispatı olarak sunulması eğilimi; son olarak şu andaki değişimlerin biricik, öncüsüz olduğu ve gelecekte uzun bir dönem süreceğini kabule dayanan eğilim.(Held ve Mc Grew 2008:123)

2) Aşırı Küreselleşmeciler: Aşırı Küreselleşmeciler kuşkucuların tam karşısında dururken küreselleşmenin sonuçları her yerde hissedilen gerçek bir olgu olduğunu ileri sürmektedirler. Küreselleşme ulusal sınırlara kayıtsız bir süreçtir, sınır-ötesi ticaret ve üretim ilişkileri yoluyla yeni bir küresel düzen yaratmaktadır. Bu eğilimin en iyi bilinen ismi Keniche Ohmae, küreselleşmenin, piyasa güçlerinin ulusal hükümetlerden daha güçlü olduğu bir dünya yarattığını söyler.(Ohmae,1996:15-24)

“Geleneksel ulus-devletler global bir ekonomide doğal ekonomik birimler olmaktan çıkmış ve imkansız bilimlere haline gelmiştir.”(Ohmae,1996:20) Aşırı küreselleşmecilerin küreselleşme analizleri ulus-devletin değişen rolüne odaklanmaktadır. Bu analizler dünya ticaretindeki büyümenin devasa boyutlara ulaşması nedeniyle ülkelerin artık kendi ekonomilerini denetleyemedikleri iddiasını taşır. Ulusal hükümetler ve ulusal yapılar kendi sınırlarını aşan sorunlar, dalgalı finansal piyasalar ve ekolojik tehditler gibi hususlar nedeniyle denetim güçlerini kaybetmektedirler. Ulusal hükümete yönelik bir diğer tehdit ise Avrupa Birliği ve Dünya Ticaret Örgütü gibi bölgesel ya da uluslararası kurumlardan gelmektedir.

3) Dönüşümcüler: Dönüşümcü eğilim küreselleşmeyi modern toplumları şekillendiren geniş bir değişim yelpazesinin arkasındaki merkezi güç olarak görmektedir. Onlara göre pek çok eski kalıp varlığını sürdürse de küresel düzen dönüşüm sürecindedir. Küresel karşılıklı bağımlılık ilişkilerinin artışına rağmen hükümetler gücün büyük bir bölümüne sahiptirler. Küresel dönüşümler sadece ekonomik değil, siyasi kültürel ve bireysel yaşam alanlarında da büyük önem taşımaktadır.

Dönüşümcüler bugün küreselleşme düzeyinin yurtiçi ve uluslararası alanlar arasındaki sınırları yok etmekte olduğunu düşünmektedirler. Aşırı küreselleşmecilerin ileri sürdüğünün aksine ülkeler egemenliklerini yitirmemekte, toprak temeline dayanmayan yeni ekonomik ve toplumsal örgüt biçimlerine cevaben yeniden yapılanıyor olarak görülmelidir. “Toplumsal etkileşimin ve örgütlenmenin hem bağlamlarının hem de koşullarının dönüşmesinde, küreselleşme aynı zamanda ülke ve siyasal mekân arasındaki ilişkilerin tekrar bir düzenlenmesini içerir.” (Held ve McGrew,2008:15)

Onlara göre küreselleşme dinamik ve açık bir süreçtir; birbiri içine geçmiş sayısız küresel ağın sonucudur ve bu nedenle belirli bir noktadan yönlendirilemez. David Held ve Manuel Castells bu grupta yer almaktadır.

4.2 MODERNLİĞİN KÜRESELLEŞMESİ

Giddens’a göre küreselleşme sıklıkla ekonomik bir olgu olarak ele alınsa da aslında ekonomik, siyasal, kültürel ve sosyal etkenlerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkmıştır. Küreselleşme öncelikle dünya üzerinde insanlar arası etkileşimin hızını ve kapsamını artıran iletişim ve bilgi teknolojileri aracılığıyla yönlendirilir. Küreselleşmeye katkıda bulunan birkaç etken bulunmaktadır. Bunlardan ilki; Soğuk Savaşın bitişiyle, Sovyet tipi komünizmin çöküşü sonucu uluslararası ve bölgesel yönetim şekillerinin gelişmesi böylelikle ülkelerin birbirine yakınlaşmasıdır. İkincisi, bilgi teknolojisinin dünya çapında bilgi akışını kolaylaştırması ve küresel bir bakış açısının gelişmesine yol açmasıdır. Üçüncü etken, ekonomik piyasaları birbirine bağlayan üretim ve tüketim ağları ören ulus-aşırı şirketlerin büyümesi ve etkilerinin artışıdır. (Giddens,2008b:103)

Giddens’ın toplumsal değişmeyi bir toplumun kurumları ile kültürünün zaman içerisinde dönüşmesini olarak basitçe tanımladığı ifadesi ile modernliğin yapısal olarak

küreselleştirici olduğu iddiası (Giddens,2010a:62) birlikte düşünüldüğünde, bir değişim süreci olarak küreselleşme modernliğin/modernitenin küreselleşmesini ifade etmektedir. Giddens küresel dönemi ‘geç modernlik’ olarak nitelendirirken küreselleşmenin modernliğin olağan bir sonucu olduğu hususunu vurgular.

Giddens, Christopher Pierson ile yaptığı söyleşilerden oluşan *Modernliği Anlamlandırmak* (2001a) adlı kitapta başkalarının postmodern dedikleri şeyi modernliğin radikalleşmesi olarak gördüğünü vurgulayarak, kapitalizmin yayılması, bilim teknolojinin dönüştürücü etkisi, kitle demokrasinin yaygınlaşması gibi modernliğin dinamiklerinin varlığını sürdürdüğünü, bu nedenle post-modernlikten ziyade düşünümsel modernleşme üzerinde konuşmayı tercih ettiğini ifade etmektedir.(s,108) Bu açıdan bakıldığında günümüzün küresel düzeni aynı zamanda modernliğin radikalleştiği bir dönemdir.

Buna karşılık Robertson geç modernlik, geç kapitalizm gibi öncekinden ileri bir aşamayı işaret eden tanımlamaları eksik bularak, bunların küresel (global) karmaşıklığı ve yapısal olumsuzluğu yeterince dikkate almadığını iddia etmektedir. O, küresel tablonun hem ekonomik hem kültürel yönünün küresel sistemin yapısal ve eylemsel özellikleriyle analitik olarak ilişkili olduğunu ısrarla öne sürer. (Robertson,1990:18)

Modern dönemin bir özelliği olan zaman-uzam uzaklaşması düzeyinin yüksek olmasının bir sonucu olarak “yerel ve toplumsal biçim ve olaylar arasındaki ilişkiler buna uygun olarak esnerler” Giddens’a göre küreselleşme esas olarak bu esneme sürecine işaret eder; farklı toplumsal bağlamlar veya bölgesel bağlantılar bütünüyle yerküre üzerinde şebekeleşir. Böylece küreselleşme, uzakları birbirine bağlayarak yerel olanın millerce uzaktaki olaylarla şekillendirildiği veya bunun tersinin söz konusu olduğu yollarla, dünya çapında ortaya çıkan toplumsal ilişki yoğunlaşması olarak tanımlanabilir. Ayrıca bu diyalektik bir süreçtir ve yerel oluşumlar onları şekillendiren uzak ilişkilerin tam tersi yöne de gidebilirler. Burada yerel dönüşüm söz konusudur ve bu durum toplumsal bağlantıların zaman-uzamda yanlamasına genişlemelerinin bir parçası olduğundan küreselleşmesinde bir parçasıdır. Bir örnek olarak yerel özerklik ve bölgesel kültürel kimlik için yapılan baskıların, toplumsal ilişkilerin yanlamasına genişlemesiyle eşzamanlı ve aynı sürecin bir parçası olarak güçlendiği görülebilir. Bu duruma

verilebilecek bir diğ er  rnek Avrupa’da ya da diğ er bölgelerdeki yerel ulus  ulukların yükselişidir. (Giddens,2010a:62-63)

Giddens *Ulus Devlet ve Şiddet* (2008a:159) adlı eserinde ulus  uluk ile psikolojik bir olayı - bireylerin bir politik düzenin  yeleri arasındaki toplumsallığı vurgulayan semboller ve inançlar dizisiyle ilişkisini - kastettiğini söyler. Ona göre hem ulus hem de ulus  uluk modern devletin belirgin özellikleridir ve modern biçimde uluslar oluşmadan ulusalcılık olamaz. Bu yorum bize aynı zamanda ulus  uluk hareketlerinin modern döneme ait bir olay olduğunu gösterir. Ulus devlet-ulus-ulus  uluk ilişkisi bağlamında ulus  uluğun anlamı, onun politik karakterine, ideolojik özelliklerine, psikolojik dinamiklerine ve özel sembol içeriklerine bakılarak analiz edilebilir. Giddens ortak bir lisanın kullanılmasının ve sahip olduğu ortak sembolik tarihsel niteliğin ulus-devlete kavramsal bir yön kazandırdığını söyler. (age282-287)

Küreselleşme döneminde milliyetçilik kavramı Castells’de (2006) şöyle ifade bulur; “Küreselleşme  ağı hem yerleşik ulus-devletlere yönelik meydan okumalarda hem de kimliğin yabancıya karşı her zaman tasdik edilen milliyet temelinde yaygın olarak yeniden yapılanmasında ifadesini bulan milliyetçi isyanların çağıdır.” (s,42)

Bauman ise (2006) zaman-mekân/uzam kullanımının belirgin şekilde farklılaşması bağlamında küreselleşmenin etkisini şu şekilde açıklamıştır.

“Küreselleşme ne kadar birleştirirse o kadar böler; birleştirirken böler; yerkürenin tek tipliğini teşvik etme nedeniyle bölme nedenleri özdeştir. İş, finans, ticaret ve enformasyon akışının yerk resel boyutlara ulaşıyor olmasının yanı sıra, bir ‘yerelleşme’ mekân sabitleme süreci de işlemektedir. Bunların arasında birbirleriyle yakından bağlantılı iki süreç, tüm insan nüfusunun varoluş koşulları ile her bir yerli nüfusun çeşitli kesimlerinin varoluş koşullarını birbirinden kesin çizgilerle ayırmaktadır. Bazıları için küreselleşme olarak görülen şey bazıları için yerelleşmedir.”(s,8-9)

Bauman küreselleşmeyi geri dönüşü olmayan ve herkesi aynı biçimde etkileyen bir süreç ve ‘dünyanın kaçamayacağı kaderi’ olarak tanımladıktan sonra bu sürecin toplumsal sonuçları üzerinde odaklanır. Ona göre mekânsal ayırımın artışı, ayırma ve dışlama küreselleşmenin ayrılmaz parçalarıdır. Tarih boyunca değişen zaman-

mekân ilişkisinin doğası ile toplumsal örgütlenme arasındaki bağ bugün farklı bir düzeye ulaşmıştır. Hiyerarşinin en üstünde yer alanlarla en altında yer alanlar arasındaki bölünmenin yansımaları mekân örgütlenmesinde açıkça görülebilir. Öte yandan seçkin kesim küreselleşir ve yurtsuzlaşırken yerelleşen diğer kesimle arasındaki iletişim kopmaktadır. Küreselleşmenin bir diğer sonucu modern tarihin uzun bir döneminde toplumsal idarenin ana odağı olan ulusal hükûmetlerin etkinliklerin zayıflamasıdır. Ulusal egemenliğin geleceği küreselleşmiş ekonomi, finans ve enformasyonun etkileri nedeniyle tehdit altındadır. Son olarak küreselleşmenin kültürel sonuçları üzerinde duran Bauman tanık olunan sürecin; servet ve yoksulluğun, gücün ve güçsüzlüğün, özgürlüğün ve kısıtlamaların, imtiyaz ve mahrumiyetlerin yeniden dağıtımında hayat bulan bir yeniden tabakalaşma süreci olduğunu öne sürer. Eşitsizlikler artmakta, yerel kültürler büyük bir aşınmaya maruz kalırken bir yandan yoksulluğu diğer yandan aşırı tüketimi besleyen bir dengesizlik durumu ortaya çıkmaktadır.(age 13-102)

Küreselleşme ve yerelleşme çerçevesinde yapılan tartışmalara Robertson'ın cevabı küyerelleşme (glocalization) kavramıyla olmuştur. Küreselleşmenin homojenleşmeyi işaret eden çağrışımına karşı onun çeşitliliğini, çok yönlülüğünü besleyen bir yanı olduğunu vurgulayarak küyerelleşmenin aynı zamanda yerelliklerin küresel süreçlerde inşa edildiğini söylemektedir. (1990) Bağımlılıklar küresel boyutta karşılıklı artarken diğer yandan bu bağımlılığın farkında olunması söz konusudur. Böylelikle küresel duruma dair bir bireysel bilinç doğar ve yaygınlaşır. Küreselleşmenin yerel ve ulusal kimlikleri, kültürleri yok eden türdeşleştirici eğilimdeki etkisiyle birlikte, yerel farklılığı ve çeşitliliği arttıran bir yönü de ortaya çıkmaktadır.

Michael Hsiao, kültürel küreselleşme meselesinin Waters, Berger, Held ve Tomlinson tarafından geliştirildiği şekliyle küreselleşme araştırmalarının meşru konularından biri durumuna geldiğini söyleyerek, bunun sadece kültürün küresel bir boyutu olmasından kaynaklanmadığını, kültürün küreselleşmenin merkezinde yer alan karmaşık bir alıp verme sürecinin asli bir yönü olduğunu eklemektedir.(Berger ve Huntington,2003:57-58) Burada yerel ve küresel arasındaki gerçekleşen kültür alışverişi vurgulanmaktadır. Kültürlerarası bu

alışveriş hem etki etme hem de etkileme süreçlerinin birlikte işlediği karmaşık bir ilişkiyi ifade eder.

Tomlinson, Giddens’a atıfla modernitenin sosyal ve kültürel pratiklerin yerel özelliklerinden soyutlanması, zaman-uzamın ötesinde kurumsallaşması ve düzenlenmesi olduğunu ifadesine ek olarak modernitenin bu bağlamda kültürel kimlikleri de etkilediğini söyler. (Held ve McGrew,2008:324)

“Küreselleşme modernitenin kurumsal özelliklerinin dağıtımını tüm kültürler çapında yaptıkça, küreselleşme daha önce hiç olmayan, çok daha kendine mahsus, tamamlanmamış ve asayışı toplumsal olarak daha az sağlanmış aidiyetlerin olduğu ‘kimliği’ üretmektedir. Kimliklerin yoldan sapmış yok edilişlerinin yerine bu, küreselleşmenin en göze çarpan kültürel etkisidir.”

Wallerstein’a göre ise dünya ekonomi bünyesinde çok dinli, çok dilli, çok kültürlüdür. Bu çoklu, çeşitlenmiş yapı ortak kültürel kalıplar geliştirirler. Wallerstein bunu ‘jeokültür’ olarak adlandırır. Ona göre bir dünya ekonomide ne politik ne de kültürel bir homojenlik beklenmemelidir ki bu zaten yoktur.(Wallerstein,2014:52)

Kültürü, Fichter’in ifadesiyle tanımlarsak (Fichter,2009:155) ‘toplumdaki kişilerin ortaklaşa paylaştığı toplam kurumların bir bileşkesi’; bu kurumların küresel ölçekte ve çeşitli düzeylerde küreselleşmenin etkisi altında olduğu açıktır.

Bu tartışmalar doğrultusunda, modernitenin küreselleşmesinin ekonomik ve politik değişimlerle birlikte sosyal ve kültürel alanı da zaman-mekân bağlamında yeniden düzenlediği söylenebilir.

4.3 KÜRESELLEŞMENİN BOYUTLARI

Giddens, küreselleşme meselesini ele alan düşünürlerin genel anlamda iki ana grupta ele alındığı söyler. Bunlardan biri uluslararası ilişkiler literatürü diğeri ise dünya sistemi etrafında gelişen Marksizm’le de birçok noktada temas eden ele alış biçimleridir. Uluslararası ilişkiler sistemi düzleminde meseleye bakanların küreselleşmenin içine birçok konuyu dâhil ettikleri ve meseleyi uluslar arasındaki etkileşim üzerinden değerlendirdikleri ve kendi içlerinde çok farklı özelliklere ağırlık verdikleri görülebilir. Doğrusu burada sistematik bir analiz kaygısından çok küreselleşme hakkında yapılan çok

farklı yorumlar söz konusudur ki bunlar içerisinde uluslararası kurumların ilişkileri diplomatik faaliyetlerden, uluslararası ticarete, bilgi akışına kadar birçok unsur bulunmaktadır.

Uluslararası ilişkiler bağlamında küreselleşme sürecini değerlendiren çalışmalar Giddens'a göre ulus-devlet sisteminin gelişimine odaklanır ve egemen devletlerin başlarda sınırları içinde tam bir yönetsel kontrole sahip ayrı oluşumlar şeklinde ortaya çıktıklarını varsayarak, Avrupa devlet sisteminin olgunlaşması ardından küresel bir devlet sistemi oluşacağını ve bağımlılık kalıplarının gelişeceğini ön görür. Bu bağımlılık kalıpları, devletlerin sadece birbirleriyle kurdukları bağlarda oluşmamakta yönetimler arası örgütlerin ortaya çıkmasıyla da ifade bulmaktadır. Bu çok boyutlu ilişkiler süreci zaman zaman savaşılarla kesilse de bir dünya devletine doğru evrilecektir. Giddens bu yaklaşımın tamamen haksız olmamakla birlikte iki hususta eksik olduğunu ileri sürer.

Birincisi, Giddens bu bakış açısının küreselleşmenin sadece bir boyutunu yani kendi ifadesiyle 'devletlerin uluslararası eşgüdümünü' kapsadığını, devletlerin hem birbirleriyle hem de uluslararası sahadaki diğer örgütlerle bağlantılı aktörler gibi değerlendirilmesinin faydalı olmakla birlikte 'devletlerin arasında ya da dışında olmayan ve devletlerle ilgili ayrımları dikine kesen toplumsal ilişkileri' incelemeyi zorlaştırdığını belirtir. İkinci itiraz noktası; modern devletin egemenliği ilkesinin, her devletin bir diğerinin kendi sınırları içindeki özerkliğini kabulüne dayanmakla birlikte devletler arasındaki ilişkilere bağlı olduğu ve fakat küreselleşmenin diyalektik karakteri ve eşitsiz gelişme süreçlerinin etkisi dikkate alındığında, bazı devletlerin veya devlet kümelerinin özerkliklerini yitirmesinin çoğunlukla güç birlikleri, savaşlar veya çeşitli siyasal ve ekonomik değişmelerin bir sonucu olarak diğerlerinin özerkliği üzerinde etkili olduğu hususunun göz ardı edilemeyeceğidir. Bir örnek olarak, son çeyrek yüzyılda küresel işbölümdeki artışın bir sonucu olarak bazı Batı uluslarının bağımsız yönetimlerinin gücündeki azalma, buna karşın Uzakdoğu ülkelerinin gücündeki artışa bakılabilir. (Giddens2010a:64-65)

Giddens teorisindeki anlamıyla mevcut küresel dünya sistemi etkin olarak şu şekilde tarif edilebilir:

Sembolik söylem düzenleri	Küresel Bilişim Sistemi
Politik Kurumlar	Ulus-Devlet Sistemi
Ekonomik Kurumlar	Dünya Kapitalist Ekonomisi
Yaptırım Usulleri	Dünya Askeri Sistemi

Şekil 4. Küresel Sistemin Kurumlar Seti (2008a.s,360)

Bunlardan farklı olarak meseleyi bir dünya sistemi analizi olarak ortaya koyan Wallerstein'dır, Marksizm'den ödünç aldığı birçok kavramı kullansa da, o dünya sistemi analizinde meseleye bilhassa modernleşme ve kapitalizm ekseninde yeni bir yorum ve derinlik katar. Her teori gibi eleştirilebilecek tarafları olmasına rağmen Wallerstein'ın uluslararası sistemde temel aktör olarak ulus-devleti merkezi alan analizi kendi içinde tutarlı bilhassa 20.yüzyılı açıklayıcı bir büyük teori olarak durmaktadır.

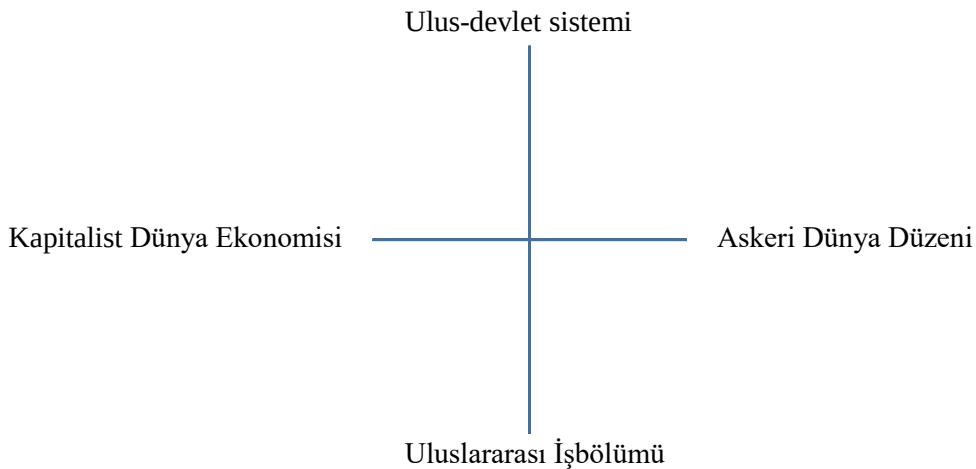
Wallerstein'ın dünya sistemi teorisinden kısaca bahsetmek gerekirse; Marks'tan aldığı kapitalizmin eşitsiz gelişme yasasının uluslararası sistemde, farklı ulus devletlerin gelişme süreçlerinde nasıl birbirleriyle etkileşim kurduklarını ve farklılaştıklarını ortaya koymaya çalışır. Wallerstein'a göre kapitalizm ulus devletlerin küresel ölçekte bir ilişki kurmasını sağlayan ekonomik bir düzendir. Kapitalizm eşitsiz geliştiği için onun etki alanına giren bütün ulus devletler arasında kaçınılmaz olarak bağımlılık ilişkileri gelişir ve bir çeşit hiyerarşik ilişki biçimi ortaya çıkar. Buna göre kapitalizmin merkezinde bulunan kapitalist ülkeler, ABD, Kuzey-Batı Avrupa ülkeleri, onunla sıkı bağları olan yarı-çevre/yarı-periferik ülkeler, kapitalizmin etki alanında kalan ancak en az gelişmiş konumda olan çevre/periferik ülkeler durmaktadır.(Vergin,2003:75-76)

20.yüzyıl içinde Marksist emperyalizm teorisi kapitalist gelişmenin işleyiş mekanizmalarıyla ilgili Marksist iktisadi yaklaşımlar ekseninde gelişmiş, yarı gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasındaki bağımlılık ilişkilerini değil bunları üreten sömürü mekanizmalarını da izah eden bu teorinin kendi içindeki tutarlılığına rağmen bilhassa küreselleşme sürecinin çok ilerlediği bir dönemde meydana gelen yeni ilişkileri izah etmekte bazı zorluklarla karşılaştığı söylenmektedir.

Giddens Wallerstein'ın analizinin gerçekten ilk kez küresel boyutta olan ve siyasal güçten çok ekonomik güce dayanan kapitalist dünya ekonomisine, kökleri 16.-17. yüzyıla giden kapitalist dünya ekonomisinin siyasal bir merkez yoluyla değil ticaret ve üretim ilişkileriyle bütünleşmeye işaret ettiğini söyler. Oysa Giddens'a göre gerçekte siyasal merkezler olarak ulus-devletler vardır ve modern dünya sistemi çekirdek, yarı çevre ve çevre olarak bölünse de bunların bölgesel olarak nerede konumlandıkları belirli olmamakla birlikte zamanla bazı kaymalarda gösterebilir.

Wallerstein'nın tek bir kurumsal bağı, kapitalizmi modern dönüşümlerin tek nedeniymiş gibi göstermesi, onun dünya sistemi kuramını temel olarak ekonomik etkiler üzerinde yoğunlaştırır ancak bu tutum uluslararası ilişkiler kuramcılarının merkezi önem verdiği ulus-devletlerin yükselişi ve ulus-devlet sistemini açıklamakta zorlanır. Ayrıca çekirdek, yarı-çevre ve çevre arasındaki ekonomik göstergeler dayalı farklar, ekonomik farklılaşmalarla aynı doğrultuda olmayan siyasal ve askeri güç yoğunlaşmalarını açıklamazlar. Giddens tüm bu eleştirilerine Wallerstein'ın öne sürdüğü argümanların işlevselselciğin ve ekonomik indirgemeciliğin rahatsız edici bir karışımı olduğu tespitini ekler.(Giddens,2008a:215-227))

Giddens bu eleştiriler ardından küreselleşmenin boyutlarını dört ana eksende tartışır. Modernliğin kurumlarının dörtlü sınıflandırmasını küreselleşme konusunda da izlemektedir. Kapitalist dünya ekonomisi küreselleşmenin ilk boyutudur. İkinci boyut ulus-devlet sistemi, üçüncü boyut askeri dünya düzeni ve dördüncü boyut ise endüstriyel gelişmeyle ilgili olarak küresel işbölümüdür. (Giddens,2010a:69)

Şekil 5. Küreselleşmenin Boyutları

4.3.1 Kapitalist Dünya Ekonomisi

Kapitalizm doğduğu tarihten bu güne kadar farklı ‘dünya zamanı’ evrelerinde var olmuş toplumlararası sistemlerden bütünüyle farklı bir dünyanın yaratılmasının temel dinamiği olmuştur. Kapitalist devletler sınırları içinde siyasi ve askeri bir güç tekeli ellerinde tutular da dünya sistemi asıl olarak dünya ölçeğinde işleyen kapitalist süreçlerden etkilenmiştir.(Giddens,2000:216)

Kapitalizm ve dünya sistemi arasındaki ilişkiler oldukça karmaşıktır ve geniş bir tartışma zemininde yer bulur. Kökenleri 16. yüzyıla giden modern dünya sistemi başlangıçta Avrupa ve Amerika kıtasının bazı bölgelerinde konumlanmış ve zamanla yer kürenin bütününe içerek biçimde genişlemiştir. Wallerstein’in ileri sürdüğü üzere dünya sistemi bugün de geçmişte de her zaman bir *dünya ekonomi* ²(*économie monde*) ve her zaman kapitalist bir dünya ekonomiydi. Wallerstein’in bir ‘dünya ekonomi’ kavramıyla kastettiği şey şöyle özetlenebilir; Bir dünya ekonomi içinde işbölümü olan ve bu nedenle temel ya da asli malların büyük bir hacimde içsel mübadelesinin yapıldığı, sermaye ve emek gücü akışlarının olduğu büyük bir coğrafi alandır. Dünya ekonominin içinde; modern dünya sisteminde, devletlerarası bir sistemde gevşek bir biçimde birbirine bağlanmış birçok politik birim bulunmaktadır. Kapitalizm pazar, üretici, ücretli emek birey ve firmalardan ibaret değildir ki bunlar binlerce yıldır var olmuşlardır, bir sistem ancak sermayenin sonsuz birikimine öncelik verdiğinde kapitalist bir sistemdir ve buradan modern dünya sisteminin kapitalist bir sistem olduğu sonucuna varılır. Kapitalist bir dünya ekonomi pek çok kurumun bir toplamıdır. Wallerstein’a göre bu kurumların bileşimi, bir kapitalist dünya ekonominin süreçlerini açıklayan temel unsur olmakla birlikte hepsi birbiriyle iç içe geçmiştir. Temel kurumlar pazarlar, pazarda rekabet eden firmalar, devletlerarası bir sistem içinde çok sayıda devletler, hane halkları, sınıflar ve statü gruplarıdır. (Wallerstein,2014:51-54)

Giddens’in ifadesiyle dünya ekonomisindeki ana güç merkezleri kapitalist devletlerdir ve bu devletlerde kapitalist ekonomik girişimcilik, oluşturduğu sınıf ilişkileriyle birlikte, asıl üretim şeklidir. Bu devlerin hem iç ekonomik siyasaları hem de dış ekonomik siyasaları ekonomik faaliyetlerin birçok biçimde düzenlenmesini kapsamaktadır ancak kurumsal örgütlemeleri ekonominin siyasetten yalıtımı içerir. Bu durum söz konusu devlet içinde

² Walerstein bu ifadeyi Braudel’den aktarmaktadır.

merkezi olan ve fakat yerküre üzerinde birçok bölgesel katılıma giren ticari şirketlerin küresel faaliyetlerine uygun ve geniş bir ağ sağlanmasına imkân verir. Bu ticari kuruluşlar, ulus aşırı şirketler sahip oldukları bu büyük güçle gerek bulundukları ülkede gerek başka ülkelerde siyasaları etkileme gücüne ve imkânına sahiptirler. Bugün bu ulus aşırı şirketlerin en büyük olanları bazıları hariç bütün ülkelerden daha büyük ekonomik güce sahip olsalar da devletlerle rekabete girmeyecekleri bazı hususlar vardır. Bunlardan en önemlileri, toprak bütünlüğü ve şiddet araçlarının kontrolüdür. Güçleri ne kadar büyük olursa olsun endüstriyel şirketler askeri örgütler değildirler ve kendilerini belirli bir toprak parçası üzerinde egemen olan ‘siyasal/yasal kendilikler’(entity) olarak konumlandırılamazlar. “ Nasıl ulus-devletler küresel siyasal düzenin başlıca aktörleri iseler, şirketler de dünya ekonomisinin başat failleridir.” Şirketler; imalatçı firmalar, mali firmalar, bankalar dâhil olmak üzere birbirleriyle, devletlerle ve müşterileriyle kar için üretime dayalı ticari ilişkiler kurarlar. Bu ilişkilerin etkilerinin yaygınlığı beraberinde meta pazarlarının, para pazarlarını da kapsayacak şekilde genişlemesini sağlar.(Giddens,2010a:68-69)

Bu noktada Ohmae’nin “Global ekonomi açısından ulus-devletlerin önemsiz birer aktör haline gelmesi rahatsız edici bir hakikattir” (Ohmae,1996;27) ifadesi ile Giddens’in ulus-devletlerin siyasi aktörler olarak oynadıkları rolü, dünya ekonomisinde şirketlerin üstlendiğine dair fikri aynı yaklaşımı vurgulamaktadır.

4.3.2 Ulus-Devlet Sistemi

İnsanlık tarihi boyunca toplumlar kendilerinden daha geniş toplumlararası sistemler bağlamında var olmuşlardır. Zaman zaman iç içe geçse, aynı anda var olabilse de modern öncesi toplumlararası sistemler dört genel türe ayrılabilirler. Bunlar kabile kültürü sistemleri/kabile toplumu sistemleri, şehir-devlet sistemleri, feodal devlet sistemleri ve emperyal oluşumların idaresi altındaki sistemler olarak sıralanabilir.

Kabile toplumu sistemleri insanlık tarihinin büyük bir bölümünde varlığını sürdüren tek türdür. Devletlerin henüz ortaya çıkmadığı ve başkaları üzerinde tahakküm kurabilecek devlet iktidarlarının ulaşamadığı bölgelerde varlıklarını sürdürmüşlerdir. İkinci sistem şehir-devlet sistemleridir ki, şehir-devletleri yalıtılmış birkaç örneği olsa da nerdeyse tümü deniz ticaretine bağımlı liman şehirleridir ve çoğunlukla savaşlar ve düşmanlık ile ayırt edilen devlet sistemleri içinde mevcudiyet göstermişlerdir. Üçüncüsü feodal devlet

sistemleridir. Dördüncü tür emperyal oluşumların idaresindeki sistemlerdir ve bunlar kendi çevre bölgelerinde yer alan kabile kültürleri tarafından iskân edilen daha küçük devletler ve alanlarla birlikte büyük emperyal oluşumların idaresindeki sistemdir. İmparatorluk sistemleri uzun bir dönem diğerleri üzerinde askeri iktidarlarının gücü sayesinde tahakküm kurmuşlardır ve sistemler askeri gücün sürekliliğine bağlı olmuştur. Çin, Roma ve Osmanlı imparatorluklarının idaresindeki sistemler bu türe örnek olarak verilebilir. 20.yüzyılın ulus-devlet sistemi ise modern ulus-devlet sistemi olarak her devletin sürekli varlığı açısından esas olan uluslararası ekonomik mübadele işlemlerini kapsayan tanımlanmış bir siyasal varlık olma temeline dayanmaktadır. (Giddens,2008a:113-117)

Geçmişte Avrupa'nın özelliklerinden biri olan devlet sisteminden yeryüzünü ulusal toplumsal ağlar şeklinde kapsayan ulus-devletler sistemine geçilmiştir. Önceki tüm sistemler hatta geleneksel emperyalist devlet tarih sahnesinden silinmiştir. Bu tespit üzerine Giddens şu soruyu sorar: "Ulus-devleti siyasal bir form olarak 19.yüzyıl başından itibaren cazip kılan nedir?" Bu sorunun cevabını, endüstriyel 'kapitalizmin küresel pekişmesi' ve 'ulus-devletin küresel yükselişi' olmak üzere iki tema üzerinden özetler. Giddens'a göre modern çağda ulus-devletin evrensel kapsamı bununla ilgili üç faktör etrafında kolayca açıklanabilmekle birlikte bunlardan sadece biri endüstriyel kapitalizmin yayılmasıyla kendine has biçimde bağlantılıdır. Birincisi, ilk olarak Avrupa ulus devletlerinde gelişen endüstriyel gücün ve askeri gücün birleşimidir. Endüstriyalizm doğuşundan itibaren ekonomik gelişmeyi desteklemeden ziyade savaş, silah ve askeri güçle ilişkilidir. Çünkü yeni örgütlenme biçimi ve yeni silah teknolojilerine sahip askeri gücü olmayan devletler dış saldırılara karşı koyamaz, mücadele edemez ve egemenliklerini koruyamazlar. İkinci faktör, devletin idari gücünün geniş çapta yayılmasıdır ki Giddens bunun ulus-devletin belirleyici ana unsurlarından biri olduğunu iddia etmektedir. Çünkü ancak emreden kaynakların (otorite kurucu) yayılmasıyla modern ekonominin ihtiyacı olan tahsis edici kaynakları toplamak mümkündür. Ulus-devlet idari gücünün yükselişi yalnızca dâhili olarak kaynakları pekiştirmek için değil, bütün modern devletlerin birbirleriyle bağlantılı olduğu politik ilişkiler ağında var olmak için de zorunludur. Bu iki faktörü destekleyen etkiler dizisi ise modern dünyanın gelişmesinde önemli bir yeri olan tarihsel gelişmelerdir. Avrupa da yaşanan sömürge savaşları ve iç savaşlar dönemi ardından 1815'de Antlaşmalarıyla başlayan göreceli barış

dönemiyle, bunu izleyen yüz yıl Avrupa’da sorunların büyük ölçüde diplomasiyle çözüldüğü ve güç dengesinin devam ettiği bir dönem olmuştur ve sonrasında Birinci Dünya Savaşını ertesinde yapılan antlaşmalarla ulus-devletin otonomisinin ve sınırlılığının resmen tanınması üzerinde mutabakat sağlanmış gibi görünmüştür. Ancak Avrupa’nın dengesi Almanya’ya dayatılan tazminatlar yüzünden bir kez daha bozulmuştur. Üstelik “Versailles’de Almanya sadece savaş hasarından değil, savaş döneminin asker maaşları ve terhis yolluklarının maliyetinden de yükümlü kılındığı için büyük çapta bir tazminat faturasıyla karşılaşmıştır.” (Ferguson,2011:298-299) Böylece önceki mutabakatın ulusların sınırlarının kabul edilmesi değil yalnızca kendi iç işlerinin meşru hâkimi olarak gerçekliğinin tanınması olduğu ortaya çıkacaktır. Versailles kongresi ulus-devletin egemenliğini vurgulamada sadece zaten var olan küresel güç dengesinin varlığını teslim etmiştir. Bu prensipler İkinci Dünya savaşını izleyen yıllarda değişen uluslararası bağlamda yenilenmiştir. Küresel ulus-devlet sistemini içinde bazı büyük güçlerin hegemonyasının tanınması ve sosyalist ulus-devletlerin bu sistemin gerçek üyeleri olarak kabul eden anlaşmaların sembolü Yalta’da yapılan görüşmelerdir. (Giddens,2008a:333-337)

Bu noktada Giddens ve Wallerstein’in düşünceleri arasında bir paralellik ortaya çıkmaktadır. Giddens’in kapitalist dünya ekonomisi ve ulus-devlet sistemini kavramsallaştırdığı küreselleşme yaklaşımını Wallerstein’in küreselleşme tartışmalarına dair şu ifadeleri desteklemektedir: (Wallerstein,2011:206)

“Birden fazla kapitalist devlet değil, bir kapitalist dünya sistemi olduğunda ve bir devletin onun parçası olabilmesi için asgari düzeyde onun üretim ağlarına ya da mal zincirlerine katılım sağlaması ve bu kapitalist dünya ekonomisinin siyasi üst yapısını oluşturan devletlerarası sisteme katılan devletlerde yerleşmesi gereğinde ısrar ettik.”

Wallerstein’in bu tutumu kapitalist devletler arası sisteme tam bir katılımı vurgular ve ona göre kapitalizmin küreselleşmesi ancak bir bütünleşme dönemi olarak tanımlanabilir. Küreselleşmenin başlangıcı üzerine tartışmalar onun teorisinde bu tanımlama doğrultusunda cevap bulabilir.

Bu tarihsel arka planda oluşan ulus devletlerin meydana getirdiği ve dünyayı ulusal toplumsal ağlar şeklinde kapsayan ulus-devletler sistemi Giddens’in ileri sürdüğü gibi bir bütün halinde modernliğin düşünömsel karakterine uzun süre katkı sağlamıştır. Diğer bir

deyişle modernliğin kurumlarının zaman-mekân uzamında yeniden yapılanmasını sağlamaktadır. Ulus-devletin temel bir unsuru olarak egemenlik bizzat düşünümsel olarak denetlenen bir şey olarak değerlendirilmelidir. Egemenlik ulus-devlet sisteminin gelişim zamanlarında cephelerin, sınır bölgelerinin yerini sınırların almasıyla bağlantılıdır. Bir devletin toprakları üzerindeki özerklik iddiası sınırlarının diğer devletler tarafından tanınmasıyla onaylanır. Bu durum ulus devlet sistemini düşünümsel olarak düzenlenmiş ilişkilerin çok az bulunduğu ve uluslararası ilişkiler kavramının anlam taşımadığı modernlik öncesi devlet sistemlerinden ayıran en önemli etkenlerden biridir.

Buna ilaveten küreselleşmenin diyalektik doğasının bir yansıması da devletler sisteminin düşünümelliğindeki merkezileşme eğilimleri ile belirli devletlerin egemenliği arasındaki gerginliktir. Ülkeler arasındaki bazı ortaklaşa eylemler kimi yönlerden eylemlere katılan ülkelerin kendi egemenliğini azaltır ya da güçlerinin birleşmesiyle de devlet sistemi içindeki etkilerini artırır. Devletlerin sınırlarını belirleyen ve düzenleyen ilk kongrelerden, antlaşmalardan Birleşmiş Milletler gibi küresel kurumların uygulamalarına kadar bu durum geçerlidir.(Giddens2010a:70)

Bauman ise küresel dönemin ulus-devlet sistemini şöyle nitelendirir: (Bauman,2006:74)

“Her bir blok, her bir devletin askeri, ekonomik ve kültürel yetersizliği varsayımına dayanarak, kendi görece ‘üst egemenlik’ alanı içindeki devlet idareli düzenler arasında koordinasyonun artmasını teşvik ediyordu. Yeni bir ilke, devletler-üstü bütünleşme ilkesi siyasi pratikte, siyasi teoriden hızlı bir şekildeyükselmisti. Küresel sahne gittikçe devletlerin kendi aralarında değil, devlet grupları arasındaki birlikte barış içinde yaşama ve rekabet tiyatrosu olarak görülür olmuştı.”

Küreselleşme tartışmalarının ulus-devletin dönüşümüyle ilgili olan boyutu çoğunlukla bu uluslararası/ulus-üstü kurumların faaliyet ve düzenlemelerinin ulus-devletin egemenliğine ve özerkliğine bir müdahale olarak değerlendirilmesi sonucu ortaya atılmaktadır

4.3.3 Askeri Dünya Düzeni

Askeri dünya düzeni Giddens teorisinde küreselleşmenin üçüncü boyutudur ve endüstrileşme ve egemenlik ile devletlerarası ilişkilerin özellikleri bakımından oldukça önemlidir. Giddens’a göre bu boyutun doğasının anlaşılması için savaşın

endüstrileşmesine, silah ve askeri örgütlenme tekniklerine ve bunların yeryüzünün bazı yerlerinden diğerleri akışına bakılmalı, devletlerin birbirleriyle kurdukları ittifaklar arasındaki bağlantılar incelenmelidir.

Egemenlik ve askeri güç arasındaki etkileşimlere bakıldığında bir örnek olarak; günümüz dünyasının askeri bakımdan en gelişmiş iki devletiyle Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği'nin (bugün Rusya Federasyonu) küresel ölçekte çift kutuplu bir askeri ittifak sistemi oluşturdukları görülebilir. Bu ittifakların içinde yer alan ülkeler kendileri dışı dönük bağımsız stratejiler geliştirme imkânları üzerinde kısıtlamaları zorunlu olarak kabullenirler. Üstelik ABD ve Sovyetler Birliğine ait üsleri kendi toprakları üzerinde bulundurdıkları sürece kendi toprakları üstündeki askeri kontrol tekelinden mahrum kalabilirler. Bugün devletler modern teknolojik silahların korkunç gücü sayesinde modernlik öncesi dönemin en büyük güçlerinden çok daha fazla güce sahiptirler. Hatta ekonomik açıdan zayıf olan birçok Üçüncü Dünya ülkesi askerî açıdan güçlü sayılır. Giddens'in tespitiyle silahlanma açısından 'Üçüncü Dünya değil Birinci Dünya' söz konusudur. Çoğu ülke teknolojik silahlara sahiptir, ordularını modernize etmiştir hatta nükleer silahlara sahip olmak bile ekonomik açıdan gelişmiş ülkelere has bir ayrıcalık değildir. Askeri gücün küreselleşmesi, askeri donanım ve ülkeler arası askeri güç ittifaklarıyla sınırlı kalmaz ve savaşın kendisiyle de ilgilidir. Nükleer silahlara sahip olmak, simgesel değerinden ayrı olarak, diğerlerini bu silahları kullanmaktan alıkoymak amacı da taşır. Bu duruma rağmen iki süper güç çevresel askeri güç alanlarında 'düzenlenmiş savaşlar' olarak adlandırılan savaşlara girişirler. Bunlar kendi askerlerinin direkt katılmasını bile gerektirmeyen, diğer devletlerin idareleriyle ve gerilla hareketleriyle ya da ikisi birlikte kullanılarak gerçekleştirilen askeri çatışmalardır.(Giddens,2010a:71-72)

Kapitalist dünya ekonomisindeki küresel ekonomik krizlerde olduğu gibi askeri dünya sistemi de yönetilmesi gereken yeni sorun ve karışıklıklarla karşı karşıyadır; yeni savaşlar ulus-devletlerin aralarındaki çatışmalardan farklı karakterdedir.

Yeni savaşların katılımcılarının amacı 'dışlama yoluyla siyasi kontrolü ele geçirmektir' araçları ise 'gözdağı verme amaçlı taktikler' ve terördür. Giddens'in iddiasıyla bu saldırılara karşı siyasi meşruluk ve hukukun oluşturduğu çerçevenin korunması oldukça zordur. Bu çerçeveyi oluşturmaya çalışan uluslararası kuruluşlarda aynı anlamda

güçsüzdürler. ‘Egemenlik ihlali’ bu saldırıların amaç ve nitelikleri karşısında anlam taşımaz ve konuyu bunun üzerinden ele almak sorunu çözemez. “Yeni savaşlar hem yerel hem de küreseldir.”(2001b:143)

4.3.4 Uluslararası İşbölümü

Giddens’a göre küreselleşmenin dördüncü boyutu endüstriyel gelişme yani sanayi kalkınma kapsamında küresel işbölümünün dünyanın azgelişmiş endüstrileşmiş alanları arasındaki farklılaşmaları da içerecek biçimde genişlemesidir. Modern endüstri sadece iş düzeyinde değil endüstri türü, üretim için gerekli beceriler ve hammadde üretimi açılarından da bölgesel uzmanlaşma düzeyinde işbölümüne dayanır. İkinci Dünya Savaşından itibaren küresel karşılıklı bağımlılık büyük ölçüde yayılmıştır. (Held&McGrew,2008;86) Bu durum üretimin dünya çapında yayılımında gelişmiş bazı bölgelerin endüstriden arınmasına ve Üçüncü Dünyada yeni endüstrileşen ülkelerin çıkışına neden olan bazı kaymalar olmasına neden olmuştur. Özellikle yüksek sanayileşme düzeyine sahip devletlerde ekonomik hegemonyanın azalmasına dönük etkiler ortaya çıkmaktadır. Küresel ekonomik bağımlılığın hızla yükselişi dikkate alındığında kapitalist ülkelerin kendi ekonomileriyle başa çıkabilmeleri eskiye göre çok daha zordur.

Endüstriyalizmin küreselleştirici kapsamının ana özelliklerinden biri de makine teknolojilerinin dünya çapında yayılışıdır ve bu etkinin üretim alanıyla sınırlı olmadığı ortadadır. Bu hem insan-maddi çevre etkileşimini hem de günlük yaşamın birçok yanını etkilemektedir. Modern teknoloji aslen tarıma dayalı devletlerde bile toplumsal örgütlenme ve çevre arasındaki ilişkileri değiştirecek şekilde uygulanır. Bu değişim dünya üzerinde yaşayan herkesi etkileyecek zararlı, fiili ya da potansiyel ekolojik sorunlar yaratmaktadır. (Giddens,2010a:72-73)

Uluslararası işbölümü kısaca hammaddenin, teknolojinin ve üretim araçlarının yeryüzünün farklı bölgelerinden gelerek bir üretim alanında buluşmasını temsil eder. Küresel kapitalist sistemde bu buluşma genellikle sermaye de dâhil olmak üzere üretim girdilerinin hammadde, enerji ve emeğin ucuz olduğu bölgelerde gerçekleşir. Batının teknoloji ve sermayesi az gelişmiş ya da gelişmemiş yerlerde yaptığı bu üretim arkasında emek sömürüsü, yoksulluk, eşitsizlik, çevre kirliliği gibi ekolojik sorunlar bırakır.

Wallerstein ise bu küresel işbölümü meselesini kapitalist bir dünya-ekonominin eksenel işbölümü olarak ifade ederek bu işbölümünün üretimi merkeze özgü ürünlerin üretimi ile çevresel ürünlerin üretimi şeklinde böldüğünü ileri sürer. Burada merkez-çevre ilişkisel bir kavramsal olduğunu vurgular. Bu merkez çevre ilişkisinde kastettiği üretim sürecinin karlılık derecesidir. Ona göre karlılık ile tekelleşme arasındaki ilişki aynı zamanda merkeze özgü üretim süreçlerinin kısmi tekeller tarafından kontrol edildiği süreçlere yol açmaktadır. Bu durumda çevresel süreçler gerçek anlamda rekabetçi süreçlerdir.(Wallerstein,2014:59) Sözü edilen kısmi-tekeller yasal, fiziksel ve mülkiyet bakımından güçlü devletlerin kontrolüne bağlı oldukları için güçlü devletlerde konumlanırlar. Bu nedenle merkez-çevre ilişkisinin coğrafi bir sonucu ortaya çıkmaktadır. Merkeze has süreçler birkaç devlette bir araya gelme ve üretim faaliyetlerinin bu bir kısmını bu ülkelerde toplama eğilimi taşırlar. Çevresel süreçler ise çok sayıda ülke arasında dağılmakta, üretim faaliyetinin büyük bir kısmını nu çevresel ülkelerde oluşturma eğilimindedirler. Bazı devletlerde hem merkeze özgü hem de çevresel ürünlerin eşit denilebilecek bir karmasını üretir. Bu ülkeler yarı çevre ülkeler olarak adlandırılır. Modern ekonominin tarihi ürünlerin merkezden çevreye ve yarı çevreye kaymasının örnekleriyle doludur. Bu örneklerden biri olarak tekstil üretiminin esas olarak 1800’lerde İngiltere ve Kuzey Avrupa’da gerçekleştirmesine karşın bugün düşük karlılıkla dünya sistemin her yerinde üretiliyor olması verilebilir. Bu çerçevede merkez ve çevresel süreçlerin bileşimine bağlı olarak her devletin üretim süreçlerine karşı rolü oldukça farklıdır. Güçlü devletler kısmi tekelleri koruma hususunda büyük çaba gösterirken çevresel süreçlerin etkisindeki zayıf devletler bu eksenel işbölümü değiştirebilecek bir şey yapamaz ve durumu kabullenmek zorunda kalırlar.(age.s,60-61)

Giddens son yıllarda, Fröbel’in iddiasını da hatırlatarak, Batının kısmen sanayisizleşmesini ve ulus-aşırı şirketlerin imalat sanayisini çevre kesimlere kaydırmalarının görüldüğü yeni bir dünya işbölümünün ortaya çıktığını ifade ederek Wallerstein’ın dünya ekonomi sistemini eleştirmektedir. Burada kısaca Fröbel’in uluslararası işbölümünün kapitalist dünya ekonomisindeki boyutlarını bir çeşit haritalandırma çalışmasında; kapitalist merkezdeki gelişimi ile çevre ve yarı çevre bölgelerde üretimin yapısı arasındaki ilişkilere dair, 16.yüzyıldan 18.yüzyıla kadar olan, 18.yüzyıl ve 19.yüzyılı kapsayan ve 20.yüzyılın ilk yarısında başlayan, üç evre saptadığını hatırlatmak faydalı olacaktır. (Giddens,2000:218-220)

Konu üzerindeki tezler dikkate alındığında Giddens'in ileri kapitalizm veya modernliğin radikalleştiği bir dönem olarak ifade ettiği, 21.yüzyıl kapitalist üretim ilişkileri ekseninde uluslararası işbölümünün hem merkez ülkeler için hem de çevre ve yarı çevre ülkeler için ciddi sorunlar yaratan yönlerinin ortaya çıktığı söylenebilir. Örneğin; Azami kar ve sonsuz sermaye birikimi peşinde olan kapitalist şirketler üretim bölgelerini değiştirdiklerinde bu durum merkez denilen bölgelerde işsizliğin ve durgunluğun artmasına neden olurken, merkez dışındaki bölgelerde emek sömürsü ve yoksulluğun kronikleşmesi gibi sorunlara yol açmaktadır.

Giddens küreselleşmenin ulus-devlet sistemi ve askeri dünya sisteminin kuruluşu, kapitalist dünya ekonomisinin yükselişi ve uluslararası işbölümünün üretim süreçlerindeki yerini analiz ettiği tüm bu boyutlarının arkasında yer alan ve kültürel küreselleşme olarak ifade edilebilecek daha ileri ve temel bir yönüne işaret eder. Mekanize iletişim teknolojileri küreselleşmenin bütün yönleri etkilemiştir. Bunlar modernliğin düşünümselliğinin ve modernliği gelenekselden koparan süreksizliklerin temel kaynağını oluştururlar.(2010a:73)

5.BÖLÜM ULUS-DEVLETİN DÖNÜŞÜMÜ

Ulus-devlet ve küreselleşme arasındaki ilişki üzerine yapılan tartışmalar; bu sürecin ulus-devletin işlevlerini kısıtlayıp kısıtlamadığı, egemenliğini tehdit edip etmediği ve gücünü azaltıp azaltmadığı soruları çerçevesinde, ulus-devletin sonunun gelmekte olduğu iddiasını ve bu iddiaya karşı ulus-devletin yeniden yapılanacağını ileri süren tezleri de kapsamaktadır.

Devletin ana unsuru olarak kabul edilen, sınırları belirli bir toprak parçası üzerindeki mutlak hâkimiyetini ifade eden egemenliği küreselleşme sürecinde azalmış mıdır, sınırları içinde mutlak aktör hala devlet midir, uluslararası kuruluşlar ve ulus-üstü yapılar ulus-devletlerin fonksiyonlarını azaltmakta böylelikle gücünü kaybetmesine neden olmakta mıdır, ekonominin, sermayenin ve finansın sınır aşan karakteri ulusal ekonomiler üzerinden ülkeleri sıkıştırmakta mıdır? Bu soruların cevaplarını verme arayışı aynı zamanda ulus-devletin değişme yönünü ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Burada modernliğin küreselleşmesi vurgusu ve küreselleşmenin yukarıda açıklanan dört kurumsal boyutunun etkileşim ve oluşum süreçleri göz önüne alındığında Giddens'ın küreselleşme sürecinin 19.yüzyılın sonu ve ağırlıklı olarak 20.yüzyılın başını çıkış noktası olarak alan ve içinde bulunduğumuz yüzyılı da kapsayan bir dönemi işaret ettiği belirtilmelidir. Ulus-devletin bu süreçte çeşitli yönlerden değişimi, dönüşümü ele alınırken bu tarihsel dönemin dikkate alınması konunun açıklanması açısından belirleyici ve faydalı görülmelidir.

Ayrıca küreselleşme ve ulus-devlet ilişkilerini yer yer birbirleriyle kesişen üç ana eksen; küresel ekonomiyle etkileşimi, ulus-devletin siyasal dönüşümü ve kültürel değişimler bağlamında ele almak uygun olacaktır.

5.1 KÜRESEL EKONOMİ VE ULUS-DEVLETİN DEĞİŞEN ROLÜ

Küreselleşme çağında ulus-devlet ve ekonomi arasındaki ilişkiler araştırmak istendiğinde; Kapitalist dünya ekonomisi ve uluslararası işbölümü kavramları çerçevesinde bu ilişkileri ele almak kaçınılmaz olmaktadır. Bu iki küreselleşme boyutunun ulus-devletlerin hem iç ekonomik hayatları hem dış ekonomik bağlantıları üzerinde önemli ve derin etkileri bulunmaktadır.

Bilhassa ulus devletin küreselleşmenin etkisiyle zayıfladığını ileri süren tezlerden birinin sahibi olarak Kenichi Ohmae *Ulus Devletin Sonu* (1996) adlı eserinde ulus-devletlerin küresel ekonomideki rolü ve sınırları ile küresel ekonomiye erişime aracılık eden doğal iş birimlerinin, diğer bir deyişle insan ve faaliyet kümelerinin ne olduğu soruları etrafında ekonomi ve ulus-devlet ilişkisini tartışarak; Şu dört ana faktördeki değişimlerinin ortaya konulmasıyla konunun açıklanabileceğini ileri sürmektedir:

- 1) Çoğunlukla gelişmiş ülkelerin sermaye piyasalarında biriken aşırı miktardaki nakit kaynağı ulusal sınırların ötesine taşıyan çeşitli mekanizmaların coğrafi sınırları etkisiz kılması
- 2) İkinci faktör, küresel endüstrinin yeni karakteridir. Geçmişte firmalar kendi ulusal hükümetlerinin çıkarlarını göz önüne alarak faaliyet gösterirken, bugün modern çok uluslu şirketlerin faaliyetlerini yönlendiren şey, devletlerin amaçlarından çok cazip pazarlara ve kaynaklara ulaşma hedefidir. Devletlerin ekonomiyi destekleyen eski moda sübvansiyonları, vergi ve yatırım kolaylıkları giderek önemsizleşmiştir. Firmaların üretim alanlarına taşıdıkları teknoloji ve yönetim bilgisi başlıca hammaddeleridir ve bunlar ev sahibi devlete verilmiş tavizler değildirler ve böyle bir katkı amaçlamazlar.
- 3)Üçüncü faktör, enformasyon teknolojileri tarafından önemli ölçüde kolaylaştırılan yatırım ve endüstrinin yeni doğasıdır. Bugün enformasyon teknolojisine sahip her firma var olduğu her ülkede ayrı bir işletme sistemi kurmasına gerek kalmadan dünya çapında faaliyetlerini yürütebilmektedir. Böylelikle işgücünün, emeğin oradan oraya taşınması ihtiyacı ortadan kalkmaktadır.
- 4) Son faktör bireysel tüketicilerin ve yönelimlerinin küresel hale gelmesidir. Bugün birey tüketiciler enformasyon imkânlarının genişliği sayesinde yaşam tarzları konusunda bilgiye rahatlıkla ulaşabilmekte ve ürünleri ulusal bağılılıkları ekseninde satın almaya eskiye oranla daha az isteklidirler. Tüketiciler nerede üretiliyor, nerden geliyor olursa olsun en iyi, en ucuz ürünleri satın almak istemektedirler.

Ohmae'ye göre bu dört faktörün toplam hareketliliğin sonucu olarak yeryüzünün herhangi bir yerinde imkân bulan ekonomik birimlerin gelişme için tüm olanaklara sahip olması mümkündür. Bu dört faktörün her birinde küresel piyasalar kendileri işleyebildiğinden ulus-devletlerin piyasa oluşturucu yönüne ihtiyaç kalmamıştır. Hatta

ulus-devletlerin bu süreçlere müdahaleleri çoğu zaman sorunlara yol açabilmektedir. Değişen ekonomik denklemde ulus-devletin aracılık yönünü gereksizleştirmekte küresel ekonomi masasında yer almak ve çözümlerden yararlanmak için gereken nitelikler ülkelerin yapay resmi sınırlarından işin yapıldığı ve gerçek pazarların yer aldığı coğrafi birimlere denk gelmektedir. Ohmae, bu birimleri bölge devletler olarak nitelendirir.(s:15-20)

Gilpin, ulus-devletin ekonomik rolünün sona ermek üzere olduğuna, piyasa egemenliğinin devletin denetimini elinden aldığına dair görüşlere karşı ulus-devletlerin yurtiçi ve uluslararası ilişkilerde başlıca aktör olmayı sürdürdüğünü söyler. O hem küreselleşmenin boyutunun hem de ulus-devlete etkileri bakımından ekonomik küreselleşmenin abartıldığını düşünmektedir. Devletin ekonomik rolü belli yönlerden gerilemiş olsa da bazı yönlerden genişlemiştir bu yüzden ulus-devletin gereksiz bir aktör haline geldiği kanısı doğru değildir. Durum bu düşüncelerden daha karmaşıktır; öncelikle teker teker ulus-devletler üzerinde ekonominin etkisi değişkendir ve konudan konuya değişmektedir ki mali sektörler hizmet ve sanayi üretimine kıyasla daha çok küreselleşmektedir. Ekonomik küreselleşme düşünüldüğünden çok daha fazla sınırlıdır ve buna bağlı olarak devletin ekonomik rolü üzerindeki etkisi de benzer şekilde sınırlıdır. İdeolojik, teknolojik ve uluslararası siyasi değişimlerin etkisi ekonomik küreselleşmenin etkisinden çok daha güçlüdür. Hatta küreselleşmeyle ilişkilendirilen sosyal ve ekonomik sorunlar olmak üzere birçok sorun gerçekte küreselleşmeyle ilgisi bulunmayan teknolojik ya da başka gelişmelerden doğmaktadır. Ekonomik küreselleşmenin önemine karşın dünya ekonomisinin bütünleşmesi son derece eşitsiz olmakla birlikte belirli ekonomik sektörlerle sınırlıdır ve inanılan ölçüde yaygın değildir. Devletler makroekonomik politikaları olan mali politikalar (vergilendirme ve hükümet harcamaları) ve para politikaları (para ihtiyacının karşılanmasının hacmi ve hızının belirlenmesi) ile ulusal ekonomiyi yönetmek için gerekli olan araçları elinde tutarlar. Gilpin'e göre devletin bu araçları kullanma imkânı küreselleşmeyi ve açık bir dünya ekonomisinin etkisini sınırlamaktadır. (Held ve McGrew,2008:412-421)

Bauman bu konuyu bir başka perspektiften değerlendirerek, devletin işleri düzenleme ve yürütme gücü anlamında iktidarın ve neyin nasıl yapılması ya da nelerden kaçınılması gerektiğine karar verme kabiliyeti anlamına gelen siyasetin birbirinden küresel düzeyde ayrıldığına dikkat çeker. Ona göre günümüz dünyasında devlet gerçek gücünden giderek

artan ölçüde mahrum kalmaktadır. Devletin bu yapma gücü, siyasi denetimden uzak küresel güçler tarafından ele geçirilmiş oysa siyasi aktörlerin etki sahası devlet sınırlarının ötesine geçememiştir. Kısaca sermaye, para, işgücü piyasası ve meta dolaşımı, gözetim ve denetlenme bakımından siyasi aktörlerin hem sorumluluk hem de erişim alanının ötesine geçmiştir. Dolayısıyla iktidar ve siyaset arasındaki bu ayrılma, ‘kriz’ anlarında gerekli kararları verme hususunda devletin küresel karşılıklı bağımlılık çerçevesinde çaresizliğine Bauman’ın tabiriyle “failin yokluğuna” neden olur. (Bauman ve Bordoni, 2018:22)

Poulantzas’ın bu konudaki yaklaşımı ise modern ulus devletin bizzat işbaşında olduğu üzerinedir. Devlet ekonomik boyut içinde ulusun yaratılması için ticari sermayenin koruması altında malların ve sermayenin dolaşım uzamını bağdaştırmak suretiyle iş başındadır. Sermayenin ve pazarın günümüz dünyasında uluslararası hale gelmesi ulusun kendine özgü bu ağırlığını hiçbir surette yok etmez. Çünkü modern ulusu oluşturan öğeler bugün geçmişte olduğunda farklı bir anlama sahiptir. Yalnızca toprak ve tarihi kültürel gelenek bile dikkate alınsa, bunlar kapitalist dönemde tümüyle farklı bir anlam kazanmaktadır. Esas itibarıyla bu durum pazar sorununu iç pazarın birliği sorunu olarak konumlandıran ve asıl olarak kapitalizmin eşitsiz gelişmesini, tarihi zamanlar içinde uluslar ve ulusal toplumsal oluşumlar olarak farklılaştırılmış, paylaştırılmış ve ayrışık uzamlar arasında eşitiz olarak üreten farklılıktır. Bu durum kapitalist bir gelişmenin ön varsayımı olarak ortaya çıkan farklılıktır. (Poulantzas,2004:107-109)

Castells, Poulantzas’ın “Kapitalist devletin özgüllüğü, toplumsal zaman ve uzamı yutmasında, onun bu edimiyle egemenlik ve iktidar ağları haline gelen zaman ile uzamın örgütlenmesinin tekeli elinde tutmasında yatar.....” sözlerini hatırlatarak artık durumun böyle olmadığını; mal, hizmet, teknoloji, küresel sermaye, iletişim ve enformasyon akışlarının devletin bu zaman-uzam üzerindeki denetimini gün gün etkisizleştirdiğini ileri sürer. Hükümetlerin ekonomi üzerinde kontrol kurmakta yaşadığı sorunlar üretimin sadece çokuluslu şirketlerin etkisinde değil aynı zamanda bunları birbirleriyle bütünleştiren üretim ve ticaret ağları sayesinde ulusüstü bir nitelik kazanmasıyla atmıştır. Bu durumu izleyen süreç hükümetlerin kendi ülkelerinde gelir yaratma amacına dönük üretken özünün gerilemesi olmuştur. Devletin yeni mali krizi, yatırım, üretim ve tüketimin uluslararası nitelik kazanmasıyla vergilendirme sistemlerinin ulusal temelde işlemesi arasındaki tezatta ortaya çıkmaktadır.(Castells,2006:385-389)

Stiglitz küresel ekonomi ve ulus devletlerarasındaki ilişkiyi küresel mali krizler etrafında uluslararası kuruluşların faaliyetleri çerçevesinde somutlaştırarak tartışır. Ona göre ABD’de başlayan Avrupa’ya ve dünyanın geri kalanına yayılan mali kriz küresel hale gelmiştir. Bu yayılımın hızı ve küresel ekonomiyi içine çeken karakteri uluslararası ticaretin ve mali sistemin 21. yüzyılın değişen koşullarına cevap verebilmesi için radikal bir yenilenme zorunludur. Kriz finans, rekabet ve kurumsal yönetişimi etkileyen ulusal düzenleme sistemleri ile sınırlı kalmayarak, mali ve ekonomik istikrar sağlamak üzere oluşturulmuş uluslararası kurum ve düzenlemeleri de içeren birçok sorunu ortaya çıkarmıştır. Merkezden başlayarak daha sonra çevreye yayılan bu kriz gelişmekte olan ülkelere ve ülkelerin insanlarını oluşmasında hiç katkıları olmadıkları hale derinden etkilemiştir. Bu ülkelerde üretim azalmış, işsizlik artmış yaşam standartlarını düşmüştür. Küresel kriz sistemle başarıyla bütünleşmiş ülkelerde bile sorunlara neden olmuştur. (Stiglitz,2017:39-44)

Stiglitz’ın tespitleri doğrultusunda çözüm üretmesi beklenen uluslararası kuruluşlar (BM, IMF, ILO, OECD vb.) ile birlikte Merkez Bankaları gibi ulusal kurumların ve küresel potansiyelin ortadan kaldırılması için kurulacak yeni işbirliklerinin, uluslararası anlaşma ve düzenlemelerin odağında ulus-devletin bulunduğu açıkça görülecektir. Tüm bu ilişkilerin tarafı ve muhatabı doğrudan ulus-devletin makroekonomik siyasetidir.

Giddens’in ifadesiyle dünya ekonomisindeki ana güç merkezleri kapitalist devletlerdir. Nasıl ulus-devletler küresel siyasal düzenin başlıca aktörleri iseler, şirketler de dünya ekonomisinin başat faileri olarak işbaşındadırlar. Ulus-devletler uluslararası sahnenin en önemli oyuncularını olarak varlıklarını sürdürmektedirler. En büyük çokuluslu şirketlerin ciroları çoğu devletin GSYİH’sından (Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla) daha fazla olsa da ulus-devletler çok daha güçlüdürler. Bu iddianın temellerini Giddens şöyle özetler: “Şirketlerin aksine ulus-devletlerin bölgeyi kontrol etmesi; tek tek veya kolektif bir şekilde yasal olarak askeri güce sahip olabilmesi ve bir kez daha tek tek ya da kolektif bir düzeyde bir hukuk düzenini sürdürmekle sorumlu olmalarıdır.” Buna ek olarak küresel sistem bugün yalnızca uluslar düzeyinde tanımlanamaz ve egemenlik kavramı köklü bir şekilde yeniden biçimlendirilmektedir.(Giddens,2001b:113-114)

Giddens ekonomik küreselleşmenin genel anlamda başarıya ulaştığını söyler. Bunun en belirgin göstergesi, 1980’lerden itibaren yirmi yıl boyunca bazı ülke ve bölgelerdeki

yüksek işsizlik oranlarına rağmen dünya çapında istihdamın mutlak değerindeki büyümedir. Küresel işgücü 1980 ile 1994 yılları arasında 630 milyon artarak nüfus artışını bile geride bırakmıştır. Küresel işgücündeki bu büyüme küresel ekonominin başarısı olarak görülmelidir çünkü bu durum küresel ekonominin büyük potansiyelinin yoksulluğun ve geri kalmışlığın bir alternatifi olduğunu ortaya koyması bakımından dikkat çekicidir.

Bu ekonomik potansiyele rağmen küresel ekonominin yarattığı bazı krizler söz konusudur. Örneğin 1980’lerde Latin Amerika’da yaşanan mali krizler, 1992 Avrupa döviz kuru sorunları ve 1994 Meksika’da yaşanan tahvil krizini takip eden Doğu Asya krizi birlikte değerlendirildiğinde; ani sermaye akışlarının (kısa vadeli banka kredileri, portföy akışlarını ve türevleri) döviz kurlarının aşırı değerlenmesine, riskli menkul ve gayrimenkul fiyatlarına ve dolayısıyla bir balon ekonomisine yola açmak suretiyle küresel ekonomide istikrar bozucu etkilere neden olabildiği görülebilir. Bu durumu kontrol edebilmek bazı politik tedbirleri gerekli kılar. Bu tedbirlerden biri, mali işlemlerin denetimini sağlayacak yönetmeliklerin hazırlanmasıyla birlikte dünya finans ekonomisinin sistemsel risklerini yönetebilecek bir dünya finans otoritesinin oluşturmasıdır. İkinci tedbir ise ulusal ekonomilerin borç verici nihai mercii olarak merkez bankaları aracılığıyla belirli ülke ve finans piyasalarına resmi uluslararası likidite sağlayacak bir düzenin kurulmasıdır. Her ne kadar IMF (Uluslararası Para Fonu) bu görevi üstelenmiş olsa da, bir döviz krizlere verilecek cevabın hızlı olması zorunluluğu bulunmaktadır. Aksi takdirde kriz kısa sürede ilişkili ekonomilerde büyük çaplı zararlara yol açmaktadır. Bir diğer öneri borçların çözümünü sağlayacak düzenli resmi kanalların sağlanmasıdır. Finansal zorluklar yaşayan ülkelerin mali sıkıntıdan kurtarılması üzerinde mutabakat sağlandığı noktalarda, özel yatırımcıların risk almasını sağlamak ve özel sektörü bu kriz çözüm süreçlerine dâhil etmek için yollar bulunmalıdır. (age 115-118)

Giddens’in yukarıda açıklandığı üzere gerek küresel ekonominin işleyişinde gerekse küresel krizlerin çözüm bulunmasında ortaya koyduğu öneriler, ulus-devletlerin değerli bir ekonomik konumda olduğunu ortaya koymaktadır. Zira hem kriz yönetiminde alınacak tedbirlerin düzenlenmesi ve uygulanması hem de uluslararası düzenleyici kurumların yapısı ulus-devletlerin işbirliği üzerine kuruludur.

Bu tartışmalara ilaveten Giddens ulus-devletin kapitalist ekonominin biçimlenmesine yardımcı olduğunu söyleyerek, içinde bulunulan küresel pazarlar çağında devletlerin liberalleşme ve özelleştirme aracılığıyla gerçekleştirdikleri etkin ve bilinçli katkılara dikkat çeker. Ayrıca küresel finans pazarlarının ana bileşenlerinden biri devlet tahvilleridir ve sermaye piyasalarının önemli bir kısmı devlet tahvillerinin alım ve satımını kapsar. Bu düşüncelere Pierson şöyle katkı yapar “ devletler hangi anlamda olursa olsun, her zaman kapitalizmin parçası olmuştur. Pazarları düzenleme ve yaratma süreçlerine hep katılmışlardır. Yanı sıra emek ve sermaye arasındaki ilişkiyi idare etmek görevi her zaman devlete düşmüştür.” Pierson küresel kapitalizmin devleti güçsüzleştirdiğine dair görüşlere katılmasa da küreselleşme olarak nitelendirilen değişikliklerin devletlerin yönetme güçlerini devraldığına dair inancını koruduğunu eklemekten de geri durmaz.(Giddens ve Pierson,2001a:164-165)

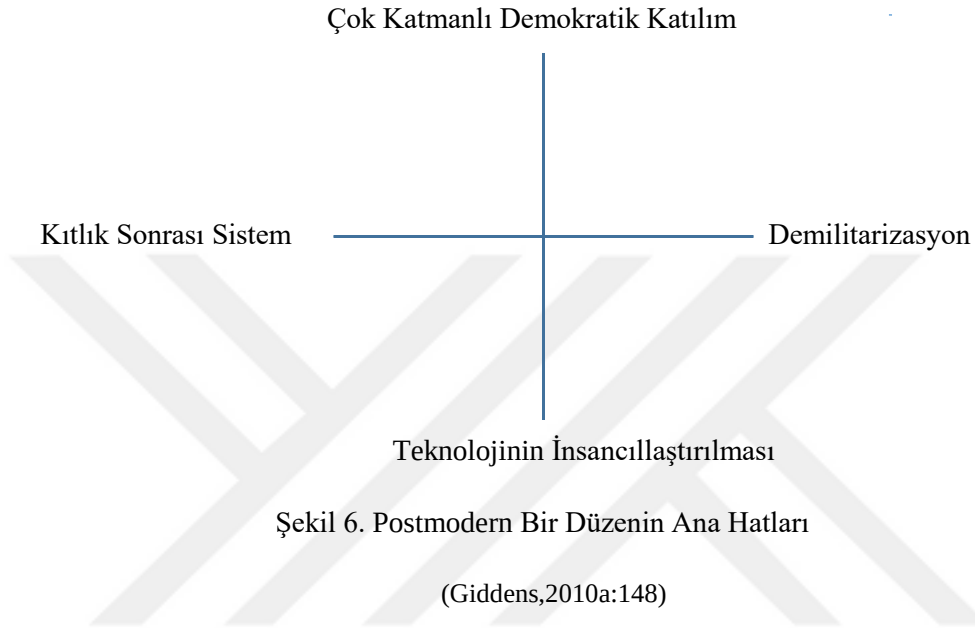
Giddens’in devletlerin küresel ekonomik alandaki liberalleşme politikalarının katkısına dair düşüncelerinin aksine Chang *Sanayileşmenin Gizli Tarihi* adlı kitabında (2015:49) 1950-1970 yılları arasındaki dönemde milliyetçi politikaların etkisiyle tehdit edilen kontrollü küreselleşme döneminde, kontrolsüz neo-liberal küreselleşmeye kıyasla, dünya ekonomisinin özellikle gelişmekte olan ülkelerde daha hızlı büyüdüğünü, daha istikrarlı ve daha eşitlikçi bir gelir dağılıma sahip olduğunu ileri sürer.

Pierson’ın Giddens’a yönelttiği diğer bir eleştirisi noktası, mevcut küresel düzen içerisindeki kurumsal sorunlar ve fay hatlarının nereden kaynaklandığına dair arayışlarına Giddens’in bu sorunların kaynaklarının modernliğin içinde bulunan dört katlı ayrımla ifade edilebileceği üzerine verdiği cevaba istinaden ortaya çıkmaktadır. Giddens’a göre bu küresel ekonomik sorunların biri yoksul ile zengin arasında derinleşen uçurum ve hayatın metalaşması gerçeğidir. Eleştirisinin bir devamı olarak Pierson Giddens’ın çalışmalarında ekonomik örgütlenmelerdeki kapitalist işlevsizliklerin açıklamalarına yeterince ağırlık ve önem vermediğini, ayrıca Giddens’ın yaklaşımının küreselleşmiş kapitalist ekonominin yarattığı küresel eşitsizlik ve öte yandan bolluğun meydana getirdiği sorunlara gereken önemin verilmesinin de önüne geçtiğini söylerken ‘kıtlık-sonrası’ ekonomi tabirinin dikkatleri bu sorunlardan uzaklaştırdığını da ileri sürer.

Bu eleştirilere cevaben Giddens, yüksek bir modernlik döneminde yaşanıldığını, postmodern bir düzenin gerçekleşebileceğini gösteren dikkate değer eğilimlerin var

olduğunu ancak postmodern bir sistemin kurumsal açıdan karmaşık olacağını, daha önce belirtilen dört boyutlu analizlerin ötesine uzanan bir hareketi temsil ettiğini ileri sürer. (Giddens, 2001a:158)

Bir gelecek projeksiyonu olarak Giddens'in postmodern düzenin ana hatları olarak çizdiği şema şu şekildedir:

Giddens'in bu arayışı kapitalizmin ötesinde ne olacağı sorusuna dayanmaktadır ve sosyalizm bu konuda karmaşık sistemler olarak modern ekonomik düzenlere çözüm üretecek yeterli bir kapasite göstermez, bu saptama neticesinde Giddens bu postmodern düzenin ana hatlarını ortaya koymaya çalışır.

Burada Pierson'un eleştirisinde yer alan kıtlık sonrası sisteme kısaca yer vermek uygun olacaktır. Giddens kıtlık sonrası toplumun düşünümsel modernleşme ile yakında ilişkili olduğunu, dünyanın bazı kesimlerinde bazı şeylerin bilgi de dâhil olmak üzere bol miktarda bulunduğunu, ancak kıtlık sonrası ekonomide zenginliğin üreteceği sorunların üstesinden gelmenin ancak daha fazla bollukla mümkün olabileceğini ve fakat bu ekonominin, artık kıtlık çekmeyen bir toplum değil yalnızca toplumun belirli kesimlerini ve bunların var olduğu belli alanları işaret ettiğini belirtmektedir.(Giddens ve Pierson,2001a:159)

5.2 ULUS-DEVLET VE SİYASAL DÖNÜŞÜM

Küreselleşme ve ulus-devletin siyasal dönüşümüne dair tartışmaları öncelikle egemenlik, iktidar/güç ve özerklik bağlamlarında ele almak durumu ortaya koymak açısından gerekli olacaktır. Küresel değişimin temel olarak gerçekleştiği boyutların birbiriyle etkileşimi göz önüne alındığında, kaçınılmaz olarak ekonomik kültürel ve sosyal hususların siyasal değişimlere temas ettiği yönler bulunmaktadır.

Giddens devletler için egemenliği içsel-dışsal olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutarak, egemenliğin bu iki duruma aynı anda düzenleme sağlayan ilkeye temel teşkil ettiğini vurgular. Bu tespit üzerinden egemenliğin belirlenmiş bölgenin yurttaşlığıyla ilgili olan, buna karşı yurttaş olmayanların dışta tutulduğu evrensel ve zorunlu bir kural sistemini varsaydığını söyler. Ayrıca bir devletin egemenliğinin söz konusu olması için, onun kabul gördüğü bir devletler sistemi içinde var olması gerekmektedir. Bu devletler sistemi içinde yer alan devletler arasında güç farkları bulunsun da birbirleri tanıma konusunda eşitler arası bir tanıma eğilimi mevcuttur. Giddens küresel anlamda tüm devletlerin birbirlerinin egemenliklerini tanımalarının pratikte İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra olduğunu belirterek, Avrupa devlet sistemi içindeki devletlerin birbirlerini tanımalarıyla diğer siyasi toplulukların varlığını tanımalarının farklı düzeyde gerçekleştiğini ifade eder. O egemenliği, onu oluşturan tüm unsurlar üzerinden şöyle tanımlamaktadır:

“Egemen devlet sınırlı bir bölge ya da bölgeler içerisinde yasa yapma ve bunların yürütülmesini etkin biçimde uygulama; şiddet araçlarının tasarrufu üzerinde tekel oluşturma; dâhili siyasi veya idari hükümet biçimiyle ilgili temel siyasetleri kontrol etme ve gelirinin temeli olan ulusal ekonominin meyvelerini harcama kapasitesi olan siyasi organizasyondur.”(Giddens,2008a:365-366)

Kısaca özetlemek gerekirse egemenlik, ulus devletin egemenliğe konu olan bir alanda yasama, yürütme ve yargı fonksiyonlarını kullanma, hukuki düzenlemeler ve ceza mekanizmalarıyla, iç ve dış güvenliği sağlamak üzere gerekli tedbirleri alma ve şiddet araçlarını kullanma tekelini elinde tutma hakkına sahip olmayı, idari organizasyonu yönetmeyi ve bunlarla ilgili politikaları belirlemekle birlikte ekonomik faaliyetler için düzenlemeler, anlaşmalar yapma ile birlikte vergi toplama ve bunları gerekli harcamalar için kullanma yetkisine sahip devletin gücüdür.

Burada Giddens'in egemenlik tanımının Weber'in egemenlik tanımlamasıyla benzerliği dikkat çekicidir. Weber egemenlik tanımını siyasal kuruluşun nitelikleri üzerinden yapmıştır. Ona göre egemenliğe sahip bir kuruluş varlığı ve düzenlemelerinin geçerliliği, sınırları belli bir coğrafi alanda yürütme araçlarıyla bir fiziksel zorlama uygulama ya da uygulama tehdidi altında sürekli biçimde güvenceye almışsa ona siyasal kuruluş denir. Devlet bu anlamda kuralların uygulanışında, yasal olarak fiziksel güç kullanma tekeline sahip kurumlaşmış siyasal bir girişimdir. (Weber,1995:93-94)

Weber modern devleti ise biçimsel özellikleri bakımından şu şekilde tanımlamıştır: Modern devlet yasamayla değişmeye tabidir, kendileri de yönetmeliklerle kontrol edilen idari bir kadronun örgütlü eylemlerinin yönetsel ve hukuksal bir düzeni mevcuttur. Bu düzen sistemi sadece vatandaşlar üzerinde değil, büyük oranda yargının faaliyet alanında meydana gelen eylemler üzerinde bağlayıcı otorite iddiasında bulunur ve bu sebeple bölgesel temelde zorlayıcı bir örgüttür. Güç kullanımı devlet tarafından izin verildiği ya da emredildiği derecede meşru sayılır. (Weber,2012:166)

Giddens teorisinde de Weber sosyolojisinde de modern devletin meşruiyeti ve gücü, onun hukuki egemenliğine dayanmaktadır. Hukuki egemenlik yasalar aracılığıyla mümkün olur. Devlet yetki alanında tüm faaliyetlerini belirli kanun ve düzenlemelerle yürütülür. Bu yasal düzenin yürütücüsü Weber'in rasyonel ve yasal yönetim aygıtı 'bürokrasi'dir. (Weber,2011:56-60)

Küreselleşme çağında yaşanan değişme tartışmalarının ana konusu, ulus-devletlerin faaliyetlerinin sınırlandığı, dünya organizasyonu içinde öneminin giderek azaldığı, egemenliğe dâhil bazı hakların uluslararası veya ulusüstü denilen kurumlar/örgütler tarafından devralındığı üzerinedir. Giddens bu hususlara dair birçok örgüt bulunduğunu söyleyerek bunları; hükümetler arası daireler, karteller, ekonomik birlikler ve ulus ötesi şirketler ile askeri ittifaklar olmak üzere üç grupta toplanabilecek organizasyonlar olarak ifade eder.

Bu organizasyonların etki ve düzenleme alanları uluslararası işbölümüne dayalı ekonomik faaliyetler ve dünya askeri düzenine dayanan askeri ittifaklardır. Giddens Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Ekonomik Topluluğunu (AET) (bugün

Avrupa Birliğine dönüşmüştür). (AB) ilk iki organizasyon türüne örnek olarak belirttikten sonra bunların üye ülkelerin egemenliğini nasıl etkilediğini ve aslında bu örgütlerin gerçek anlamda egemen varlıklar olup olmadığını sorar. Cevabı, dünya sisteminin tepkisel gözetiminde önemli olmakla birlikte BM'nin devletlerin egemenliği içinde esaslı müdahalelerde bulunmadığı üzerinedir. Ona göre Birleşmiş Milletler'in küresel anlamda en önemli etkisi devletlerin egemenliğini sınırlamanın aksine genişletme yönündedir. Avrupa Birliği ise yapısı içerisinde uzlaşan devletlerin yasalarını yapmaya ek olarak ilgili organları aracılığıyla üye ülkeler adına devletlerarasında anlaşmalar da formüle edebilmektedir ancak bunları yaptırım yetkisine tek başına sahip olmamasının nedeni, kararlarının ilgili devletlerin parlamentolarında onaylanması gereği bulunmasıdır. AET (AB) konusunda ise temel olarak ekonomik bakımdan bir egemenlik transferi söz konusudur.

Ancak burada vurgulanması gereken önemli bir ayrım bulunmaktadır. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun Avrupa Birliğine dönüşmesiyle; bu birliğin niteliği ve düzenleme alanının ekonomik boyutuna ek olarak toplumsal ve siyasal düzenlemeleri de kapsamı söz konusu olmuştur. Giddens AB'nin gelişmesiyle “.....tarihte ilk kez tek tek ulusların ortak kaynaklarını tek bir havuzda toplamak amacıyla egemenliklerinin öznel ve yasal yönlerinden gönüllü olarak vazgeçtiler” derken, bu yönüyle BM ve onun gibi uluslararası örgütlerle AB arasında esas bir fark olduğunu vurgular.(Giddens,2001b:146)

Giddens'in küreselleşmenin boyutları arasında saydığı uluslararası işbölümü ve dünya askeri düzeni diye ifade ettiği iki unsur, devletlerin egemenliğine etkileri bakımından oldukça önemlidir. Ona göre uluslararası işbölümüyle ilgili özellikler dikkate alındığında devletler ekonomik açıdan karşılıklı bağımlıdır. Ancak bu dünya ekonomisi içinde ABD orantısız güçlü konumuyla özel bir durumda olmasına karşın, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkeleri ile birçok endüstrileşmiş ülkenin kendi ulusal ekonomilerini düzenleme konusundaki yeteneklerinde bir azalma söz konusudur. Ekonomik büyümeyi arttırma isteği, dünya ekonomisine artan şekilde katılım gerektirdiğinden dış etkilere ve değişmelere maruz kalmaya neden olmaktadır. Fakat yine de dünya ekonomisindeki uluslararası organizasyonların düzenlemeleri ve faaliyetleri şu an

devletlerin egemenliğini tehdit eden bir durum değildir. Giddens devletlerin ulusal ekonomileri bakımından karşılaşacakları en önemli sorunun, egemenlik aşınmasının; bu organizasyonların faaliyetlerinin ‘her tür politik kontrolden kopuk’ olarak dünya ekonomisine katılmasıyla olacağını ifade eder.

Tüm bu hususlara ek olarak dünya askeri düzeni devletlerin egemenliklerini etkileme de ağırlıklı ve önemli şeydir. Savaşın endüstrileşmesi nitelik olarak küresel ittifakları endüstriyel güç ve teknolojiye sıkıca bağlamıştır. Dünya ekonomisi açısından teknolojik gelişmiş silahlar ve askeri uzmanlığın yayılmasına izin veren bir dünya ekonomisinin sonuçları oldukça karmaşıktır. Örneğin NATO üyesi ülkelerin ve topraklarında ABD üsleri bulunan devletlerin Doğu-Batı arasında ortaya çıkacak sorunlarda bağımsız bir askeri strateji geliştirmeleri oldukça zordur. Bazı Doğu Avrupa Ülkeleri ile Sovyetler Birliği arasında yaşanan çatışmalarda bu durum gözlenebilir. Giddens’in ileri sürdüğü üzere Doğu Avrupa devletlerinin bağımsızlıkları üstündeki sınırlamalar esas olarak askeridir ve ulus-devlet sistemi içinde yaşanan aşırı bir örnektir. Egemenliğin bölünmez olduğu fikrine karşı Giddens onun bölünmez olmadığını, devletlerin jeopolitik konumları, askeri güçleri ve daha alt seviyede uluslararası işbölümündeki durumlarıyla düzenli olarak şekillendiğini ileri sürer.(2008a:365-373)

Ulus-devletin dönüşümüne egemenlik tanımları çerçevesinde bakıldığında modern ulus devletin yükselişinin yasal anlamda sivil toplumun, özel mülkiyet alanının ve bireysel hakların ortaya çıkmasına dayandığı görülür.

Vatandaşlık kavramı, sivil toplumun gelişmesinin siyasi bir göstergesidir ve siyasi, ekonomik, sosyal hakların gelişmesiyle ortaya çıkmıştır. Küresel modern çağda ise kozmopolit vatandaşlıktan küresel vatandaşlığa uzanan yeni tanımlar gündeme gelmektedir. (Janoski vd.2010:645) Bununla birlikte sivil toplumun ve demokrasinin güçlenmesi ile devletin iç ve dış siyaset alanlarındaki uygulamalarının etkilenmesi söz konusudur.

Önceki bölümlerde üzerinde durulduğu gibi Giddens modernliğin ulus-devlet ve kitle demokrasisini de içeren şekilde belirli siyasal kurumları gösterdiğini, ulus devletin kapitalist bir toplum olarak sınıf yapısının hem egemenlik hem de demokrasiyle ilişkili olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca ona göre kitle

demokrasisinin yaygınlaşması modernliğin dinamiklerinden biridir. “Demokratik politikaların ortaya çıkışını şekillendiren asıl dönüştürücü etki kapitalizmin gelişmesi ve bunun gerektirdiği sınıf mücadeleleridir.”(2008a,s.261)

Ancak bu nokta da Giddens hem Marksist sınıf mücadelesi kavramından hem de buna karşı geliştirilmiş yaklaşımlardan uzaklaşarak öncelikle çoğulculuk kavramına yönelir. Bu çoğulculuk anlayışının açıklanmasında Lindblom’u takip edeceğini belirterek; Çoğulculuğun çoğun hükmetmesi demek olduğunu ve bu durumun hükümetlerin eşit yurttaşlarının tercihlerine sürekli bir duyarlılığını gerektirdiğini ifade eder. Bu duyarlılığı oluşturma mümkün olduğu yerler sadece hukuk mahkemeleri ve parlamentolar değil aynı zamanda elektronik medyanın da dâhil olduğu her türlü basın yayın tartışma mecralarını da kapsamaktadır.

Giddens T.H Marshall’ın üç tip yurttaşlık hakkını –sivil/medeni, politik ve sosyo-ekonomik haklar- hatırlatarak, kapitalist toplumda bu hakların gelişiminin kurumsal güç vasıtasının temel doğasını önemli ölçüde değiştirmiş olduğunu ileri sürer. (1999b:199-200) Medeni haklar; ifade özgürlüğü, örgüt oluşturma ve bunlara katılma hakkı, alternatif bilgi kanallarına sahip olma ile hükümet politikalarına etki etme için oya ya da diğer tercihlere dayanan örgütlerin varlığı olarak özetlenebilir. Medeni haklar insanların birbirleriyle özgürce ilişki kurmasını, konuşma özgürlüğünü, sapkın davranış suçlamalarına karşı adaletten yararlanan bireylerin hukuki olarak garanti altına alınmış haklarını ifade eder. Seçimler, oy hakkı, demokratik süreçlerde rekabet hakkı gibi haklar bireylerin ya siyasi gücün uygulanmasına seçmen olarak dâhil olduğu ya da politikaların uygulanmasına doğrudan katılımlarını mümkün kılan politik haklardır. Ekonomik yurttaşlık hakları ise her ikisinden ayrı tutularak, egemenlik alanı içindeki yurttaşların belli bir asgari hayat şartlarına sahip olmasını, ekonomik refah ve güvenlikten faydalanma hakkını içerir. Giddens bu hakların kurumsal odaklarının şöyle belirlendiği söyler; Medeni hakların idaresinin ana kurumsal odağı yasal sistemdir. Siyasal yurttaşlık hakları odak olarak parlamento ve yerel hükümet kurumlarına sahiptir, ekonomik haklar ise böyle bir konumdan mahrumdur. Marshall’ın bu sınıflandırmasına karşı Giddens bu hakları gözetim türüne bağlı üç çatışma alanı olarak ortaya koymayı faydalı görür. Bunlar;

1)Devletin polislik faaliyetleriyle ilgili gözetim biçimleriyle medeni haklar kendine özgü bir biçimde bağlantılıdır. Bu anlamda gözetim ‘sapkın’ davranışın kontrolü açısından adli ve cezai örgütlerin aygıtlarından oluşur.

2) Politik haklar ise devletin idari gücünün tepkisel izlemesi şeklindeki gözetim ile ilişkilidir. Bu hakların kurumsal mekânı parlamentodur.

3)Ekonomik haklara ait mücadelenin odaklandığı mekân ise söz konusu gözetimin işgücünü üzerindeki yönetimi sağladığı işyeridir. Bu tür gözetimin çekişme alanında endüstriyel arabuluculuğun mekânı içinde yer alan ve asıl örgütlü aracı olan sendikalar bulunmaktadır. (2008a,s.261-275)

Açıkça görüleceği üzere Giddens demokratik katılım, bireysel haklar ve sivil toplum bağlamında ulus-devletin egemenliğinin sınırlarını gözetim kavramı etrafında ele almaktadır. Toplumsal denetlemenin kontrolünü anlamında gözetim, hem bilginin denetimini ve hem de bazılarının diğerleri üzerinde denetimini sağlayan çift yönlü tepkisel bir özelliğe sahiptir. Hakların kullanılması konusunda devletin bireyi kontrol etmesi de bireyin devleti denetlemesi de gözetim ile mümkün olmaktadır. Küresel dönemde gelişen enformasyon ve iletişim teknolojileri göz önüne alındığında ulus-devletin kararları, idari ve siyasi faaliyetleri de geniş çapta yurttaşlarının gözetimi altındadır.

Sivil toplumun organizasyonu ile alakalı gözetim biçimleri görece özerklik sorunu ile yakın ilişkilidir. Giddens kendi görüşüne göre her özerkliğin görece olduğunu söyler ve bu kavram yapılaşma teorisi için temel öneme sahip gördüğü güç ilişkileriyle bağlantılıdır. “Özerklik ve bağımlılık toplumsal sistemler içinde yeniden üretilen güç ilişkilerinin karşılıklı tanımlayıcı ölçütüdürler.”(2000,s.238) Buradan hareketle ulus-devletin gücünün kaynakları ve devletin yaptırım alanları onun özerkliğini ortaya koyacaktır.

Giddens’a göre devlet sınıftan yalıtılmış tarafsız bir organ olmadığı gibi sadece kapitalist üretim tarzının ihtiyaçlarının işlevsel bir aracı değildir. Ayrıca devletin özerkliği ile ilgili diğer bir etken de şiddet araçlarının denetimi bağlamında dünya askeri sisteminin varlığıdır.(age 241)

Ulus-devlet sistemi içinde şiddet araçlarının denetimi ve savaşa ilişkin konvansiyonların tarihi 1856 Paris Bildirgesine kadar gitmektedir. Bu husustaki diğer önemli tarihler 1864-1929-1949 Cenevre Konvansiyonları, 1899 ve 1907 Hague Konvansiyonlarıdır. 1993 Kimyasal Silahlar Konvansiyonu ABD senatosunda ‘teslimiyetçi egemenlik’ tartışmalarını gündeme getirmiş olsa da bu bağlamda ortaya konulan ilkeler silah denetimi ve savaş konusunda uluslararası hukukun ve bunlara dair düzenlemelerin küresel altyapısını oluşturmada önemi katkıları olduğunu söylemek mümkündür.(Held ve McGrew,2008,s.198-200) Bu uluslararası konvansiyonlara ek olarak NATO ve BM gibi kuruluşların bu hususlardaki güncel ilke ve düzenlemelerinin üye ülkeler üzerinde bağlayıcı olduğunu da ilave etmek gerekir.

Giddens *Üçüncü Yol ve Eleştirileri* adlı kitabında (2001b) küresel kuruluşların önceki bölümlerde ele alınan küresel değişim süreçlerindeki sorunların aşılması hususunda güçlendirilmesi ve geliştirilmesi geren beş temel alan olduğunu vurgular. Bu alanlar; “dünya ekonomisinin yönetilmesi, küresel ekoloji yönetimi, şirket gücünün düzenlenmesi, savaşların kontrolü ve uluslararası demokrasinin teşvik edilmesidir.” (s:115)

Uluslararası demokrasi konusunda Fukuyama, Giddens ile aynı fikirde değildir. Çünkü ona göre demokrasi ağırlıklı olarak ortak değer ve kurumlar üzerinde mutabakat sağlamış bir topluluğun mevcudiyetine bağlıdır. Bugün yeryüzünde kültürler ve insanlar arasındaki farklılıklar dikkate alındığında uluslararası alanda demokrasinin söz konusu olması imkansızca yakın bir durumdur. (Fukuyama,2014:436)

Küresel kuruluşların üyeleri olarak ulus-devletlerin etkinliği değişmekle birlikte korunmaktadır ve küresel kuruluşlar ekonomiden siyasete, askeri alandan çevresel sorunlara, oradan toplumsal ve bireysel konulara kadar uzanan bir sorunlar yelpazesinin çözüm üretmesi beklenen unsurları haline gelmişlerdir.

5.3 KÜLTÜREL/SOSYAL DEĞİŞMELER VE ULUS-DEVLET

Küreselleşme, ekonomik ve siyasal düzeylerde olduğu kadar gerek uluslar düzeyinde gerekse uluslararası anlamda sosyal ve kültürel değişmelere de neden olmaktadır.

Küreselleşmenin kültürel etkileri üzerine yapılan tartışmalar, yerel- ulusal kültürlerden, kimliklere; küresel pazarlardan kitle tüketimine; küresel yasadışı faaliyetlerden çevre sorunlarına kadar yayılan geniş bir alanda ortaya çıkmaktadır. Giddens teorisindeki anlamıyla modernitenin yapısı gereği küreselleştirici olduğu; diğer bir deyişle modernitenin küresel anlamda yayılımı olduğu dikkate alınır, modernliğin üretildiği boyutların küresel çapta genişlemesinin ortaya çıkardığı yeni bağlantılar ve sonuçların yarattığı yeni durumlar söze konu olacaktır. Ulus-devlet sistemi içindeki ulusların iç ve dış ilişkilerinin yeni karakteri, kapitalist dünya ekonomisi ve uluslararası işbölümünün yarattığı sorunlar ile askeri dünya sisteminin etkileri, riskler ve güvenlik meseleleri insanların günlük hayatını doğrudan etkileyen durumların oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Beck'in refleksif modernleşmeyle doğrudan bağlantılı gördüğü ve bireysel düzeyden küresel düzeye yayılan risk kavramını (Beck,2011:21-60) Giddens modern kültürün risk ortamları olarak ana hatlarıyla şu şekilde ortaya koymuştur; “modernliğin düşünömselliğinden kaynaklanan tehdit ve tehlikeler, savaşın endüstrileşmesinden kaynaklanan insan şiddeti tehdidi, modernliğin düşünömselliğinin benliğe uygulanmasından kaynaklanan kişisel anlamsızlık tehdidi.”(2010a:95) Beck ve Giddens yorumunda risk; ekolojik sorunlardan nükleer savaşıara, kapitalist üretim ilişkilerden kaynaklanan problemlerden yatırım piyasalarına, günlük hayatın düzenlenmesine en nihayetinde bireysel anlam arayışlara kadar her alanda hem ulusal hem küresel düzeyde yoğunlaşmıştır. Risk ve güvenlik arasındaki iki kutuplu ilişkinin ortaya çıkardığı durum ulus-devleti hem iç uygulamalarında hem de küresel ölçekte içinde yer aldığı devletler sistemi dâhilinde yeni politikalar belirlemeye zorunlu kılmaktadır.

Giddens modern toplumsal hayatın, geleneksel pratikler karşısındaki yayılmacı ve güçlü karakterini zaman-mekânın yeniden organizasyonu, yerinden çıkarıcı mekanizmalar ile modernitenin refleksivitesi ve bunların evrenselleştirici nitelikleri üzerinden açıklar. Toplumsal etkinliğin küreselleşmesi tüm yerküre üzerinde yeni bağlantıların gelişmesi sürecidir. Küreselleşme zamansal-mekânsal uzaklaşmanın yüksekliğinin bir sonucu olarak anda orada bulunanlar ve bulunmayanlar arasındaki etkileşimler sayesinde uzak toplumsal olay ve ilişkilerin yerel bağlamda iç içe geçmesini ifade eder. Modernitenin yayılması olarak küreselleşme zamansal-alansal uzaklaşma ile yerel ilişki ve şartların devamlı değişimi arasında sürüp giden bağlantıları anlatır. Bu nedenle farklı zaman ve

mekânlara dağılmış bir ilişkinin bir kutbundaki olaylar çoğu zaman bir başka kutbunda farklı hatta karşıt oluşumlara yol açar. Giddens bu durumun diyalektik bir olgu olarak anlaşılması gerektiğini vurgulamakla birlikte bunu yerel ve küreselin diyalektiği diye ifade eder.(2010b:37) Modernitenin dinamik karakterini olduğu gibi bu diyalektiğin araçsal mekanizmalarını da esas olarak enformasyon teknolojileri, iletişim teknolojileri ve modern ulaşım olanakları oluşturmaktadır.

Yerel ve küresel diyalektiğin ortaya çıktığı alanlardan biri kültürel dönüşümlerle ilgilidir. Küresel çağın etkileşim imkânları ekonomik ve politik etkileşimlerin yanı sıra sosyal etkileşimi de giderek arttırmaktadır. Bu durum küresel kültür ve yerel kültürlerin taraf olduğu etkileşim süreçlerinde kabul etme ya da reddetme gibi refleksif ilişki biçimlerine yol açar.

E.B Taylor’ın ilk kez tarif ettiği şekliyle kültür “toplumun bir üyesi olarak insanın elde ettiği bilgi, inanç, sanat, değerler, hukuk, gelenek ve diğer yetenekleri ve alışkanlıklarını kapsayan karmaşık bir bütündür.” (Levi-Strauss, 2012:495-496) Giddens teorisindeki anlamıyla kültürü oluşturan, yukarıda sözü geçen her bir unsur ‘toplumların zamansal-mekânsal inşasında temel rol oynayan davranış biçimleri’ olarak zamanda süreklilik içinde tekrar tekrar üretilerek kurumlaşırlar ve sosyal sistemlerin bir diğer deyişle toplumların kültürel/sosyal yapılarını oluştururlar. Gelenekselden moderne, oradan küresel çağa geçişte tüm yapılar gibi kültürün öğeleri de iç ya da dış etkenlerle değişmeye uğramıştır.

Küreselleşmenin bu yönünü ele alırken Giddens’in yerel ve küresel diyalektiğinin bir tarafında yerel kültürler diğer yanında küresel kültür yer almaktadır. Buradaki soru, küresel kültürün ne olduğu, sürekli etkileşim ve değişim halinde bulunan kültürel olayların niteliği ve bunların ulus-devletin egemenlik ve güç ilişkileriyle bağlantılarıdır.

Peter Berger, küresel kültür hakkında kendisinin de katıldığı ‘Batı hatta Amerika kökenli olarak yükselen ve dünyanın geri kalan yerlerine hem seçkinler, hem de halk düzeyinde giren küresel bir kültürden’ bahseder. Bu küresel kültürün etkilerine maruz kalan hedef toplumların bu duruma kabul ve ret arasında değişen tutumlarla tepki verdiğini, bir arada yaşama ve sentez noktalarında ara hallerin oluştuğunu da ifade eder. Kültür yaygın olarak sosyal bilimlerde kabul gördüğü anlamda ‘sıradan insanların günlük hayatlarındaki inançları, değerleri ve yaşam tarzlarını’ anlatır. Berger’e göre gerçekten gelişen küresel

kültür vardır ve gerek kökeni gerekse içeriği bakımından Amerika ağırlıklıdır ancak ABD'nin kültürünü başkalarına zorla kabul ettirmesi mümkün değildir. (Berger ve Huntington,2003:9-10)

Batı kökenli bu küresel kültürün özellikleri ve araçları şöyle özetlenebilir;

1) Kültürel bir kargo olarak dil: Gelişen küresel kültürün ortak dilinin Amerikan biçimi İngilizcedir. Dünyanın her yerinde insanlar sadece turistik amaçlarla değil iş bulmak üzere iletişim sağlamak, yeryüzünde neler olup bittiğini öğrenmek, sosyal ilişkiler geliştirmek hatta alışveriş yapmak için bile onu kullanmaktadırlar.

Giddens teorisinde dil, toplumsal sistemlerin/toplumların kurucu unsuru olan insan etkileşiminin, toplumsal pratiğin en önemli aracıdır. Ayrıca insanlar hem kendilerini hem içinde yaşadıkları topluma dair bilgilerini bir ortak dil kullanarak formüle edebilirler.(Giddens,2005:17-31)

Berger ise onun 'bilgi, kural ve hatta duygu çağrışımları olan kültürel bir kargo taşıdığını' öne sürer. Bir dilin ortak dil haline gelmesi bu kargonun yeryüzü toplumlarına çeşitli boyutlarda yayılmasını sağlar. Küresel egemen bir dil küresel kültürün en önemli aracı olarak görülmelidir.

2) Yükselen küresel kültürün elit araçları: Berger elit araçların en önemlisinin Huntington'ın deyimiyle 'Davos Kültürü' denen iş ve siyaset dünyası liderlerinin uluslararası organizasyonlar aracılığıyla oluşturduğu kültür olduğunu öne sürer. Bu elit iş kültürünün sahipleri küresel bir ağ içinde ortak bir dil olarak İngilizceyi kullanmakta, benzer yaşam tarzlarını ve tercihlerini paylaşmaktadırlar.

Küresel kültürün elit iş kültürüyle kimi zaman kaynaşan kimi zaman çatışan bir diğer kesimi Batılı aydın küreselleşmesidir ki Berger bunu 'akademisyenler kulübü kültürü' olarak adlandırır. Ona göre bu kültür üniversite ağları, vakıflar, sivil toplum kuruluşları, bazı devlet kuruluşları ve uluslararası kuruluşlar aracılığıyla taşınırlar. Bu nedenle dünya bu kulübün icat ettiği insan hakları, feminizm, çevrecilik, çok kültürlülük gibi ideolojilerle ve bu ideolojiler çerçevesinde oluşan siyasetlerin bir pazar olarak etkisi altındadır.

3) Küresel kültürün popüler araçları: Küresel kültürün en bilinen dışa vurum aracı popüler kültürdür. Bu kültür hem kapitalist pazarlar hem de medya ve iletişim araçları vasıtasıyla

yayılmaktadır. Her tür tüketimi içermekle birlikte Berger popüler kültür yüzeysel olarak tüketilmekte; inançlar, değerler ve davranışlar üzerinde derin bir etki bırakmadığını söylese de James Watson'ın 'yerelleşme' dediği olgu her yerde görülmekte ve küresel kültür yerel değişikliklerle kabul edilmektedir.

4)Küresel kültürün taşıyıcısı olarak halk hareketleri: Bu hareketlerin bazıları 'akademisyenler kulübü kültürü' ile bağlantılı görülür. Bunun yanı sıra feminist, çevreci hareketler, halk hareketleri ve insan haklarına dair sivil hareketleri de içermekle birlikte yeni dinsel hareketleri kapsamaktadır. Yeni dinsel hareketler önerdikleri yaşam tarzları ve ekonomi ve siyaset konularında geliştirdikleri tutumlarla yeni bir popüler din kültürü de yaratmaktadırlar.

Berger'in ortaya koyduğu küresel kültürün bu araçları, birbirleriyle bağlantılı şekilde ve ulaştıkları yerel kültürlerle etkileşim içinde yaşamaktadırlar. Bu küreselleşme güçleri ve yerli kültürler arasındaki durumun dört olası sonucundan bahsedilebilir. Bunlar; küresel kültürün yerel kültürün yerine geçmesi; bu iki kültürün hiçbir birleşme göstermeden birlikte yaşaması; evrensel küresel kültür ile özgül yerel kültür arasında bir sentez oluşması; yerel bir tepkinin gücüyle küresel kültürün reddedilmesi olarak ortaya konulabilir.(Berger ve Huntington,2003:11-26)

Berger'in ortaya koyduğu bu düşünceleri Bauman'ın şu tespitleriyle desteklemek mümkün görünmektedir: “ Birinci dünyanın -küresel işadamlarının, küresel kültür yöneticileri ya da küresel akademisyenlerin giderek daha fazla kozmopolit hale gelen yersiz yurtsuz dünyasının- sakinleri için devlet sınırları yerle bir olmuştur; çünkü bu sınırlar dünya malları, sermayesi ve finansı için kaldırılmıştır.”(Bauman,2006:102)

Birinci dünyanın aktörleri aynı zamanda küresel kültürün araçlarıdır. Onlar malların üretim ve tüketim tarzlarının üzerinde etkili oldukları gibi düşüncenin ve bilginin üretiminde ve yayılımında da pay sahibidirler. Sınırlara tabi sıradan insanın günlük hayatında, iş ilişkileri ve tüketim ilişkilerinde, yaşam tarzları, değerleri, tercihleri ve kimliklerinde bu durumun yansımaları bulunmaktadır.

Giddens düşüncesinde üst modernite şartlarında bireysel kimlik ve küreselleşmedeki dönüşümler yerel ve kültürel diyalektiğin iki kutbunda bulunurlar. Bu çağın sağladığı zamansal-alansal uzaklaşmanın düzeyi, tarihte daha önce hiç olmadığı şekilde birey ve

toplumu ‘benlik’ üzerinden küresel bir ortamda karşılıklı bir ilişki çerçevesinde kapsamaktadır. Bugün bireysel kimlik ve modern kurumlar arasındaki ilişkiyi doğrudan şekillendiren farklı faktörler vardır. Giddens’a göre modernitenin refleksif özelliği benliğe kadar uzanır ve ‘gelenek-ötesi düzende benlik refleksif tasarım’ haline gelmiştir. Bu durumda soyut sitemle modernitenin kurumsal düzeyinden çıkarak, benliğin oluşum ve sürekliliğiyle ilişkili hale gelmektedir. O, bireysel kimliği “ kişinin kendi biyografisinden hareket ederek refleksif olarak kavradığı benlik” olarak tanımlar. Her kültürde bireyle ilişkili ortak temel unsurlar bulunsa da birey kavramıyla ne kastedildiği kültürden kültüre değişiklik gösterir ve bireysel kimlik bireyin eylemlerinin devamlılığı bir neticesi olsa da verili bir durum değil sürekli yaratılması ve sürdürülmesi gereken bir şeydir. (Giddens, 2010b:50-75)

Üst modern hayatta bireysel kimliklerin bireye dönük sorun alanları (varoluşsal sorunlar, kaygı, güven ve risk) olduğu gibi topluma ve devlete dönük alanlarda da ortaya çıkabilmektedir. Yerinden çıkarıcı mekanizmalar olarak soyut sistemler bireyin kimlik yaratım sürecinde doğrudan alakalıdır. Bu kimliklerin yeniden inşa süreci yeni toplumsal talepleri ve uzlaşma zeminlerini gündeme getirir. Bu sürecin ulus-devletle olan ilişkisi haklar bağlamında ortaya çıkar. Buradaki sorun yaşam politikası üzerinden kişilik ve bireysellelikle ilgili haklara odaklanır. Yaşam politikası tabiri içindeki politika terimi bilinen dar anlamıyla ‘devletin idari alanındaki karar verme süreçlerine’ karşılık gelir iken geniş anlamıyla karşıt çıkar ve değerlerin çatıştığı yerlerde yaşanan sorunları çözüme bağlamaya ait karar alma biçimlerini anlatır. Giddens bir ulus-devletin toplumun geniş bir kesimini bağlayan kararlar almak üzere yaşam politikasına ilişkin yasalar çıkartamayacağını ancak yaşam politikalarıyla ilgili problemler haklar ve yükümlülüklerle ilişkin sorunları hukuk içinde çözüme bağlama imkânıyla temel idari odak olmayı sürdüreceğini söyler. Giddens burada özgürleşmeci politikalar ile yaşam politikaları arasında bir ayrım ortaya koyar. O, özgürleşmeci politikaları bir ‘hayat fırsatları politikası’ olarak tanımlarken, yaşam politikalarını bir ‘hayat tarzı politikası’ diğer bir anlamda bir ‘seçim politikası’ olarak görür. Yaşam politikası, toplumsal etkinliğin varoluşsal ölçütlerinin bireysel ve kolektif düzeyde kökten değiştiği refleksif bir düzenin yani geç modern çağ sisteminin politikasıdır. Ayrıca bu politika hem refleksif benlik hem de bedenin küresel sistemlere bağlandığı küresel bir ortamda kendini gerçekleştirmeye imkân verir. Bu bağlamda yaşam politikası üç alanda kapsar;

“1)Seçim özgürlüğü ve üretken gücün sağladığı özgürleşmenin mümkün kıldığı siyasal kararlar 2)Küresel karşılıklı bağımlılık bağlamında daha fazla kendini gerçekleştirmeyi sağlayacak hayat tarzlarını ahlaken haklılaştırma yollarının yaratılması 3) Gelenek ötesi bir düzende ‘nasıl yaşamamız gerekir’ sorusuyla ilgili varoluşsal sorunlar temelinde bir ahlak geliştirilmesi”

Yaşam politikası sorunları geç modern dönemde toplumsal hayatın birçok alanına işlediğinden, sosyal hareketler bunların ön plana çıkmasında büyük rol oynar. Bu sosyal hareketlerin siyasal etkinlikteki karşılığı devletin tutumuna, örgütsel değişim eğilimlerine göre şekillenmektedir. (age.267-268,280-282)

Giddens modernliğin kurumsal olarak kendini gerçekleştirdiği dört boyuta karşı modern demokratik devletlerde bunların yarattığı etkiler sonucu ortaya çıkan sosyal hareketleri şu şekilde ortaya koyar; İzlemenin yoğunlaşması demokratik katılıma yönelik eğilimleri arttıracığından, izleme hâkim sınıfların ve elitlerin elinde toplansa da kontrol diyalektiğinin yarattığı bir sonuç olarak karşı hareketler-konuşma özgürlüğü de dâhil demokratik hareketler- ortaya çıkacaktır. Nükleer çağ ve yeni savaşlara karşı barış hareketleri, rekabetçi emek piyasaları bağlamında işçi hareketleri ve endüstriyalizmin olumsuz sonuçlarına karşı ekolojik hareketler ‘modern toplumların baskın örgütsel ve teknolojik temellerini sorgulama anlamında karşı-kültür hareketleri olma eğilimiyle, modernleşmenin karmaşık etkileşim dünyasında refleksif bir karakterde yerlerini alırlar. Tüm bunlara ek olarak simetrik bir karakterde kadın hareketleri, öğrenci hareketleri, etnik hareketler, tüketici hareketleri, dinsel direnişçilik ve ulusçu hareketler de bu süreçlere katılırlar.(2008b:406-411)

Kimlik tartışmaların bir diğer yönü küresel dönemde ulusal kimliklerin yeniden tanımlanması ve inşasıyla ilgilidir. Hatırlatmak gerekirse küresel ve yerel arasındaki diyalektik etkileşim kimliklerin inşasında derin etkiler yaratır. Bu etkiler aynı zamanda oldukça dinamik bir karakter gösterir. Bireyin önünde duran çok sayıda seçeneğin olduğu bir durum söz konusudur. Zira içinde yaşadığımız çağda ulusal, dinsel-mezhepsel, etnik kimlik arayışlarında büyük bir yoğunluk görülmektedir. Modernitenin en önemli kimliği olarak ulusal kimlikler yeniden yorumlanırken onun karşısında çok sayıda kimlik belirli ölçülerde siyasal yaşama etki etmeye başlamıştır. Huntington bu durumu kentleşme, ekonomik kalkınma, modernleşme ve küreselleşmenin kimlikler üzerindeki etkileri

sonucu, insanların onları daha dar, özel ve ortak kategorilerde tanımlama eğiliminin ortaya çıkması olarak tanımlar.(Huntington,2004:13)

Modernitenin olmazsa olmazı ulus-devlet ve onun kimliğidir. Şaylan küreselleşme sürecinde ulus-devletin ciddi anlamda işlev kaybettiğini, bu durumda ulusal kimliğin tekrar tanımlanması ve belki de aşılması gerekliliğinin kaçınılmaz olduğunu ileri sürerek; ‘meşrulaştırıcı kimlik’ olarak geleneksel ulus-devletin ulusal kimliğinin, etnik, dinsel ya da mezhepsel kökenli veya yeni oluşum ve projelere temel sağlayan ‘direnişçi kimliklerle’ giderek daha fazla karşı karşıya kaldığını söyler.(Şaylan,2009:369-371)

Şaylan’ın iddiaları dikkate alındığında devletin, bireylerin ve toplulukların kendilerini yeniden tanımlama istekleriyle baş etmek zorunda olduğu bir dönüşüm yaşanmaktadır. Bu dönüşümün yönü devletin iç ve dış ilişkileri kapsamında egemenliği ve dönüştürme kapasitesi olarak gücüyle sınırlıdır. Castells, enformasyon teknolojileri ile kapitalizm ilişkisinin yeniden yapılanmasıyla ortaya çıkan ağ toplumunda toplumsal taleplerin çeşitlilik göstermesi ve parçalanmasının sonra yeniden inşa edilen kimlikler şeklinde bir araya gelmesini savunur. Bu kimlikler çoğulluğu sivil toplumun taleplerini isyanlarını ulus-devletin önüne getirmektedir. Castells’e göre ulus-devletin bu taleplere eş zamanlı olarak cevap vermekte yetersiz kalması Habermas’ın ‘meşruiyet krizine’ ya da Sennett’in demokratik yurttaşlığın temel kişiliğinin ‘kamusal insanın düşüşüne’ sebep olur. (Castells,2006:423-430) O bugün bu krizler karşısında devletlerin durumu şu ifadelerle özetler:

“..... kimlikler, uluslar ve devletler arasındaki ölüm dansı bir yanda küresel iktidar akışlarının açık denizlerinde oradan oraya sürüklenirken, tarihleri boşaltılmış ulus devletlerse cemaatlerinin siperlerine çekilmiş ya da mücadele halindeki ulus-devleti bir daha bırakmamak üzere yakalamak için harekete geçmiş fundamentalist kimlikler yaratmıştır; aradaysa uluslar üstü ağlarda dolanarak ya da yerel toplumlarla kaynaşarak meşruiyetini ve yararlılığını yeniden kazanmaya çalışan yerel devlet vardır.”

Castells’in iddiası kimlikler ve ulus-devlet arasındaki ilişkilerin küresel sürecin etkileri altında giderek zayıfladığı bunun da iki önemli sonuca yol açtığı şeklindedir. Bunlardan ilki, ulus-devlet içinde oluşan bu kimliğe bağlı cemaatin köktencilğe yönelmesi veya kendi içine kapanarak radikalleşmesi diğeri ise küresel

ağlardan destek alarak yerellik ekseninde meşruiyet sağlama eğilimine girmesidir. Burada sorun yerel eksende oluşan unsurların ortaya çıkan bu akış içinde küresel ağ üzerinden oluşturmaya yöneldiği meşruiyet arayışının ulus-devlet bünyesi içinde bir karşılık bulmada sorun yaşaması olacaktır.

Giddens'in açık ifadesiyle “ ne modernliğin radikalleşmesi ne de toplumsal yaşamın küreselleşmesi hiçbir biçimde tamamlanmış süreçler değildirler.” (2010a:158) Bu dinamik ve refleksif karakterdeki, karmaşık ve çok boyutlu etkileşimin etkisi altındaki dünyaya ulus-devletin vereceği cevap onun yeniden inşasında belirleyici olacaktır. Ulus-devletin karakteriyle birlikte ulus-kimliği de bu sürecin etkisinden muaf değildir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Anthony Giddens'in teorisinde insan toplulukları ve gruplar toplumsal sistemler olarak görülürler. 'Toplumsal pratikler olarak düzenlenmiş etkileşimlerden oluşan' toplumsal sistemlerin bir bütünlük oluşturabilmesi dolayısıyla bir toplum sayılabilmesi için; onun bir toprak parçası üzerindeki varlığına yani mekânla ilişkisine, bu mekân üzerinde gücü kullanma anlamında meşrulaşmış haklarına, paylaşılan bir aidiyet bilincine ve kültürel unsurlarına(ortak bir değerler sistemi) bağlı kurumsal bir öbek oluşturup oluşturmadığına ve bu özelliklerin iç içe geçmişliğine bakılmalıdır. Bu yaklaşım toplumu tanımlamaya ayrıca bu toplumsal ilişkilerin ve etkileşimin niteliklerine bakarak onları sınıflandırmaya imkân verir. Bir toplumun geleneksel mi modern mi yoksa post-modern mi olduğunun cevabı burada bulunabilir. Her bir insani etkileşim; anlamın iletilmesi, güç etkinliği ve normatif yaptırım biçimlerini kapsar ve bunlar aynı zamanda etkileşimin kurucu öğeleridirler. Diğer bir anlatımla insanlar bu etkileşim sırasında anlamlandırma-egemenlik-meşrulaştırmadan faydalanarak bunları yeniden üretirler. Egemenlik yapılarını meydana getiren otorite kurucu ve tahsis edici kaynaklar olmak üzere iki türdür. Meşrulaştırma, meşru bir düzenin şartı olarak normatif yaptırım biçimlerine dayanır. Anlamlandırma ise sembolik düzen ve söylem biçimlerini anlatmaktadır. Diğer bir anlatımla bir toplumun niteliğini belirleyen ve onu diğer toplum türlerinden ayıran en önemli ölçüt; politik, ekonomik ve hukuki/baskı kurucu aygıtların özgünlüğü ve bu aygıtların anlamlandırma, egemenlik ve meşrulaştırma bağlamında toplumsal yeniden üretimin yapısal özelliklerine göre nasıl organize olduklarının ortaya konması ile mümkün olur.

Sosyal sistemlerin inşasına kurumsal düzeydeki bu bakış Giddens'in analitik çerçevesini oluşturur. Bu çerçeveden bakıldığında sembolik söylem düzenleri yüz yüze ilişkileri ve hazırbulunuşluğu gerektiren geleneksel toplumlar/devletler düzeyinden küresel bilişim sistemlerinin etkin olduğu bir düzeye ulaşmıştır. Politik kurumlar idari gücün niteliği bakımından ayrı ayrı şehir devletleri, feodal devletler, mutlakiyetçi yönetimlerden ulus-devletlerin oluşturduğu ulus-devlet sistemine dönüşmüş; tarıma ve ticarete dayanan geleneksel dünyanın ekonomik kurumları yerini dünya kapitalist ekonomisine eklemlenmiş ve kendilerini ona göre organize etmiş kapitalist/endüstriyalist ekonomilere bırakmıştır. Yaptırım usulleri geleneğin

belirleyiciliğinden çıkarak modern hukuk üzerinde kurumsallaşmış ve geleneksel çağın dağınık, erişim alanı kısıtlı askeri güçleri dünya askeri sistemini oluşturacak şekilde dönüşmüş bulunmaktadır. Bu kurumsal dönüşümlerin tümünün kaynağı zaman ve mekânın organizasyonu ile bunun sonucu olarak gücün oluşumu ve bu üç faktörün birbiriyle bütünleşmesi temelinde anlaşılabilir. Bu bütünleşme ulaşım ve iletişim sistemlerine bağlı bir karakterde varlığını sürdürmektedir.

Giddens'ın tarihsel zamanda ortaya koyduğu sınıflandırma, devletsiz kabile toplumlarından, sınıflara bölünmüş toplumların geleneksel devletlerine, buradan sınıflı toplumların ulus-devlet formuna geçiş aşamalarını ve bu sistemlerin inşasına dair kurumsal düzeyde bir bakışı ortaya koymaktadır. Her bir toplum/devlet formu toplumsal bütünleşmenin gerekli şartları bağlamında zaman-mekân uzaklaşmasının seviyesi de göz önüne alınarak değerlendirilir. Giddens sınıflandırmasından yola çıkarak yapılacak bir geleneksel devlet-modern devlet karşılaştırmasında şu karakteristik farklar ortaya çıkacaktır;

- Geleneksel Çin, Roma imparatorluğu ve feodal dönemin modern öncesi devletleri de dâhil olmak üzere tüm geleneksel devlet formları parçalı karakterdedir. Siyasi güç modern ulus-devlette olduğu gibi merkezileştirilmemiştir. Bunun nedeni iletişim sistemlerinin ve ekonomik-sosyal bütünleşmenin olmaması nedeniyle merkezi siyasi aygıtların gücünün günlük hayatın her alanına ulaşamamasıdır. Ulus devletin ayırt edici özelliği, gücün merkezileşmiş siyasi bir aygıt olarak yoğunlaşmasıdır.
- Neredeyse hiçbir geleneksel devlet tümenden bir kültürel ve dilsel kimliğe sahip olmamıştır. Modern devletler geleneksel devletlerin olmadığı şekilde kavramsal toplumlardır. Ortak bir dil ve sembolik tarihsel mahiyeti bu kavramsal karakterin doğrudan araçlarıdır. Dolayısıyla geleneksel dönemde ulusal kimliklere ve ulusçuluk kavramlarına yer yoktur.
- Geleneksel devletler şiddet araçlarının kontrolü üzerinde bir tekele sahip olmamış olmasına karşın, ulus-devlet şiddet araçlarını tekeline bulundurmakla birlikte iç ve dış güvenlik meselelerinde askeri ve polisiye ayrımını ortaya koymuştur.

- Geleneksel devletler geçirgen sınır bölgelerine sahip iken ulus-devletlerin belirli sınırları vardır. Geleneksel devletin sınır bölgeleri harita üzerinde görülebilecek belirgin hatlara sahip değilken, ulus-devletin sınırları iç-dış tespitine imkân veren kesin bir egemenlik alanı üzerinde siyasi aygıtın kullanımını ortaya koymaktadır.
- Geleneksel devletler varlık gösterdikleri modern öncesi dönemde, kimi kabile grupları, feodal oluşumlar ve imparatorluk yapılarının oluşturduğu ilişkiler çerçevesinde yer almışlardır. Oysa ulus-devletler egemenlik sınırları üzerinde mutabakata bağlı bir tanımının ilke olduğu bir ulus-devlet sistemi içinde bulunmaktadır. Bu sistemin oluşumu Avrupa'dan başlayarak tüm dünyayı kapsayacak şekilde genişlemiştir.

“Ulus-devlet sosyologların ‘toplumu’dur”(2008a:228) sözü, Giddens’in modern sosyolojinin ilgisinin modern toplumlar olması gerektiğini fikrini açıkça anlatır. Ancak bu ifadenin eksik kalmaması için göz önüne alınması gereken bir diğer husus, toplumların hem kendilerinin toplumsal sistem olmaları hem de ikili ilişkilerden büyük ölçekteki organizasyonlara kadar geniş anlamda yapılaşmış bütünlüklerin, kolektivitelerin de olduğu toplumsal sistemleri içerdikleri hakkındaki vurgusudur. Dolayısıyla geniş anlamda düşünülürse sosyoloğun toplumu, modern toplum ve onun içinde barındığı ya da dışında ilişkide bulunduğu bütün toplumsal sistemler, toplumsal bütünlüklerdir.

Bu ifade onun toplumu açıklamak için ortaya koyduğu ölçütler ve kavramsal ele alışına uygun bir tutumu sergiler. Ulus-devlet modern toplumun siyasal formudur ve onun kastı aynı zamanda Avrupalı ulus-devlet ve modern kapitalist toplumdur. Çalışmaları birçoğunda bu iki terimi, devlet ve toplum terimlerini birbirine yerine rahatlıkla kullandığı görülebilir. Modern toplum dediğinde aynı zamanda ulus-devlete işaret eder. Kimi zaman modern vurgusu kapitalizme, sınıflı topluma referans verir.

Giddens’a göre 17.yüzyılda Avrupa’da doğan modernite bir toplumsal yaşam ve örgütlenme tarzı olarak tüm dünyaya yayılmış olduğundan batılıdır. Modernliğin gelişiminde özel bir yeri olan iki farklı örgütsel gruplaşma, onun ifadesiyle ‘ulus-

devlet ve sistematik kapitalist üretim'dir.(2010a:157) Siyasal bir oluşum ve idari bir güç olarak ulus-devlet ile rekabetçi emek-ürün piyasaları niteliği bağlamında sermaye birikimi olarak kapitalist ekonomi; önceki dönemlerde görülmemiş bir birleşim yaratmışlardır. Modernitenin bu iki kurumsal boyutunun ayırıcı etkisinin, birlikte ürettikleri dinamik güç olduğu söylenmelidir. Geleneksel toplum biçimlerinden hiç birinde böylesi bir ortaklığın ürettiği yayılmacı ve dönüştürücü bir güç görülmemiştir. Giddens'ın 'iki muhteşem dönüştürücü faili'nin desteklediği yaşam biçimleri açısından modernite Batı'ya özgüdür. Kapitalizmle birlikte onun modernliğin kurumsal boyutları olarak ortaya koyduğu diğer boyutlar; endüstriyalizm, savaşın endüstrileşmesi bakımından şiddet araçlarının kontrolü, enformasyon ve toplumsal denetleme imkânları olarak gözetimdir. İdari bir güç ve önemli bir aktör olarak ulus-devlet varlığını korumakta, kapitalizm uluslararası düzeyde ekonomik ilişkileri yönlendirmekte, endüstriyalizm ve kapitalizmin desteğiyle her geçen gün gelişen teknolojiler üzerinden ekonomiler birbirine bağlanmakta ve savaşın endüstrileşmesiyle birlikte şiddet araçlarının kontrolü hala ulus-devletlerin tekelinde bulunmaktadır.

Giddens için küreselleşme modernliğin küreselleşmesi, onun yeryüzündeki düşünümsel yayılımından ve oluşturduğu yeni bağlantılardan başka bir şey değildir. Modernliğin kurumları varlığını sürdürdüğünden yeni bir dönemden, post-modern süreçten bahsetmek yerine modernliğin radikalleşmesi söz konusudur. Avrupa'da doğan modernite 21.yüzyılda neredeyse yeryüzünün her yerinde gücünü çeşitli boyutlarda hissettirmekte, günlük hayatın her yönüne etki etmeyi başarmaktadır.

Modern dönemin iktidar merkezleri olarak ulus-devletler politik ve ekonomik güçleri ölçüsünde farklı ağırlıkta olsalar da küresel bir ulus-devlet sistemi içinde yerlerini almışlardır. Askeri iktidarlarını askeri bir dünya sistemi içinde kullansalar da şiddet araçlarını kullanma tekelini kaybetmemişlerdir. Küresel kapitalizm bugün dünyanın çeşitli ekonomileriyle bir kapitalist dünya sistemi yaratmış, ekonomik bölgeler arasında uluslararası işbölümüne dayalı ilişkiler ortaya çıkartarak her ekonomiyi çeşitli ölçeklerde kapitalist sisteme eklemlemeyi başarmıştır. Tüm bunların bir sonucu olarak modernitenin ürünü Batı kültürü, egemen kültür olmak üzere yerel olanı kuşatmaya, dönüştürmeye devam etmektedir. Kültürel etkileşimin bu yönü yeni kimlikler ve yeni sivil arayışlarla devlet-toplum-birey ilişkilerini

yeniden şekillenmeye zorlamaktadır. Ekonomik, siyasal ve kültürel alanın her bir unsuru küreselliğin etkisi altındadır.

Anthony Giddens'ın çalışmalarında değerlendirdiği, ulus-devletin siyasal, ekonomik ve kültürel değişmeler açısından küresel durum içinde bulunduğu yer şu şekilde ortaya konabilir;

- Ulus-devletler, küresel siyasal düzenin başlıca aktörleri olmaya devam ederek; her biri bir diğeriyle kurduğu ilişkilerin ötesine geçerek, devletlerin hem birbirleriyle hem de uluslararası düzeydeki diğer ulus-üstü örgütlerle bağlantılı oldukları bir ulus-devlet sistemi içinde farklı güç ve özerklik seviyelerinde varlıklarını sürdürmektedirler.
- Ulus-devlet sistemi içinde yer alan ulus-devletler güç farklılıklarına rağmen ekonomik işbirliğine veya ekonomi-politik temellere ve askeri ittifaklara dayanan ulusüstü örgütlerin(AB,BM,NATO gibi) birer üyesi olarak egemenliklerinden gönüllü bir vazgeçiş halinde bulunsalar da öte yandan egemenliklerini bu örgütler üzerinden genişletmektedirler. Üstelik egemenlik bölünmez görülmemelidir; devletlerin jeopolitik konumları, askeri güçleri ve kapitalist dünya ekonomisi dâhilinde uluslararası işbölümündeki etkinlikleriyle ilişkili olarak sürekli şekillenmeye açıktır. Bu durum aynı zamanda bağımlılık-özerklik ekseninde egemenliği işaret eder.
- Gözetimin karakteriyle ilişkili olarak demokratik katılım, bireysel haklar ve toplumsal hareketler ulus-devletin iç egemenliğinin sınırlarını belirler. Bu diyalektik ilişki çift yönlü tepkisel bir özelliğe sahip olduğundan düşünümsel bir süreç yaratır. Bir başka açıdan devlet-toplum-birey ilişkileri bağlamında gözetimin seviyesi Giddens'a göre 'her özerkliğin göreceli olduğu' sonucunu ortaya koyar. Ulus-devletin gücünün kaynakları ve yaptırım alanları onun özerkliğinin niteliğini de göstermektedir.
- Ulus-devletlerin sınırlarını aşarak zaman-mekânda geniş bir alana yayılan toplumsal ilişkilerin diyalektik ilişkisi yerel ve küreselin diyalektikliğidir. Geleneğin yıkılışıyla kimlikler refleksif bir karakterde sürekli yaratılan ve sürdürülen bir şey haline gelmiş; yeniden üretilen kimlikler üzerinden birey-devlet arasındaki gerilim, haklar bağlamında görünür olurken, Giddens

çözümü demokrasi ve çoğulculuğun gelişmesi ile bulunmaktadır. Çoğulculuk ulus-devletlerin idari mekanizmasının merkezi olarak hükümetlerin eşit yurttaşlarının tercihlerine duyarlılığı gerektirmektedir. Bu durum ulus-devlet sisteminin demokrasiye yöneliminin toplumsal temelini oluşturan bir faktöre işaret etmektedir.

- Kapitalizm modernleşmenin tek nedeni olmadığı gibi küreselleşen de yalnızca kapitalizm değildir. Ulus-devletler sınırları içinde siyasi ve askeri gücün tekeline sahip olmakla birlikte dünya sistemi, dünya ölçeğine taşınmış kapitalist süreçlerden etkilenmektedir. Devletler ekonomik faaliyetlerini sürdürmek üzere iç ve dış politikalar geliştirseler de asıl olarak kurumsal örgütlenme bakımından ekonominin siyasetten yalıtımının söz konusu olması küresel çağda da sürmektedir. Çünkü kapitalist devletlerin üretim şekli kapitalist girişimcilik ve onun sınıf ilişkilerinin yarattığı zemine dayanmaktadır.
- Küresel iş bölümü dünyanın az gelişmiş bölgeleriyle gelişmiş olanlar arasında farklılıklar içerecek şekilde genişlediğinden yoksulluk, işsizlik, eşitsiz büyüme ve ekonomik durgunluk gibi sonuçlara neden olsa da Giddens'a göre genel anlamda başarıya ulaşan küresel ekonominin yarattığı krizlerin ve olumsuz sonuçların etkilerinin azaltılmasında ulus-devlet önemli bir ekonomik konumda bulunmaktadır. Gerekli tedbirlerin alınması, düzenlemelerin yapılması ve uygulanması ulus-devletin kontrol alanındadır. Ayrıca küresel ekonominin küresel pazarlarında ulus-devletlerin liberalleşme ve özelleştirme politikalarıyla yaptıkları katkının oldukça değerli olduğu görülmelidir.
- Modern dönemde endüstriyel kapitalizmin etkisine ek olarak endüstriyel güç ve askeri gücün bütünleşmesinin yarattığı durum devletin idari gücünü yayılmasını sağlarken ulus-devlete evrensel bir nitelik kazandırmıştır. Ancak 21.yüzyılda savaşın değişen doğası ve yeni mücadele metotları onları yerel olmaktan küresel boyuta taşınmaktadır. Dolayısıyla sadece bir egemenlik ihlali olarak değerlendirilerek çözülemeyecek bir problem olarak devletin gücü ve egemenliğini yeniden üretmesini zorunlu kılar.

- Ekonomik örgütlenmeler olarak dünya ekonomisinde yer alan uluslararası/ulusüstü organizasyonların faaliyetleri henüz devletlerin egemenliğini tehdit eden bir seviyede değildir. Giddens'in ileri sürdüğü üzere burada ortaya çıkabilecek tehlike olarak 'egemenlik aşınması' ancak bu organizasyonların faaliyetlerinin 'politik kontrolden kopuk olarak dünya ekonomisine katılmasıyla' ortaya çıkabilir.
- İster yerel ister küresel ölçekte olsun, risklerin yönetimi geliştirilecek sosyal, siyasal ve ekonomi politikalarıyla, gerek hukuki gerekse askeri boyutlar ile birlikte ulus-devletin faaliyet alanında bulunmaktadır.
- Ulus-devletlerin sosyal hareketler ve karşı-kültür hareketleri karşısındaki tutumu, kitle demokrasinin genişlemesi ve siyasal- ekonomik-medeni haklar bağlamında yurttaşlık haklarının özgürleşmecî politikalarla desteklenerek oluşturacağı yaşam politikalarıyla belirlenebilir. Böylelikle çatışmacı karakterdeki toplumsal ilişkilerin yönetiminde yerel ve küresel ölçekte ulus-devletin gücünü aşan başka bir aktör henüz mevcut değildir.

Giddens'in önerisi küresel değişim süreçlerinin sorunları olarak görülen durumların aşılması için; dünya ekonomisinin yönetimi, küresel ekoloji yönetimi, ulusaşırı küresel şirketlerin gücünün düzenlenmesi, küresel savaşların kontrolü ve ulusaşırı demokrasinin teşvik edilmesi konularında küresel kuruluşların güçlendirilmesi gerektiği yönündedir. Bu öneri aynı zamanda bu kuruluşları oluşturmak bakımından ulus-devletin gücünün korunacağı anlamına gelir.

Ohmae, Held ve diğerlerinin ileri sürdüğü gibi ulusal hükümetler sınıraşan sorunlar, dengesiz finansal piyasalar ve ekolojik tehditler karşısında denetim güçlerini kaybettikleri iddiasına karşı Giddens'in tavrı değişim süreçlerinin yönetilmesi anlamında ulus-devletin yeni rolünü belirlemek üzerinedir. Küresel şirketler ekonomik olarak ne kadar güçlü olurlarsa olsunlar birer aktör olarak ulus-devletin konumuna yaklaşamazlar.

Öte yandan Giddens'in dikkate almadığı hususun şu olduğu söylenebilir; ulus-devlet sisteminde sürdürülen ilişkiler aynı zamanda bir güç mücadelesi olduğundan bu küresel şirketler ulus-devletlerin mücadele aracı olma konumundadırlar. Ayrıca

ulus-devlet sistemi içinde birbirinden farklı özerklik ve güç seviyelerinde varlık gösteren ulus-devletler eşitsiz güç ilişkilerini kontrol ettikleri küresel şirketler üzerinden de yeniden üretirler. Bu açıdan bakıldığında ulus-devlet ve küresel şirketler arasındaki ilişkiler ile küresel kuruluşlar ve ulus devletlerin bunlar içindeki eşitsiz konumları birlikte değerlendirildiğinde, küresel sorunların çözümünden çok güçlü devletlerin küresel iktidarlarını koruma, genişletme eğilimini sürdürme söz konusu olacaktır. Farklı askeri, ekonomik ve siyasal güç seviyelerindeki devletlerin oluşturdukları küresel örgütlenmelerin üretmesi beklenen çözümlerin hangi esaslara dayanarak oluşacağı ve bu kuruluşların nasıl güçlendirileceği hususu ise belirsizdir.

21.yüzyıl dünyasında yaşanan sorunlar düşünüldüğünde Giddens'ın küresel kuruluşların güçlendirilmesine dair önerisinin ne ölçüde yararlı olacağı birçok yönden tartışmaya açıktır. Özellikle devletler arası ekonomik ve siyasal mücadeleler ulusüstü organizasyonların çözüm üretme kabiliyetlerini önemli ölçüde sınırlamaktadır.

Netice olarak yaşadığımız çağda değişim hızı ve yoğunluğu ile ulus devletin bu değişime cevap verme konusundaki kurumsal kabiliyeti arasındaki uyum farkı küresel problemlerin çözümünde gecikmeler meydana getirebilir ki bunun da günümüzde yaşanan krizlerin arka planında etkisi olduğu söylenebilir.

Anthony Giddens düşüncesinde ağırlıklı olarak Marksist ve Weberyan yaklaşımların etkisi görmek, onun bütün bu etkilerden kaçınma hassasiyetine rağmen mümkündür. Fakat ortaya koyduğu teorik yaklaşım analiz edildiğinde Marks'ın ve Weber'in görmediği bir çağın özellikle küresel sürecin ulus devlet ve modernite bağlamında anlaşılması konusunda özgün bir yaklaşıma sahip olduğu görülmektedir. Burada Giddens'ın bu yeni çağı, bu çağın yeni toplumsal sistemlerini analiz edecek hem kavramsal bir modele hem de teorik çerçeveye sahip olduğu görülmektedir. Bu sebeple Giddens'ın her kavramı kendi sistematığı içerisinde bir araç olduğu kadar aynı zamanda teorik düşüncesini inşa eden bir işleve de sahiptir ki ulus devlet modernite ve küreselleşme ilişkileri analizinde bu alandaki yaygın görüşlerden ve tartışmalardan farklı bir yerde durmaktadır.

KAYNAKÇA

- ALTHUSSER,Louis (2010) İdeoloji Ve Devletin İdeolojik Aygıtları
(Çev.A.Tümertekin) İstanbul:İthaki Yayınları Ankara: İmge Kitapevi Yayınları
- BAUMAN, Zygmunt (2006) Küreselleşme (Çev. A.Yılmaz) İstanbul:Ayrıntı Yayınları
- BAUMAN, Zygmunt Ve BORDONİ Carlo (2018) Kriz Hali Ve Devlet (Çev.Y.Alogan)
İstanbul:İthaki Yayınları
- BECK, Ulrich (2011) Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru (Çev.B.Doğan ve
K.Özdoğan) İstanbul:İthaki Yayınları
- BERBEROĞLU,Berch (2014)Küresel Çağda Siyasal Sosyoloji (Çev.E.Sönmez)
İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 468
- BERGER,Peter L.(2003) Küreselleşmenin Kültürel Dinamikleri. P.L Berger ve S.P
Huntington içinde, Bir Küre Bin Bir Küreselleşme (s.9))İstanbul:Kitap Yayınevi
- BERKTAY,Halil(1983) Kableden Feodalizme,İstanbul:Kaynak Yayınları
- BEST Steven , KELLNER Douglas (1998) Postmodern Teori (Çev. M. Küçük)
İstanbul:Ayrıntı Yayınları
- CASTELLS,Manuel (2006) Enformasyon Çağı:Ekonomi,Toplum Ve Kültür, Cilt 2
(Çev.E.Kılıç) İstanbul:İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- CHANG, Ha-Joon (2015) Sanayileşmenin Gizli Tarihi (Çev.E.Akçaoğlu)Ankara:Efil
Yayınevi
- DURKHEIM, Emilé (2010) Sosyolojik Yöntemin Kuralları (Çev.C.B.Akal) Ankara
Dost Kitapevi Yayınları
- FERGUSON,Niall (2011) İmparatorluk:Britanyanın Modern Dünyayı Biçimlendirışı
(Çev.N.Elhüseyni)İstanbul:Yapı Kredi Yayınları
- FICHER,Joseph (2009) Sosyoloji Nedir? (Çev.N.Çelebi) Ankara:Anı Yayıncılık
- FREYER,Hans (2014) Sanayi Çağı (Çev.B.Akarsu ve H.Batuhan)İstanbul:Doğu Batı
Yayınları

FUKUYAMA, Francis (2004) State Building , London: Profile Books

FUKUYAMA, Francis (2014) Tarihin Sonu Ve Son İnsan (Çev.Z.Dicleli) İstanbul: Profil Yayıncılık

GIDDENS, Anthony (1999a). Toplumun Kuruluşu (Çev.H.Özel). Ankara: Bilim ve Sanat

GIDDENS, Anthony (1999b). İleri Toplamların Sınıf Yapısı (Çev.Ö.Baldık). İstanbul: Birey Yayıncılık

GIDDENS, Anthony (2000). Tarihsel Materyalizmin Çağdaş Eleştirisi (Ç.Ü.Tatlıcan). İstanbul: Paradigma Yayınları

GIDDENS, Anthony (2001b) Üçüncü Yol ve Eleştirileri (Çev.N.Şad) Ankara: Phoenix Yayınevi

GIDDENS, Anthony (2002) Sağ Ve Solun Ötesinde: Radikal Politikaların Geleceği (Çev.M.Sözen ve S.Yücesoy) İstanbul: Metis Yayınları

GIDDENS, Anthony (2005) Sosyal Teorinin Temel Problemleri (Çev.Ü.Tatlıcan) İstanbul: Paradigma Yayınları

GIDDENS, Anthony (2008a) Ulus Devlet Ve Şiddet (Çev.C.Atay) İstanbul: Kalkedon Yayınları

GIDDENS, Anthony (2008b) Sosyoloji (Çev. H.Özel ve diğerleri) İstanbul: Kırmızı Yayınları

GIDDENS, Anthony (2008c) Siyaset, Sosyoloji Ve Toplumsal Teori (Çev.T.Birkan) İstanbul: Metis Yayınları

GIDDENS, Anthony (2009) Kapitalizm Ve Modern Sosyal Teori (Çev.Ü.Tatlıcan) İstanbul: İletişim Yayınları

GIDDENS, Anthony (2010a) Modernliğin Sonuçları (Çev.E.Kuşdil) İstanbul: Ayrıntı Yayınları

GIDDENS, Anthony (2010b) Modernite Ve Bireysel Kimlik (Çev.Ü.Tatlıcan) İstanbul: Say Yayınları

GIDDENS, Anthony(2008) Modernliğin Küreselleşmesi D. Held, & A. McGrew içinde, Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması(s.81)Ankara: Phoenix Yayınevi

GIDDENS,Anthony ve PIERSON,Christopher. (2001a). Modernliği Anlamlandırmak (Ç.M.Sağlam ve S.Uyurkulak) İstanbul: Alfa Yayınları

GILPIN,Robert(2008) Küresel Ekonomide Ulus-Devlet, D. Held, & A. McGrew içinde, Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması(s.412)Ankara: Phoenix Yayınevi

HARVEY, David (2010) Postmodernliğin Durumu (Çev.S.Savran) İstanbul:Metis Yayıncılık

HELD,David ve McGREW,Anthony (2008) Büyük Küreselleşme Tartışması, D. Held, & A. McGrew içinde, Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması(s.8)Ankara: Phoenix Yayınevi

HIRST,Paul ve THOMPSON,Grahame (2008)Küreselleşme Gerekli Bir Mit Mi? D. Held, & A. McGrew içinde, Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması(s.123)Ankara: Phoenix Yayınevi

HSIAO, Hin-Huang Michael(2003) Bir Arada Var Olma Ve Sentez, P.L Berger ve S.P Huntington içinde, Bir Küre Bin Bir Küreselleşme (s.56)İstanbul:Kitap Yayınevi

HUNTINGTON,Samuel P.(2004) Biz Kimiz? Amerika'nın Ulusal Kimlik Arayışı (Çev.A.Özer) İstanbul:Csa Global Yayın Ajansı

KASPERSEN,Lars Bo (2000)Anthony Giddens,(Çev.S.Sampson) Oxford:Blackwell Publishers Ltd.

LEVİ-STRAUSS,Claude(2012) Yapısal Antropoloji(Çev.A.Kahiloğulları)Ankara:İmge Kitapevi

McMICHAEL,Philip (2010) Küreselleşme. JANOSKİ, Thomas,ALFORD,Robert vd. içinde Siyaset Sosyolojisi: Devletler, Sivil Toplum Ve Küreselleşme. Ankara:Phoenix Yayınevi (641)

NİSBET, Robert (2016) Sosyolojik Düşünce Geleneği (çev.Y.Kaplan) İstanbul:Paradigma Yayınları

OHMAE,Kenichi (1996) Ulus Devletin Sonu (Çev.Z.Dicleli) İstanbul:Türk Henkel Dergisi Yayınları 6

PIERSON,Christopher (2000) Modern Devlet (Çev.D.Hattatoğlu)İstanbul:Çiviyazıları

POULANTZAS,Nicos(2004) Devlet,İktidar,Sosyalizm (Çev.T.İlgaz) Ankara:Epos Yayınları

SEZER,Baykan (1979)Asya Tarihinde Su Boyu Ovaları Ve Bozkır Uygarlıkları, İstanbul:İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları

STIGLITZ, Joseph E.(2017) Küresel Kriz: Parasal Ve Mali Reform Önerileri (Çev.E.Aksan) Ankara:Akılçelen Kitaplar

ŞAYLAN, Gencay (2009) Postmodernizm. Ankara:İmge Kitapevi Yayınları

ŞENEL, Alaeddin (1982) Siyasal Düşünceler Tarihi, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:498

TATLİCAN,Ümit(2011) Sosyoloji Ve Sosyal Teori Yazıları,İstanbul:Sentez Yayıncılık

TESCHKE,Benno(2017) 1648 Söylencesi(Çev.B.Şimşek)İstanbul:Can Sanat Yayınları

TİLLY,Charles (2001) Zor,Sermaye Ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu(K.Emiroğlu)Ankara:İmge Kitapevi

TOMLINSON,John (2008) Küreselleşme Ve Kültürel Kimlik , D. Held, & A. McGrew içinde, Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması(s.320)Ankara: Phoenix Yayınevi

VERGİN, Nur (2003) Siyasetin Sosyolojisi, İstanbul:Bağlam Yayıncılık

WALLERSTEİN,Immanuel(2011)Modern Dünya Sistemi 3 (Çev.L.Boyacı) İstanbul:Yarın Yayınları

WALLERSTEİN,Immanuel(2014)Dünya Sistemleri Analizi(Çev.E.Abadoğlu ve N.Ersoy) İstanbul:BGST Yayınları

WEBER,Max(1995) Toplumsal Ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı(Çev.Ö.Ozankaya)

WEBER,Max(2011) Bürokrasi Ve Otorite (Çev.H.B.Akın) Ankara:Adres Yayınları

WEBER,Max(2012) Ekonomi Ve Toplum 1.Cilt (Çev.L.Boyacı)İstanbul:Yarın Yayınları

HELD,David ve GİDDENS Anthony (2001) Global Futures At A Time Of Transition-The Future Of The Nation State (Konferans notları) London.

Erişim adresi:<http://www.lse.ac.uk/website-archive/publicEvents/events/2001/20011008t1339z001.aspx> Erişim Tarihi:1Nisan 2018

ROBERTSON,Roland (1990) Mapping The Global Condition:Globalization As The Central Concept doi:10.1177/026327690007002002

EK 1. ORJİNALLİK FORMU

 HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA
Tarih: 10.08.2018
Tez Başlığı: ANTHONY GIDDENS'TA KÜRESELLEŞME VE ULUS-DEVLET İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ANALİZ Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 108 sayfalık kısmına ilişkin, 08/08/2018 tarihinde şahsen/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezim benzerlik oranı % 9'tür. Uygulanan filtrelemeler: 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☐ Kaynakça hariç 3- ☐ Alıntılar hariç 4- ☒ Alıntılar dâhil 5- ☐ 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim. Tarih ve İmza 10.08.2018 Adı Soyadı: ŞEYDA KUTSİ Öğrenci No: N09221534 Anabilim Dalı: SOSYOLOJİ Programı: YÜKSEK LİSANS
<u>DANIŞMAN ONAYI</u> UYGUNDUR. Doç.Dr. Aslıhan Ögün BOYACIOĞLU (Unvan, Ad Soyad, İmza)

EK 2: ETİK KOMİSYON MUZFIYET FORMU

 HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA
Tarih: 10/08/2018
Tez Başlığı: ANTHONY GİDDENS'TA KÜRESELLEŞME VE ULUS DEVLET İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ANALİZ Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam: 1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır, 2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir. 3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir. 4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir. Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim. Tarih ve İmza 10.08.2018 Adı Soyadı: ŞEYDA KUTSI Öğrenci No: N09221534 Anabilim Dalı: SOSYOLOJİ Programı: SOSYOLOJİ Statüsü: ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Doktora
<u>DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI</u>
 Doç. Dr. Aslıhan Ögün BOYACIOĞLU (Unvan, Ad Soyad, İmza)
Detaylı Bilgi: http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr Telefon: 0-312-2976860 Faks: 0-3122992147 E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr